

ЛЕМКІВСЬКИЙ КАЛЕНДАР
на 2002 рік

ФУНДАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕМКІВЩИНИ У ЛЬВОВІ

Бібліотека Лемківщини, ч. 24

ЛЕМКІВСЬКИЙ КАЛЕНДАР
на 2002 рік

Львів
КАМЕНЯР
2001

ББК 92.л2
 ^45
 УДК 39(059)

Упорядник Іван Красовський

На обкладинці: Церква св. Архангела Михаїла 1796 р.
 в с. Святкова Велика на Лемківщині.

Правління Фондації дослідження Лемківщини у Львові,
 Комітет церкви святих Володимира і Ольги та редакція
 «Лемківського Календаря — 2002» сердечно дякують колективові
 Львівської кондитерської фірми «Світоч» (генеральний директор
 п. Андрій Тавпаш) за фінансову підтримку у виданні
 «Лемківського Календаря — 2002».

ВСТУПНЕ СЛОВО

Дорогі Читачі!

Відаємо у Ваші руки черговий, 9-й, «Лемківський Календар — 2002», або ж другий у новому III-му тисячолітті. Ми вельми раді, що календар (єдине наше періодичне видання) Вам до вподоби, бо розходить він досить швидко. Щоправда, реалізуємо «Календар» значно нижче його фактичної собівартості.

Початок III тисячоліття приніс нам приємні Ювілеї у нашій праці. Ми святкуємо 10-річчя Фондації (2001) і 10-річчя існування нашої Лемківської церкви (2002). З тієї нагоди проводимо глибокий аналіз праці активу. Аналіз свідчить про високі досягнення Фондації та Церковного комітету на ниві культури лемків. Безперобійно діє уповні обладнана наша церква, діє Музей історії і культури лемків, видано 25 лемкознавчих книжок (в т. ч. дев'ять календарів). Хочемо відзначити, що певна частка успіху належить «Лемківському Календарю», який мобілізує актив і лемківську громаду в цілому на кращу працю.

Тішить той факт, що в оформленні цього календаря, крім постійних авторів як І. Красовський, М. Костик, П. Когут, Я. Швягла взяли участь нові автори як Т. Кишак, В. Качмарський, В. Трохановський, М. Кузяк-Шлянтер, М. Крупей, М. Мушинка, М. Крупа.

Переживаємо трудні часи державного становлення. Це своєрідно відображається і на житті лемків, розсіяних по всьому світові. Ми впевнені, що згуртованість, єдність, взаємолубов і взаємодовіра принесуть лемкам радість, щастя, краще майбутнє. Цій священній ідеї служитиме і наш щорічний «Лемківський Календар». І тому він повинен стати настільною книгою кожної лемківської родини.

Нехай Господь щедро наділить усіх Вас своєю благодаттю!

Редакція «Лемківського Календаря»

$\frac{4406010000}{2001} = 41$ **Замовне**
 ISBN
 5 = 7745 = 0897 = 8

© Іван Красовський,
 упорядкування, 2001

Василь ХОМИК

ПОЗДОРОВЛЕННЯ ЮВІЛЯРОВІ*(З нагоди 10-річчя існування ФДЛ)*

Вже десять довгих славних літ
 Леліє лемків дивоцвіт
 «Фундація...» А почалось
 З несмілих проб, щоби якось
 Зібрались на пробацію.
 Зібрались дружно земляки
 І возвели всі залюбки
 Свій дерев'яний світлий храм
 На радість всім, а згодом там
 І невеличкий світлий дім.
 Й музей культури попри нім.
 В неділю Божу чи у свято
 Людей з усіх кінців багато
 Іде у храм молитись щиро
 За землю рідну й предків віру,
 Й дитячі роки пригадати.
 Щасливі зустрічі, гостини,
 Книжки «Фундації», новини,
 Нові «Календарі», вітання
 І діячів пошанування
 Та раді гості з Лемківщини.
 До храму радісна дорога:
 За край свій рідний молять Бога,
 Щоб сили дав всім поєднатись,
 В родинні гнізда повертатись
 Й здобути врешті перемогу.
 Тож в Ювілейне світле Свято
 Всім лемкам хочем побажати
 Здоров'я, щастя та любові
 При храмі лемківським у Львові
 Та плідно й далі працювати!

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

12 сторінок для 12-ти місяців

СІЧЕНЬ

- 1 19 В Боніфатія мч.
 2 20 С Ігнатія Богоносця свщнмч., (передпр. Різдва Христового)
 3 21 Ч Юліанії мчц.
 4 22 П Анастасії влкмчц.
 5 23 С 10 — мучеників у Криті
 6 24 Н Св. Отців, перед Різдом, Навеч. Різдва (піст)
 7 25 П РІЗДВО ХРИСТОВЕ
 8 26 В Собор Пресв. Богородиці
 9 27 С Св. первомч. Стефана
 10 28 Ч 20000 мчц. у Нікомидії
 11 29 П 14000 дітей, убитих у Вифлеємі, Маркелла прп.
 12 30 С Анісії мчц.
 13 31 Н По Різдві, перед Богоявл. (Віддання Різдва)
 14 1 П Обрізання Г. Н. І. Х., Василя Великого
 15 2 В Сильвестра св., (передпр. Богоявлення)
 16 3 С Малахії прор., Гордія мч.
 17 4 Ч Собор 70 апостолів, Теоктиста прп.
 18 5 П Навечір'я Богоявлення (піст)
 19 6 С БОГОЯВЛЕННЯ ГОСПОДНЄ
 20 7 Н По Богоявл., + Собор св. Йоана Хрестителя
 21 8 П Юрія Хозевіта, Еміліана ісп., Домініки прп.
 22 9 В Полієвкта мч.
 23 10 С Пратулинських мчц., Григорія еп. Ниського, Маркіяна прп.
 24 11 Ч + Теодосія Великого прп.
 25 12 П + Татіяни мчц.
 26 13 С Єрміла і Сратоніка мчц.
 27 14 Н Отців у Синаї і Раїті, (віддання Богоявл.)
 28 15 П Павла Тивейського і Йоана Кушника
 29 16 В Поклін чесним оковам св. ап. Петра
 30 17 С Антонія Великого прп.
 31 18 Ч Атанасія і Кирила свв.

ЛЮТИЙ

1	19	П Макарія Єгипетського прп.
2	20	С Євтимія Великого прп.
3	21	Н Максима ісп. прп., Євгенія й ін. мчч.
4	22	П Тимотея ап., Анастасія прпмч.
5	23	В Климента свщмч., Агатагела мч.
6	24	С Ксенії Римлянки прп.
7	25	Ч + Григорія Богослова св.
8	26	П Ксенофонта, Марії, Аркадія, Йоана прп.
9	27	С + Перен. мощів св. Йоана Злотоустого
10	28	Н Єфрема Сирійця прп.
11	29	П Перен мощів св. Ігнатія Богоносця
12	30	В Трьох Святителів
13	31	С Кира і Йоана свв. безсрібників
14	1	Ч Трифона мч., (передпр. Стрітєння)
15	2	П СТРІТЄННЯ ГОСПОДНЄ
16	3	С Симеона прав., Анни прор.
17	4	Н Закхея. Ісидора прп.
18	5	П Агафії мчц.
19	6	В Вукола прп., Сільвана свщмч.
20	7	С Партенія прп.
21	8	Ч Теодора Стратилата, Захарії прор.
22	9	П Никифора мч., (віддання Стрітєння)
23	10	С Харлампія мч.
24	11	Н Митаря і фарисея. Власія свщмч.
25	12	П Мелетія св.
26	13	В Мартиніяна прп.
27	14	С + Кирила рівноап., Мирона прп.
28	15	Ч Онисима ап.

БЕРЕЗЕНЬ

1	16	П Памфила ерея і Порфирія мчч.
2	17	В Теодора Тирона, Маріянини мчч.
3	18	Н Блудного сина. Льва св. папи Римського
4	19	П Архипа ап.
5	20	В Льва прп. еп. Катанського
6	21	С Тимотея і Євстохія прпп.
7	22	Ч Знайдення мощів мчч. в Євгенії
8	23	П Полікарпа свщмч., еп. Смирнського
9	24	С Заупокійна субота. + 1 і 2 знайд. голови св. Йоана Хр.
10	25	Н М'ясопусна. Тарасія св.
11	26	П Порфирія св. еп. Газького
12	27	В Прокопія Декаполіта прп. ісп.
13	28	С Василія прп. ісп
14	1	Ч Знайдення мощів мчч. в Євгенії
15	2	П Теодора свщмч. еп. Киринейського
16	3	С Євтропія, Клеоніка й Василицка мчч.
17	4	Н Сиропусна. Герасима прп.
18	5	П Поч. Великого посту. Конона мч.
19	6	В 42 мчч. Аморійських
20	7	С Василія, Єфрема, Євгенія й ін. свщмч.
21	8	Ч Теофілакта прп. ісп.
22	9	П 40 мчч. замучених у Севастійському озері
23	10	С Кондрата мч. і тих, що з ним
24	11	Н 1 посту, Православія. Софронія св.
25	12	П Теофана прп., Григорія св.
26	13	В Перенесення мощів св. Никифора
27	14	С Венедикта прп.
28	15	Ч Агапія й ін. мчч.
29	16	П Савина і Папи мчч.
30	17	С Заупокійна субота. Олексія прп.
21	18	Н 2 посту. Кирила св.

КВІТЕНЬ

1	19	П Хризанта і Дарії мчч.
2	20	В Прпмчч., убитих у монастирі св. Сави
3	21	С Якова прп. Єп. Катанського
4	22	Ч Василя свщмч.
5	23	П Никона прпмч. і його учнів
6	24	С Запокійна субота. Іпатія прп.
7	25	Н 3 посту, Хрестопокл. БЛАГОВІЩЕННЯ
8	26	П Собор Арх. Гавриїла, (віддання Благовіщення)
9	27	В Матрони Солунської
10	28	С Іларіона Нового прп., Стефана Чудотворця прп.
11	29	Ч Марка прп., Кирила й ін. мчч.
12	30	П Йоана Ліствичника прп.
13	31	С Запокійна субота. Іпатія прп.
14	1	Н 4 посту. Марії Єгипетської
15	2	П Тита Чудотворця прп.
16	3	В Микити прп. ісп.
17	4	С Йосифа і Юрія прпп., (поклони)
18	5	Ч Теодула, Агатопода й ін. мчч.
19	6	П + Methodія рівноап., Євтихія св.
20	7	С Акафістова субота. Юрія прп.
21	8	Н 5 посту. Іродіона, Агава й ін.
22	9	П Євсихія мч.
23	10	В Терентія, Максима, Зенона й ін. мчч.
24	11	С Антипи свщмч.
25	12	Ч Василя прп. ісп. єп. Парійського
26	13	П Артемона свщмч. й ін.
27	14	С Лазарева субота. Мартина ісп.
28	15	Н КВІТНЕВА НЕДІЛЯ. ВХІД ГОСПОДНІЙ У ЄРУСАЛИМ
29	16	П Агапії, Ірини, Хіонії мчцц.
30	17	В Симеона прп., Акакія прп.

ТРАВЕНЬ

1	18	С Йоана прп., учня св. Григорія Декаполіта
2	19	Ч Великий Четвер (страсті). Йоан прп.
3	20	П Велика п'ятниця (плащаниця). Теодора прп.
4	21	С Велика субота. Януарія свщмч. й ін. мчч.
5	22	Н ВОСКРЕСІННЯ ХРИСТОВЕ. ПАСХА
6	23	П Світлий понеділок. Юрія побідоносця
7	24	В Світлий вівторок. Сави мч.
8	25	С + Марка апостола і євангелиста
9	26	Ч Василя свщмч.
10	27	П Симеона свщмч.
11	28	С Кирила св., Ясона і Сісопатра св. апп. й ін. мчч.
12	29	Н Томина. 9 мчч у Кузіці
13	30	П + Апостола Якова
14	1	В Єремії прор.
15	2	С Атанасія Великого прп.
16	3	Ч + Теодосія Печерського
17	4	П Пелагії мчц.
18	5	С Св і славної мчц. Ірини, Никифора прп.
19	6	Н Мироносиць. Йова многострадального
20	7	П Явління Чесн. Хреста в Єрусалимі
21	8	В + Св. Йоана Богослова, Арсенія Великого прп.
22	9	С + Перенесеня мощів св. Миколая Чудотворця
23	10	Ч + Симеона Зилота ап.
24	11	П + Кирила й Methodія рівноап.
25	12	С Епіфанія і Германа свв.
26	13	Н Розслабленого. Гликерії мчц.
27	14	П Ісидора мч.
28	15	В Пахамонія Великого прп.
29	16	С Теодора прп., (середа переполювання)
30	17	Ч Андроніка ап. й ін.

ЧЕРВЕНЬ

- 1 19 С Патрикія свщнмч. й ін.
 2 20 Н Самарянки. Талалея мч.
 3 21 П + Константина й Олени рівноап.
 4 22 В Василиска мч.
 5 23 С Михаїла прп. ісп.
 6 24 Ч Симена Дивногорця прп.
 7 25 П + З-ге знайд голови св. Йоана Хрестителя
 8 26 С Карпа ап.
 9 27 Н Сліпородженого. Терапонта свщнмч.
 10 28 П Микити прп.
 11 29 В Теодосії прпмчц.
 12 30 С Ісаакія Далматського прп., (віддан. Воскресення)
 13 31 Ч ВОЗНЕСЕННЯ ГОСПОДНЄ
 14 1 П Юстина мч. й ін.
 15 2 С Никифора св. ісп.
 16 3 Н Св. Отців. Лукиліана мч. й ін.
 17 4 П Митрофана св.
 18 5 В Доротея свщнмч.
 19 6 С Висаріона й Іларіона прп.
 20 7 Ч Теодора свщнмч., еп. Анкерського
 21 8 П Теодора Стратилата, (віддан. Вознесення)
 22 9 С Заупокійна субота. Кирила св.
 23 10 Н ЗІСЛАННЯ СВ. ДУХА. П'ЯТДЕСЯТНИЦЯ
 24 11 П Святого Духа. Пресвятої Тройці
 25 12 В Онуфрія Великого прп., Петра Атонського прп.
 26 13 С Акилини мчц., Трифілія св.
 27 14 Ч Миколая (Чорнецького) бл. свщнмч. еп. й ін.
 28 15 П Амоса прор., Ероніма прп.
 29 16 С Тихона св., (віддан П'ятдесятниці)
 30 17 Н Всіх святих

ЛИПЕНЬ

- 1 18 П Поч. Петрового посту. Леонтія мч.
 2 19 В + Юди ап. брата Господнього
 3 20 С Методія свщнмч., еп. Патарського
 4 21 Ч + Пресвятої Євхаристії (на енд.), Юліана мч.
 5 22 П Євсевія свщнмч.
 6 23 С Агрипіни мчц.
 7 24 Н Різдво св. Йоана Хрестителя
 8 25 П Февронії прснмч.
 9 26 В Давида Солунського прп.
 10 27 С Самсона прп.
 11 28 Ч Кира й Йоана безсрібників, (івдання Присв. Євх.)
 12 29 П Св апп. Петра і Павла. Христа Чоловіколюбця (на нед.)
 13 30 С Сострадання Пресвятої Богородиці
 14 1 Н Косми і Дем'яна чуд. і безсрібників
 15 2 П + Положення чесної ризи Пресв. Богородиці
 16 3 В Якинта мч.
 17 4 С Андрея св., архiep. Критського, Марти прп.
 18 5 Ч + Атанасія Атонського прп.
 19 6 П Сисоя Великого прп.
 20 7 С Томи з Малей прп., Акакія прп.
 21 8 Н Всіх святих українського народу
 22 9 П Панкратія свщнмч.
 23 10 В + Антонія Печерського прп.
 24 11 С + Блаженної кн. Ольги, Євфимії мчц.
 25 12 Ч Прокла й Іларія мчц.
 26 13 П Собор арх Гавриїла, Стефана прп.
 27 14 С Акили ап., Онисима прп.
 28 15 Н + Св. кн. Володимира
 29 16 П Атиногена свщнмч. і 10-х його учнів
 30 17 В Марини влкмчц.
 31 18 С Якинта й Еміліана мчц.

СЕРПЕНЬ

1	19	Ч Мокрини прп., сестри св. Василя Вел., Дія прп.
2	20	П + Св. пророка Іллі
3	21	С Симеона й Йоана прпп., Езекиїла прор.
4	22	Н Марії Магдалини
5	23	П Трофима, Теофіла й ін. мчч.
6	24	В + Св. мчч. Бориса і Гліба, Христини мчц.
7	25	С + Успення св. Анни, Матері Пресв. Богородиці
8	26	Ч Ермолая свщнмч., Параскеви прпмчц.
9	27	П + Пантелеймона влкмч., Климента архиеп. Охридського
10	28	С Прохора Никанора й ін. апп.
11	29	Н Каленика мч.
12	30	П Сили і Силуана та ін. апп.
13	31	В Євдокима праведного
14	1	С Поч. Усп. посту. Похід Ч. Хреста. Макавеїв
15	2	Ч Перен. мощів св. Стефана первомч.
16	3	П Ісаакія, Далмата, Фавста прпп.
17	4	С 7 мчч. Ефеських, Євдокії прпмчц.
18	5	Н Євсигнія мч. (передпр. Преображення)
19	6	П ПРЕОБРАЖЕННЯ ГОСПОДНЄ
20	7	В Дометія прпмч.
21	8	С Еміліана ісп.
22	9	Ч + Матія ап.
23	10	П Лаврентія архидиякона мч.
24	11	С Євпла архидиякона мч. Сусанни мчц.
25	12	Н Фотія й Аникити мчч.
26	13	П Максима ісп. прп., (віддана Преображення)
27	14	В + Прен. мощ. Теодосія Печ., (передпр. Успення)
28	15	С УСПЕННЯ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ
29	16	Ч Перенесення Нерукотв. образу Г. Н. І. Х.
30	17	П Мирона мч.
31	18	С Флора і Лавра мчч.

ВЕРЕСЕНЬ

1	19	Н Андрея Стратилата мч.
2	20	П Самуїла прор.
3	21	В Тадея ап., Васси мчч.
4	22	С Агатоніка, Северіяна й ін. мчч.
5	23	Ч Луппа мч., (віддання Успення Богородиці)
6	24	П Євтихія свщнмч.
7	25	С Повернення мощів ап. Вартоломея, Тита ап.
8	26	Н Андрія і Наталії мчч.
9	27	П Пімена прп.
10	28	В Августина, Мойсея Мурина, отців Печерських
11	29	С + Усікновення чесної голови св. Йоана Хрестителя, (піст)
12	30	Ч Олександра, Йоана, Павла свв. патр. Царгородських
13	31	П + Полж Чесн. пояса Пресв Богордиці
14	1	С + Поч. Церковного року, Симеона Стовпника прп.
15	2	Н Маманта мч., Йоана Посника прп.
16	3	П Антима свщнмч., Теоктиста прп.
17	4	В Вавили свщнмч., Мойсея прор.
18	5	С Захарії прор. і Єлизавети прав.
19	6	Ч Пам'ять про чудо арх. Михаїла
20	7	П Созанта мч., (передпр. Різдва Богородиці)
21	8	С РІЗДВО ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ
22	9	Н Перед Воздвиженням Йоакима й Анни свв.
23	10	П Минодори, Митродори і Німфодори мчц.
24	11	В Теодори прп.
25	12	С Автонома свщнмч., (віддання Різдва Богородиці)
26	13	Ч Корнилія сотн., (передпр. Воздвиження)
27	14	П ВОЗДВИЖЕННЯ ЧЕСНОГО ХРЕСТА, (піст)
28	15	С Микити влкмч.
29	16	Н По Воздвиженні. Євфимії влкмчц
30	17	П Совії, Віри, Надії, Любові мчц.

ЖОВТЕНЬ

- 1 18 В Євменія прп.
 2 19 С Трофима і Савватія, Доримедона мчч.
 3 20 Ч Евстахія влкмч. і тих, що з ним
 4 21 П Кондрата ап., (віддання Воздвиження)
 5 22 С Фоки свщмч., Йони прор.
 6 23 **Н Зачаття св. Йоана Хрестителя**
 7 24 П Теклі первомчц.
 8 25 В Євфросинії прп.
 9 26 С + Св. ап. Йоана Богослова
 10 27 Ч Калістрата мч. й ін.
 11 28 П + Харитона прп., Собор Отців Печерських
 12 29 С Киріяка Самітника прп.
 13 30 **Н Григорія свщмч**
 14 1 **П + Покров Пресвятої Богородиці**
 15 2 В Кипріяна свщмч., Юстини мчц.
 16 3 С Діонісія Аеропагіта свщмч.
 17 4 Ч Єротія свщмч.
 18 5 П Харитини мчц.
 19 6 С + Ап. Томи
 20 7 **Н Сергія і Вакха мчч.**
 21 8 П Пелагії прп.
 22 9 В + Ап. Якова
 23 10 С Євлампія і Євламπίї мчч.
 24 11 Ч Филипа ап., Теофана прп.
 25 12 П Прова й ін. мчч., Косми прп., Мартина св.
 26 13 С Карпа та ін. мчч.
 27 14 **Н Назарія й ін. мчч., Парасквеї Терн. прп.**
 28 15 П Євтимія прп., Лукіяна прпмч.
 29 16 В Лонгина сотника мч.
 30 17 С Осії прр., Андрея Критського прпмч.
 31 18 Ч + Св. ап. і св. Луки

ЛИСТОПАД

- 1 19 П Теодора (Ромжі) бл. свщмч., еп. Йоїла прор., Уара мч.
 2 20 С Артемія влкмч.
 3 21 **Н Іларіона Великого прп.**
 4 22 П Аврекія рівноап., св. 7-х отроків у Ефесті
 5 23 В Якова ап. брата Господнього
 6 24 С Арети та ін. мчч.
 7 25 Ч Маркіяна й Мартирія мчч.
 8 26 **П Св. влкмч. Димитрія Мироточця**
 9 27 С Нестора мч. та ін. мчч.
 10 28 **Н + Параскеви П'ятниці мчц.**
 11 29 П Анастасії Римлянки прпмчц.
 12 30 В Зиновія і Зиновії мчч.
 13 31 С Стахія, Амплія й ін. апп.
 14 1 Ч Косми і Дам'яна безсрібників
 15 2 П Акиндина та ін. мчч.
 16 3 С Акепсима та ін. мчч.
 17 4 **Н Йоаникія Вел. прп., Никандра мч.**
 18 5 П Галактіона й Єпістимії мчч.
 19 6 В Павла ісп. патр. Царгородського
 20 7 С Йосафати (Гордишевської) бл. прп., 33-х мчч. у Мелітині, Лазарія прп.
 21 8 **Ч Собор Архистратига Михаїла**
 22 9 П Онисима і Порфирія мчч.
 23 10 С Ераста, Олімпа, Родіона та ін. апп.
 24 11 **Н Теодора Студита, Віктора й ін. мчч.**
 25 12 П + Св. свщмч. Йосафата
 26 13 В + Св. йоана Золотоустого
 27 14 С + Св. ап. Филипа
 28 15 **Ч Поч. Різдв'яного посту.** Гурія й ін. мчч.
 29 16 П + Св. ап. і св. Матея
 30 17 С Григорія св. чудотворця

ГРУДЕНЬ

- 1 18 Н Платона і Романа мчч.
 2 19 П Авдивія прор., Варлама мч.
 3 20 В Григорія Декаполіта, (передпр. Введення)
 4 21 С ВВЕДЕННЯ У ХРАМ ПРЕСВ. БОГОРОДИЦІ
 5 22 Ч Филімона ап.
 6 23 П Амфілахія і Григорія свв.
 7 24 С Катерини влкмч.
 8 25 Н Климента папи, (віддання Введення)
 9 26 П Аліпія Стівпника прп.
 10 27 В Якова Персіянина, Палладія прп.
 11 28 С Стефана Нов. прпмч., Іринарха мч.
 12 29 Ч Парамона, Філумена мчч., Акакія прп.
 13 30 П + Св. ап. Андрея Первозванного
 14 1 С Наума прор.
 15 2 Н Аввакума прор.
 16 3 П Софонії прор.
 17 4 В Варвари влкмч.
 18 5 С + Сабіви Освщенного прп.
 19 6 Ч Св. Миколая Чудотворця
 20 7 П Амвросія св. еп. Медіоланського
 21 8 С Патапія прп.
 22 9 Н Зачаття Пресв. Богородиці св. Анною
 23 10 П Мини, Ермогена, Євграфа мчч.
 24 11 В Даниїла Стівпника прп.
 25 12 С Спиридона Чудотворця прп.
 26 13 Ч + Ореста, Авксентія, Євгенія й ін. мчч.
 27 14 П Филімона, Левкія, Аполлонія й ін. мчч.
 28 15 С Єлевтерія свщмч., Павла прп.
 29 16 Н Св. Праотців. Аггея прор.
 30 17 П Даниїла прор.
 31 18 В Севастіяна мч. й ін.

Пасхалія до 2010 року

(за новим стилем)

Роки	Неділя Митаря і Фарисея	Початок Великого Посту	Пасха	П'ятидесятниця	Початок Петрівки
2002	24 лютого	18 березня	5 травня	23 червня	1 липня
2003	16 лютого	10 березня	27 квітня	15 червня	23 червня
2004	1 лютого	23 лютого	11 квітня	30 травня	7 червня
2005	20 лютого	14 березня	1 травня	19 червня	27 червня
2006	12 лютого	6 березня	23 квітня	11 червня	19 червня
2007	28 січня	19 лютого	8 квітня	27 травня	4 червня
2008	17 лютого	10 березня	27 квітня	15 червня	23 червня
2009	8 лютого	2 березня	19 квітня	7 червня	15 червня
2010	24 січня	15 лютого	4 квітня	23 травня	31 травня

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

СІЧЕНЬ:

4. 01. 1922

— народився в с. Вязівниця Ярославського пов. *Осип Величко* — народний різьбяр, художник, автор хроніки «Українська учительська семінарія в Криниці» (+ 10. 11. 2000, м. Стрий).

7. 01. 1837

— народився у с. Тарнавці Сяніцького пов. *Василь Чернецький* — церковний і громадський діяч (+ 5. 04. 1900).

8. 01. 1642

— помер астроном *Галілео Галілей*

13. 01. 1927

— народився у с. Прусик Сяніцького пов. *Юрій Амбіцький* — скульптор і різьбяр (+ 18. 07. 2000 у Львові).

14. 01. 1902

— народився у с. Дзюрдів (Югославія) *Лабош Федір* — вчений економіст та історик лемківського походження.

23. 01. 1912

— вийшов у Сяноці перший номер газети «Підгірський дзвін». Останній вийшов у жовтні 1912 у Новому Санчі.

29. 01. 1477

— помер учений *Григорій з Сянока* (н. 1406).

ЛЮТИЙ:

2. 02. 1812

— народився у с. Мар'янівка Полтавської губ. *Євген Гребінка* — український письменник (+ 15. 12. 1848).

2. 02. 1937

— народився у с. Бережаві на Сяні *Омелян Мазурик* — відомий маляр.

7. 02. 1922

— народилася в с. Туринсько біля Сянока *Марія Стахів* — народна письменниця.

10. 02. 1917

— народився в с. Вілька Сяніцького пов. *Онуфрій Сухорський* — народний різьбяр (+ 27. 10. 1968).

20. 02. 1917

— народився в Перемишлі *Анатолій Гнатишак* — професор медицини, громадський діяч на ниві культури лемків.

26. 02. 1902

— народився французький письменник *Віктор Гюго*.

БЕРЕЗЕНЬ:

3. 03. 1932

— народився в с. Білянка Горлицького пов. *Павло Стефанівський* — етнограф, поет і різьбяр.

8. 03. 1952

— помер у Львові *Михайло Драган* — український мистецтвознавець.

14. 03. 1872

— народився *Олекса Новаківський*

— український художник.

21. 03. 1842

— народився в с. Гриньки на Полтавщині *Микола Лисенко* — український композитор (+ 6. 11. 1912).

21. 03. 1922

— народився в с. Балутянка Сяніцького пов. *Василь Шалайда* — талановитий лемківський різьбяр (+ 21. 06. 1978, м. Одеса).

21. 03. 1942

— померла українська письменниця *Ольга Кобилянська*.

КВІТЕНЬ:

3. 04. 1802

— народився у с. Велика Тибава Свалявського р-ну *Юрій Венелін (Туца)* — просвітний діяч, учений (+ 7. 04. 1839).

9. 04. 1922

— народився у с. Межилабірці (Словаччина) *Іван Мацінський* — поет, публіцист (+ 4. 03. 1987).

15. 04. 1452

— народився італійський художник *Леонардо да Вінчі*.

21. 04. 1952

— помер у Львові *Іван Зілинський* — професор, дослідник лемківських говірок (н. 22. 05. 1889, с. Красна).

23. 04. 1897

— народився у с. Воловому Закарпатської обл. *Василь Гренджа-Донський* — український письменник в Чехословаччині (+ 23. 02. 1974).

28. 04. 1917

— народився в с. Балутянка Сяніцького пов. *Іван Орисик* — визначний лемківський різьбяр і суспільний діяч (+ 1957, м. Бережани).

28. 04. 1947

— на Сяніччині почалася акція «Вісла» (у повіті Н. Санч відбувалася 27. 06.—16. 07, у Новоторзькому повіті почалася 11. 07. 1947).

ТРАВЕНЬ:**9. 05. 1922**

— народився у с. Вілька Сяніцького пов. *Андрій Орисик* — відомий лемківський різьбяр (+ 16. 03. 1998).

23. 05. 1842

— народилася польська поетеса *Марія Конопницька*.

25. 05. 1987

— помер у Нью Йорку *Степан Пельц* з Вороблика — діяч на ниві культури лемків у США.

ЧЕРВЕНЬ:**6. 06. 1992**

— у Тернополі відбувся Перший Всеукраїнський конгрес лемків.

7. 06. 1882

— народився білоруський поет *Янка Купала*.

21. 06. 1932

— початок селянського повстання у Ліському і Сяніцькому повітах на Східній Лемківщині.

22. 06. 1917

— народився у Монсин (США) *Василь Мадзелян* — визначний лемківський митець у США. Батьки з с. Більцареви.

ЛИПЕНЬ:**6. 07. 1937**

— помер у Львові *Богдан Ігор Антонич* — талановитий поет і публіцист з Лемківщини (н. 5. 10. 1909 в с. Новиця).

25. 07. 1687

— *Івана Мазепу* обрано гетьманом України.

СЕРПЕНЬ:**5. 08. 1912**

— народився у с. Ждиня Горлицького пов. *Трохим Шевчик* — географ, автор «Карти Лемківщини» (+ 1. 07. 1979, м. Львів).

10. 08. 1927

— народився в с. Волосатому Ліського пов. *Лука Біганич* — скульптор (+ 26. 09. 1995, м. Львів).

10. 08. 1947

— народився в Пархові (Польща) *Петро Трохановський* (Петро Мусянка) — лемківський поет.

12. 08. 1902

— народився український письменник *Олесь Донченко*.

15. 08. 1922

— народилася в Мушині *Ольга Петик* (дівоче Хил'як) — українська письменниця в Польщі.

17. 08. 1772

— Галичину (з Лемківщиною) прилучено до Австрії.

24. 80. 1992

— у Львові відкрито пам'ятник Шевченку. Автори — брати Сухорські, сини різьб'яра з Лемківщини Андрія Сухорського.

ВЕРЕСЕНЬ:

4. 09. 1902

— народився в с. Висова Горлицького пов. *Михайло Гижса* — медик, суспільний і громадський діяч (+ 8. 11. 1964, Сиракузи, США).

13. 09. 1992

— Єпископ Филимон Курчаба освятив Лемківську церкву в Шевченківському гаю.

15. 09. 1817

— помер *Йосиф Ярина* — вчений, літературознавець (н. 1789, с. Радоцина).

15. 09. 1877

— народилася в Бережанах *Олена Кульчицька* — живописець, академік, авторка праць з лемківської тематики (+ 8. 03. 1967, м. Львів).

20. 09. 1902

— народилася скульптор лемківського походження *Олена Мандич*, авторка пам'ятника О. Духновичу в Пряшеві (+ 12. 03. 1975 в м. Кошиці, Словаччина).

21. 09. 1882

— народився *Петро Ніщинський* — український композитор і перекладач.

28. 09. 1977

— помер у м. Торонто (Канада) *Юліян Тарнович* — історик і громадський діяч з Лемківщини (н. 2. 01. 1903).

ЖОВТЕНЬ:

4. 10. 1902

— народився в с. Радоцина Горлицького пов. *Павло Юрковський* — один з перших засновників капели «Лемковина» (+ 11. 12. 1982).

6 10. 1887

— народився *Іван Панькевич* — видатний діалектолог лемків півд. схилу Карпат (+ 25. 02. 1968).

12. 10. 1492

— відкриття Америки.

15. 10. 1922

— народився в с. Вілька Сяніцького пов. *Василь Бенч* — лемківський різьбяр.

16. 10. 1837

— народився в с. Плоске Свалявського окр. (Закарпаття) *Олександр Митрак* — письменник, фольклорист і етнограф (+17.03.1915, м. Мукачів).

22. 10. 1927

— народився в с. Дошно Сяніцького пов. *Іван Красовський* — український лемкознавець, історик і етнограф.

ЛИСТОПАД:

4. 11. 1872

— народився в с. Крогульці на Тернопільщині *Богдан Лепкий* — український письменник.

7. 11. 1997

— помер у Львові *Петро Смереканич* — лемківський письменник (н. 20. 08. 1909, с. Свіржова Руська).

11. 11. 1892

— народилася в Сяноці Ірина Добрянська — етнограф (+ 14. 03. 1982 у Львові).

30. 11. 1927

— народився у с. Мисцова Короснянського пов. Степан Кітик — хірург, громадський діяч.

ГРУДЕНЬ:

3. 12. 1722

— народився в с. Чорнухи на Полтавщині *Григорій Сковорода* — український поет і філософ (+ 9. 11. 1794).

10. 12. 1947

— помер *Микола Бескид* — історик, громадський діяч (н. 1885, с. Легнава, Словаччина).

16. 12. 1857

— народився в с. Кралове (теп. Чехія) *Франтішек Ржегорж* — чеський етнограф, дослідник культури лемків (+ 6. 04. 1899, Прага).

24. 12. 1857

— народився в м. Старий Санч *Северин Удзеля* — польський етнограф, музеєзнавець, дослідник побуту лемків (+ 26. 09. 1937, м. Краків).

31. 12. 1872

— народився Василь Кричевський — український маляр.

ЩЕДРІВКА

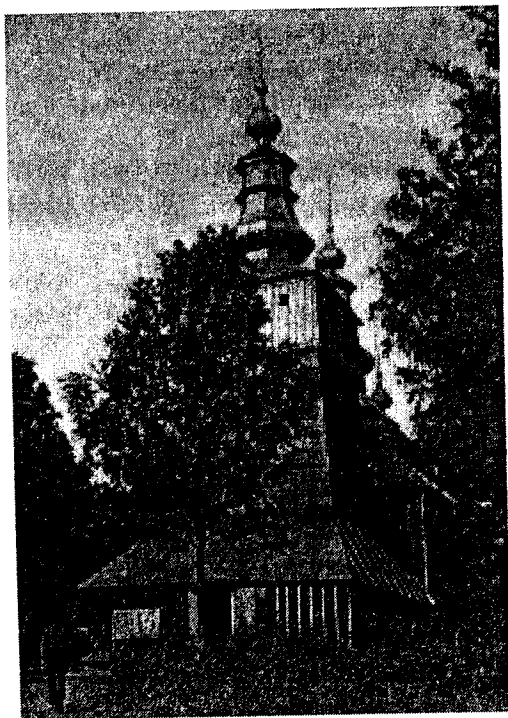
Гнесь нам стала ся новина
 Разу одного,
 Ой подьме, подьме тай привитати
 Царя нового.
 В неділю рано до сходу сонця
 Три царі йдуть,
 Ой идуть они несуть корони
 Перед Богом кладут.
 А Йосиф і Марія
 Все те приймают
 Через Русалим аж до Єгипту
 З Христом втікают.
 Идут они через поле
 Хлоп пшеницю сіє
 Ой сій же, сій же хлопче, пшеницю
 Завтра будеш жати.
 Буде іхати Ірод проклятий
 На сивім коні,
 Буде страшити мечом огняним
 То ти не скажи.
 Ніч минула, день настав вже
 Хлоп пшеницю жне,
 Ой іде, іде Ірод проклятий
 На сивім коню.
 Помагайбіг тобі, хлопче,
 В полю роблячи.
 Ой чи не бачив ти мойой невісти
 З дитям ідучи.
 Бачив, пане, бачив, царю,
 як пшеницю сіяв
 Ой бодай тобі кат голову зняв,
 Чом ти не сказав.

Зима минула, літо настало
 Хлоп пшеницю жне.
 Вертайме, браття, вертайме разом,
 Бо юж не доженем.

Подав

Михайло Костик

з Гириви на Лемківщині

Церква в с. Крамна

Тереза КИЩАК,
 майстер декоративно-прикладного
 мистецтва України

ЛЕМКІВСЬКА ПИСАНКА

Яйце в культурі різних народів вважалося джерелом життя, символом сонця, початку світу і початку плоду. Символом Великодніх свят була писанка. Великодні яйця були не лише подарунком дівчат для хлопців, але й важливим засобом сільськогосподарської магії: заорювали їх під першу скибу, вживали при першому вигоні худоби до випасу, закопували під овочеві дерева.

Обожнюючи яйце, почали його розписувати і фарбувати. Писанку зберегли й донесли крізь віки. Писанкарське мистецтво бере початок ще з дохристиянських часів. Протягом віків жінки не тільки виховували дітей, працювали на землі, але й залишили помітний слід у народному мистецтві. Кожна жінка у повсякденному житті творила це мистецтво, яке побутувало у кожному селі.

Тереза Кищак виготовляє писанки

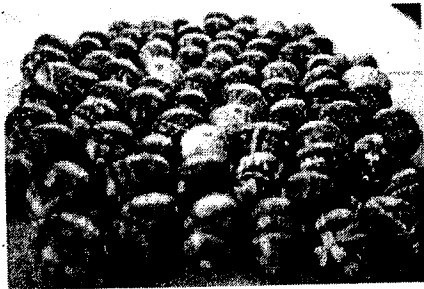
Християни прийняли символ яйця, вони бачили у ньому пам'ять вічного життя, спасіння і воскресіння. І як доказ того бачимо в освяченій віками традиції дарувати один одному писанки на Великдень.

Писанка у великодньому кошику — свідоцтво здібності його автора: у великих кошиках вони були ніби на виставці, тому кожна писанкарка намагалася зробити їх якнайкраще і багато — 20, 30 і щоб орнамент на них не повторявся.

На Лемківщині дівчата дарували писанки хлопцям, нареченим. Кожна така дівчина старалася мати їх якнайкращі. Хоч у селі писали писанки у кожній хаті, але писати писанку — справа нелегка і була під силу тій жінці, яка обдарована тонким смаком і майстерністю

художника. Були такі жінки, які дуже гарно писали, тоді дівчата приходили до них і просили написати їм. Такою майстринею-писанкаркою у моєму селі

Писанки Т. Кищак

Ростайне, пов. Ясло (Польща), була моя мама Русиник Ольга. До неї приходили дівчата і просили: «Нанашко, напиште мі писанку». Це я і тепер ніби чую і бачу. І тим мені пригадується моє дитинство. Від своєї мами і я перейняла любов і здібність до писанок. Щорічно перед

Великоднем, разом з дітьми і внуками, пишемо писанки, які можна побачити на Великдень біля лемківської церкви у Львові.

Лемківські писанки різноколірні і цікаві за розписом. Основний фон — білий. Помітний поділ яйця на три частини: верх яйця, низ і середина. Узори різноманітні — симетричні, асиметричні, впоперек і уздовж.

У лемків відомі два види мальованих яєць: фарбованки (буяки) і писанки. Фарбованки завжди варені і розмальовані в один колір, найчастіше — червоний. Писанки переважно були сирі яйця, оздоблені різними орнаментами, пізніше орнаментом оздоблювали і варені яйця. Для фарбування писанок колись використовували природні барвники: червоний — з цибулиного лушпиння, дерева сливи; зелений — з барвінку, незрілого жита і пшениці, з різних трав та листя; жовтий — з кори яблуні, вівса. Тепер природні фарби замінено штучними аніліновими. Основні орнаменти писанок: сонечко, зірочки, гілочки сосни, смереки, гусячі лапки, кривульки, колос вівса і жита.

Для лемківських писанок характерні два види техніки: воскова і невоскова. Воскові писанки пишуть шпилькою, вмокуючи у розігрітий віск. Воскова техніка вимагає точності, зосередженості, бо дефекту на писанці не можна виправити. Невоскова техніка — вишкрябування орнаменту на пофарбованому яйці гострим

предметом. Орнамент шкрябанок в основному рослинно-квітковий.

В Україну лемківська писанка прийшла разом з депортацією лемків з Польщі.

Донедавна вважалося, що найкращі писанки гуцульські, але лемківська писанка стала відома в Україні нарівні з гуцульською та іншими.

Ми, лемки, маємо гордитися тим, що у нас є такий вид декоративно-ужиткового мистецтва.

Ольга ФАБРИКА

ЛЯЛЬКИ ІРИНИ КРИНИЦЬКОЇ

Рідкісну й оригінальну колекцію мініатюрних зразків лемківського жіночого одягу створила уродженка Лемківщини, пенсіонерка Ірина Криницька. Її, за плечима якої понад сімдесят прожитих літ, можна зустріти на кожній репетиції лемківського самодіяльного хору «Бескид». Вона — незмінний староста колективу, його костюмер, найперший помічник диригента Петра Чоловського...

І. Криницька

Народилася у багатодітній родині в Криниці повіту Новий Санч (західна Лемківщина). У 1945 р. родину виселено на Тернопільщину, згодом переїхала до Івано-Франківська. Ірина змалку любила співати, плести віночки, вишивати. У родині було шестеро дівчаток і хлопчина — Степан, нині Степан Криницький — доцент Івано-Франківської медичної академії, голова обласного товариства «Лемківщина».

Ірина Криницька-Омельченко за професією технік-технолог шкіряного виробництва, 35 років пропрацювала в Івано-Франківському шкіроб'єднанні. Вона ніколи не забуває про рідний край, багатий чарами природи, мелодійними співанками, різнобарвним саморобним одягом. Дуже радо розповідає про ті багатства — скарби культури колишніх мешканців Карпат, безпомилково згадує елементи одягу: «тиролька» — дитяча суконка з фальбанками, «керпці» — саморобне шкіряне взуття, опліча (сорочка), горсет, гунька... Нині хіба в музейних фондах та експозиціях, чи у скринях (ладах) деяких бабусь можна щось таке надібати. Навряд чи ще хтось з середовища лемківської громади обласного центру зміг би так яскраво й докладно розповісти про жіночий лемківський стрій, як пані Ірина. Невід'ємними компонентами жіночого вбрання, підкреслює вона, були прикраси — правдиві червоні коралі, або скляні «пацьорки» — нанизані на нитки.

З особливою любов'ю і ніжністю розповідає вона про дитячий одяг. Тому їй не дивно, що створила колекцію 40 лемкинь — ляльок, одягнених у барвистий лемківський одяг. Його пошила сама з клаптиків домашнього вибіленого полотна та відповідних сучасних тканин. З її ляльками уже знайомилися учні й студенти, учасники крайових, регіональних лемківських «Ватр» в Україні і Польщі.

Тепер лемківська активістка готує своїх ляльок для показу їх у Львові. Вона сподівається організувати виставку власних виробів на 10-річному ювілеї Фундації дослідження Лемківщини і на 10-літньому ювілеї Лемківської церкви святих Володимира і Ольги, що у Львівському Шевченківському гаю. Разом із чудовими ляльками ми напевно зустрінемо також їх творця — Ірину Криницьку-Омельченко.

Надія БРИГІДИР

МАЙСТРИНЯ АНТОНІЯ КОЛТУНЮК (ШАЛАЙДА)

Лемки дуже талановиті люди. Є серед них неперевершені співаки, різьбярі, теслярі. Зрештою, й не полічити усього, на що здатний кожний лемко, бо то — суто сокровенне, Богом йому дане. Й уся душа його живе у творчості, яку б роботу не виконував.

Антонія Миколаївна — із далекої Балутянки. До нині згадує рідний Сяніцький повіт, що у Польщі. Там у багатодітній сім'ї вона народилася і мешкала до тринадцятирічного віку.

А що було потім, важко їй сьогодні згадувати. За свої роки усього пережила багато.

Саме перед Новим роком, у 1944-му велику сім'ю Катерини і Миколи Шалайди — батьків Антонії — депортували.

Як зізнається Антонія Миколаївна, дуже важко було покидати рідну домівку, любе село, бо кожна стежинка в ньому, навіть малесенький купчик, дорогі і милі серцю. А місцевість, де вона жила, надзвичайно мальовнича. І річка там була, щоліта в ній купалася, і лісок недалечко — збирали гриби, ягоди.

У селі жило багато різьбярів. Батько теж займався цією справою. А потім навчився різьбити і брат Василь. Прекрасні предмети побуту виготовляли. Витончені декоративні елементи надавали виробам надзвичайно привабливого вигляду.

Антонія мала одного брата, а сестер п'ятеро — Марію, Юлю, Ганну, Параску, Єву. Пригадує, колись, ще у Польщі, усі разом дружно жили. І до нині залишилися міцні родинні почуття. Хоча тут, на Україні, кожного знайшла своя доля. І живуть вони один від одного на великій відстані.

Легко згадує усе приємне. У молодості здобула агрономічну освіту, а довелося виконувати роботу економіста. Разом із чоловіком Володимиром Колтунюком виростили двох дочок — Мар'яну і Ларису. А у Тернопіль приїхали із Закарпаття. Ще в сімейній біографії значиться Одеса, Бережанщина. Сміється жінка, жартуючи: «Така то доля лемка — сюди-туди, із краю в край, тільки рідної хати не май».

Антонія Миколаївна завзята у рукоділлі.

Дивишся на її витвори мистецтва, а серед них — красиво вироблені з бісеру гердани, комірчики, вив'язані гачком сувеніри-вази для фруктів, кошачок для цукерків, дамська сумочка, дівочий капелюшок — і так вони майстерно виконані, що задивуєшся.

А який треба мати талант, щоб зі смаком створити ще й тематичні картини, образи, портрети. І ще — так красиво вишивати і гладдю, і хрестиком. Виконувати ришельє, мережки.

Багато художніх виробів Антонії Колтунюк тонкої ручної роботи експонувалися в минулому році на виставці в Києві на Всеукраїнському огляді народної творчості і там були відзначені дипломом другого ступеня. Береже нагороди, як справжню реліквію, бо це найвища оцінка її здібностей.

— А ця робота для мене найдорожча, — щиро зізнається Антонія і показує мені ще незавершений образ Святого Архангела Михаїла. — Готую на престол для церкви.

Увесь образ викладає з кольорового і блискучого бісеру, виконуючи роботу на спеціальному верстаті, котрий власноруч виготовив її чоловік Володимир.

А ще безліч творчих задумів винощує Антонія. Хіба розповіси про все.

За вікном тихо падає дощ. Жінка нанизує на тонесеньку, як волосинка, голочку дрібненькі бісеринки. І знову малює штрихи майбутнього твору. Ще трішки — і він у своїй величі і неповторній красі поповнить надбання майстрині.

Василь ХОМИК

МОЛИТВА ЛЕМКІВ

Молимося в світлу годину
Серед лісів й бистрих вод:
— Боже, храни Лемківщину
Й наш волелюбний народ.
В щедрі блаженні години
Єдність і силу нам дай:
Гордо підняти з руїни
Рідний вітцівський наш край.
Села, поля і діброви
Благом святим ороси,
Сяйвом науки й любови
Наших дітей осіни.
Віримо в світлу обнову
Краю і наших щедрот,
Що збережем рідну мову
Й пісню, що дав нам народ.
Визнає наша держава
Працю на розквіт ідей
І оживе наша слава
Серед щасливих дітей!

СТЕЖКАМИ ІСТОРІЇ

Іван КРАСОВСЬКИЙ

ГІРКА ДОЛЯ В ІСТОРІЇ ЛЕМКІВ

(до 230-ліття Барської конфедерації)

Лемки, у своїй історії, не один раз переживали гіркі хвилини, спричинені війнами, голодом, епідеміями хвороб, як також соціальним і національним гнобленням зі сторони тих чи інших панівних класів.

Однією з найбільш яскравих і в той же час переповнених жорстокістю сторінок історії лемків була безславна діяльність на Лемківщині польських загонів т. зв. Барської конфедерації. Це було збройно-політичне об'єднання консервативної, але патріотично настроєної польської шляхти, утворене 29 лютого 1768 р. в Барі (тому така назва) на Поділлію Конфедерати виступали під гаслом оборони шляхетських вольностей, Римокатолицької Церкви і незалежності Польщі. Свої дії спрямовували проти короля (все більш підпорядкованого російській імператриці Катерині II), дисидентів (іновірців) та Росії. Перші бої з російськими і королівськими військами за Бар та Бердичів конфедерати програли, але їхній рух з новою силою спалахнув в інших районах Речіпосполитої. Гвалти і жорстокість, з якою шляхетські загони поводитися на українських землях, довели до спалаху гайдамацького нового повстання (Коліївщина, 2. 06—7. 07 1768) під проводом М. Залізняка та І. Гонти, придушеного підступною Росією. Тимчасом конфедерати отримали підтримку Франції і Туреччини, яка вступила у війну з Російською імперією. Барська конфедерація перетворилася у генеральну конфедерацію, а її провід оформився в т. зв. Генеральність, осідок якої містився у Пряшеві (тепер Словаччина). Казимир Пуласький — один з членів Генеральності, зі своїми загонами перейшов із Закарпаття до Галичини і через Турку (Львівська обл.) та Черемху (тепер Короснянщина, Польща) 7 квітня 1769 р. прибув до Барвінка

(поблизу Дуклі, Польща).

Суперечки між членами Генеральності спричинилися до того, що провідник мушинських конфедератів Бежицький виступив проти Пуласького. В околицях Висови (Горлицький пов., Польща) відбулася битва. Пуласький відступив до Зборова (Словаччина), але згодом повернувся до Грабу на Лемківщині. Його загони перебували в Ізбах, Конечній.

Одночасно антидисидентська і спрямована проти українського селянства та взагалі українців політика конфедератів плодоносила злом, руйнацією села. Мешканці Західних Карпат виступали проти конфедератів. Ті посилили безпощадні дії. Наприклад, неподалік с. Ізби поставили шибеницю, на якій вішали лемківських селян.

Місце масових розправ носить назву «Шибеничний верх». Цю назву використав письменник-лемко Володимир Хиляк (Єронім Анонім) для найкращої своєї повісті, в якій розповідається про конфедератів у Західних Карпатах. Нижче подаємо уривок з повісті В. Хиляка «Шибеничний верх».

Конфедерати діяли до 1772 року. Перемогли в кількох боях, але коли впала їхня остання твердиня — Ченстохова (18 липня), конфедерація перестала існувати. 5 серпня 1772 року відбувся Перший розподіл Польщі. Провідники конфедератів подалися на еміграцію, а тих, що потрапили в полон, заслано в Сибір.

Так 230 років тому припинила своє безславне існування Барська конфедерація.

Володимир ХИЛЯК (єронім Анонім)

УРИВОК З ПОВІСТІ «ШИБЕНИЧНИЙ ВЕРХ»

(1877—1878)

IV.

В сьлідуючу, по тотій розповіді, ніч, през ліси медже Солотвинами і Мохначком, тихо прокрадали ся якиси люде, яких в темноті не мож було розпознати. Лем час од часу притишене проклятво і форканя кони свідчило, же то люде з кінми. Проберали ся гусячим рядом помали і з частима остановками, бо їх провідник часто приставав, жеби ся присмотріти вершкам ялиц, гейби по них орієнтацію мав. Чим далі проберали ся, тим густіший ставав ліс, тим частіше ся давалися чути коротки проклятья.

— До сто регіментів!.. Яцку, ци не до пекла нас ведеш? — одозвав ся мужчина, який ступав безпосередньо за провідником.

— Не знам ищи, кади дорога до пекла, — одповів тот коротко і холодно.

— Посмот ся, тамтади неможливі ест чловеку навет ся продерти, — зас ся дав чути перший голос, по якім познаєме Якуба Германа.

— Кади пан ротмістр казав вас вести, тади вас веду, — одповів Яцко.

— А не заблудив ся ти в дорозі? Бо тамтади лем вовкам ходити.

— Здає мі ся, же дотля ніт, а дале як Бог даст...

То була слаба потіха для пана хорунжого, якого што хвиля конаря по очах ляскало.

Ищи деякий час посувала ся тота колона, аж вкінцю застрягла в такій гушавині смерек, што провідник ледво там пересмикнув ся, а іншим стало майже неможливі і самим перейти, і кони за собом перевести. Загальне незадовоління ся проявило в голосних проклятьях.

— Идте за мною. Ми юж на добрій дорозі, — заспокоював Яцко схвилюваних конфедератів.

З немалим трудом перебрали ся през гушавину і вишли на

невелику поляну. Яцко здивовано осмотрював ся доокола себе і на звівзди, што блищали на небі.

— Но то вед нас далі, чого стоїш? — заворчав нетерпеливі хорунжий.

— Та бо я не ту хотів вас завести, — зачав ся оправдовувати провідник. — Не можу ся полапати, де ми тепер. Видно, же блуд нами водит...

— І ти нас в дурнів пошив? — крикнув сердиті Герман. — Тебе хама, ся здає, сверблят кости.

— Не гнівайте ся, пане, — заспокоював Яцко. — Як лем ем збочив зо стежки, то знам же недалеко. Ліпше розложите ту варту і кус одпочинте, а я за тот час поглядам дорогу...

Так як з одной стороны не остало ся ничего іншого, бо продовжуючи свій похід напوماцки, могли би ся попасти до рук селян, а з другой стороны вшитки чулися барз змучени, то пораду Яцка прийняли з великим охотом.

Вскорі наламали ріжджа і розпалили оген, який яскравим полумям осьвіттив цікаву групу. На невеликій поляні, оточеній густом смеречином, през яку і ужови було би тяжко проползти, показала ся купка люди з кінми, рогатом худобом, набитима міхами, скринями. Вшитко тото виглядало барз ріжноманітні: і фізіономії, і одежа... Хто в грубій бурці з капишоном, хто в поношеній чамарі, інший опасаний поблідлим поясом з ядвабу, тот ременьом, тамтот соломяним перевеслом. Хто в шапці-рогатці, хто в баранячій кожушанці... Дахто розтягнув ся на траві, інший усів ся в сідло, дехто ся опер о коня, або присів «на кучки» за звичайом циганів.

А збоку видиме сідячу жінку. Розпущене темне волося обвивало ей прекрасну шию і през рамена закривало груди. Заломлені руки безладно одпочивали на колінах, бліде ей лице виглядало мертвим в сьвітлі полумя. Вшитко тото сьвідчило про безвихідний стан сьлічної полонянки, што сиділа нерухомо, як бездушна статуя з білого мармуру, спозерала в якуси одну дальну точку. Лем конвульсійне дрожаня ей губ сьвідчило же в тім тілі ищи тліє іскра житя...

Хто би познав в тотій нещасній особі Фесю, пещену одиначку Івана Сметани? Як би ей ся тепер дахто звідав, як она в тоту дивну компанію ся попала, не могла би одповісти. Пригадувала як би в сьні, же якиси люде вирвали ей з постелі, нашмарили їй на голову якуси плахту і повлекли ей зо собом. Перестрашена, не мала навет сили о поміч кричати... Де ей повели в темну ніч? Не знала. Не одчувала навет болю од ударів конари, не чула, же з ей поранених ніг текла кров. Не одчувала студеного осіннього вітру, який шмагав немилосердно по ей майже не закритім тілі.

Несподівана надія на хвилю вирвала ей з задуми. Фесі ся показало, же почула знайомий і милий голос Яцка Бреяна, Який часто чула во сьні. Тото оживило ей дух. Але страшна здогадка, же

Вид на с. Фльоринку

Яцко находит ся в тій шайці як провідник розбійників, же він привюв їх до хижі вітця, — гадюком обвила ся доокола серця і висушила ей слези. Зрадник не достойний, жеби о нім думати...

Ой, не нарікай передчасно, нещасна дівчино, на свого любимця, бо не знаш про тото, же він з болю глибоко впхав когті в свої груди, коли смотрив на твою недолу, же він цілу дорогу ся кляв або тебе визволити, або самому гмерти...

І істинно так. Яцко Бреян був свідком того, што ся стало на кермеші в Солотвинах і присяги, яком оба конфедерати грозили ся одомстити на Сиетані. Він постановив пристати до конфедератів. То му не трудно пришло, так як він, коли проводив Хижевского і його товариша, потрафив ся ім приподобати, а з другой сторони — молодий і міцний хлоп, обізнаний з околицьом, при тім досьвідчений в походах, став дуже бажаним для конфедератів... В тот спосіб він ся сподівав, же ся довідаг вскорі о

вшитких злих замірах конфедератів протів дорогою йому родини Івана Сметани.

Але нещастьом — він обманув себе. О виправі в Солотвини наперед не знав він нич, а коли ся довідав, то юж не остало ся му часу, ани можливости, жеби без підозріння Сметану попередити. Ищи ся надіяв, же в дорозі, або в часі самого нападу підийде деякий щасливий випадок, з допомогою якого зможе попередити злий намір конфедератів. Але і тото ся не сповнило.

Хорунжий му приказав остати ся при конях в лісі перед Солотвинами з другим конфедератом, який пильним оком стежив, жеби Яцко на крок не одходив. Так му ся нич не лишило, лем терпеливо ждати кінця виправи конфедератів і обдумувати, як поступити дальше.

Він думав, же они зобрали ся обрабувати лем газдівство Івана Сметани, але стало му страшні, як гвідів свою любу Фесю в руках хижих ворогів. Рішив, што би не коштувало, визволити ей. Думав лем над способом. Перша щаслива думка була: не дати ся гвидіти Фесі, жеби она не зрадила їх відносин і не накликала на него підозри. Другим насльідком його планів було тото, што ми видиме тепер конфедератів на полянці серед гушавини, на одпочинку. Яцко, під приводом глядана дороги, счез.

— Згорівки давай, — крикнув хорунжий. — По такій борбі она миліша, як молода коханка...

— А особливі по такій усьпішній виправі, — додав сусід.

— Прошу, пане Валентій! Славна згорівка!

— Кой славна, то випю за здоровля того, хто ей для нас в коморі переховав. До вас, пане брате!

— Чорта випийте за його здоровя, — заперечив Якуб Герман, — коли псубрат не сідив дома!

— Тим ліпше для нас...

— Як то ліпше, кой я мав намір за наші стосунки розквітати ся на його хлопській скірі...

— Не сквітував вас своєюм скором, зато сквітував грошами і чим попало. Яка вам кривда?

— А чест ся му належит, же гмів складати золоті, червінці і талари, та навет сороківці, — додав еден з конфедератів.

— Стане нам на якийси час програвати, пане Мацію...

— Остерігайте ся, жеби ви не програли...

— Ано, срібуйме, чия буде правда?

— Добрі, спрібуйме за рахунок частки, яка нам ся дістане в розподілі...

Еден з них розпростер на землі чапрак, другий шмарив кости і гра ся зачала. Окремі передражняли ся жартами і пили згорівку...

— Буде ротмістр нами задоволений, — замітив хтоси.

— То вірно. Але найбільше за того, же му пташку зімали, — засьміяв ся хорунжий, вказуючи файком на Фесю.

— Смачна печеня на зуби Хижевского...

— По якій нам хоц облизати ся остане...

— Яка шия в ней, як в гуски!

— А очі — як в серни...

— Губоньки як раз до поцілунку...

— А груди — до обійманя...

Такими насьмішками обділювали конфедерати нещасне дівча, яке не в силі було видержати взгляди їх жадібних очі, руками сой лице закривала...

— Тихо, дітино, — заспокоював ей з цинічним усмішком еден з конфедератів, што приступив до Фесі, — не бій ся. Кожда дівка спочатку дика і норовиста, а потім ся освоїт... Вір нам, же ми не одну юж обуздали.

Вся череда вибухнула голосним сьміхом...

— Штоси Яцка довго не видно, — примітив еден.

— Здає мі ся, же ми далеко заблудили...

— То ищи не велика біда... Але лем би якої штуки не вистроїв. Я николи не вірю русинові!

— Што нам дурак може вдіяти? З ліса — то ми маме вийти... Але, послушайте, якаси нечиста сила лазит, бо коні уха насторчили...

Вшитки повернули голови. Направду, коні проявили якийси неспокій.

— Може де вовка почули?

— Вовк ся огня боїт. Але мі ся причув гавкіт собаки.

— Я чую смрід диму, так што мі в носі закрутило...

Ищи не докінчив, як несподівані коні ся зорвали і з сідлами та привязанима клунками шмарили ся в ліс, а за нима худоба. Ревіня худоби ся змішало з незрозумілим тріском і свистом. Зорвали ся з місць перестрашени конфедерати.

В ту хвилию надбіг задиханий Яцко.

— Панове, хтікайте, кому миле житя, — закричав таким голосом, же конфедератам повтікали душі до пятюк...

— Што ся стало?

— Хлопи зо Солотвин сьлідят за нами зо псами... Я їх видів. Вшитки з колами і вилами, без мала ціле село... Тепер они підпалили ліс, жеби нас викурити, як мишку з нори!

Полумя, яке бухало зо вшиткіх сторін, дим, підтвердив слова Яцка.

— Тади, кади худоба побігла і нам би втікати, — радив Бреян.

— Зьвірина має свій розум, часом ліпший од нашого. Як ні, то живцьом ся спечеме...

Направду, лем того єдно місце ищи зостало ся свобідне од полумя, хоц і там стелився дим, який давив... Вшитки ся шмарили в тоту сторону. Навет густа смеречина не перешкодила втечі перед небезпеком.

— Дівку ратуйте! Берте ей, Мацею, зо собом! — командував хорунжий.

— Я перший до ратування, — буркнув грач з костями в руці і зо вшиткіма счез в гущавині.

Хорунжому нич ся не остало, лем самому спасати нещасну Фесю. Але дівчина рішуче ся сопротивляла.

— Волю згинуті, як далі медже вами ся оставати...

— Дівче, май розум, — переконував Герман. — Видиш, же оген коло нас!

Оген юж охопив найближчи дерева. Хорунжий приблизив ся до дівчини, жеби ей винести.

— Втікай сам, бридото, бо ті очі видру!

— Ради Бога... юж остатня хвиля!

Зак Феся могла ся оперти, Герман вхопив ей в міцні руки і подав ся за другим. Нараз перед очима му мелькнула горюча головня і тяжко впала на голову. Феся випала з його обіймів. Закля він пришов до себе, дівчати юж не було коло нього. Лем му ся здало, же якаси біла одіж мелькнула серед великого полумя.

— Пропала дівчина, — подумав хорунжий, — Што повіст на того Хижевський? Смотри пане Якубе, жеби ти сам не пропав!

Ніт не пропала дівчина. З противной сторони до той, в котру ся спасали конфедерати, з горючого лісу вилетів якийси человек. Його голова була оькручена дергом і обсмалена огнем. В руках поперед себе тримав якийси довгий предмет, загорнений до чугані. Пристав на чистім місци, ношу положив на землю. Зняв з голови покривало, пару раз глибоко вдихнув сьвіже повітря, потім спозрів на горючий ліс, як би хотів оприділити розмір шкоди ци власной небезпеки, што ей пережив. «Слава тобі, Господи» вирюк в кінцо... Зарево лісового пожару осьвітило лице незнайомого і ми познали в нім Яцка Бреяна.

— Ци жива она? — Яцко низко ся схилив над ношом, розгорнув чугу і довго ся всмотрював на бліде личко дівчини, прислухав ся, ци дихат...

— Жива! — вигукнув радісно.

— Щастя ваше, панове конфедерати, же ся мі удало видобути з ваших пазурів тоту половину мойой душі... Я бим не жив без ней, але і з вас би не дуже зістало... Але не є часу, жеби го дармо тратити. Тебе, дорога, треба би ищи затемно спрятати. Але де?.. Назад до вітця? Ніт, там не можна, вислідят вороги. Нее для тебе тепер місця навет в рідній хижі... А може до мойой матери? Там буде ті безпечні. Конфедерати будут за тобом сьлідити Бог знай кади, а ти ся причаїш перед самим іх носом. А твого вітця я заспокою... Допомож мі Пречиста Мати Ізбянска, як єс дотля мі допомагала...

Він наново обережно обвинув безсилу Фесю в чугу, жеби ей

оберегти од холодного осінного вітру обвязав довгим ремнем, кінці якого завязав собі на шиі, а руками підтримував ноги і голову дівчати. Так понос свій тягар в сторону Ізб.

— З конфедератами ся не стріну, — думав подорозі, — моя штука ся вдала якнайліпше, а они ся розлетіли на штири вітри... В страсі не гвіділи же напрямом, в яким я ім казав втікати, в іншу сторону від Ізб... Або ци міг я знати, же невинна колиси забавка — насьлідувати голоси зьвірят — придаст ся мі даколи в житью? А гнес нич ім так не нагнало страху в пяти, як гавкання псів, яке почувли! На злодію шапка горит...

В таких думках не ишов, а летів він вперед. Не перешкоджали му в тім ани тягар ноші, ани темна ніч. Ищи в молодости він ся навчив, окрім зьвізд на небі, яким небуд кореньом ся орентувати. Не було стежки в околичних лісах, якої би він, так повісти, на сьліпо не знав.

Часами на хвильку присідав жеби одпочити і ся прислухати, ци не даст Феся проявів памяти. І зас посьпішав, жеби до дня добрати ся до рідной хижі, без стрічи з людьми.

То ся му удало. Правда, же ся зачало юж шаріти на сході, але він тим ся не гриз, бо домів недалеко. Густа осінна мряка залягла гори, так же під ей заслоном ся спустив до села. В селі панувала тиша, никто ся не зворушив, коли Яцко запукав до дверей низкой хижини, што стояла збоку з іншими хижками...

— Хто там? — почув ся голос зо середини.

— Пусте, мамо! — тихо попросив Яцко, што приклав губи до щілини в вікні.

На тот голос згорблена старушка отворила двері.

— Ой, Боже... та откаль ти, Яцку, так рано? Яку-то мару влечеш?

— Тихше, мамонько! Вшитко вам розповім, лем не гварте о тім нич людям. А хоц би ся дахто вивідував, ци я ту приходив, то сциганте просто в очі... Ах, жебисте знали, — продовжував Яцко, опускаючи Фесю на постіль, — то дівчина, яку я при Божій помочі конфедератам видер! Стережете ей, люба мамонько, як ока в голові,

оберігайте ей, як щастя вашої дитини, бо як ей страчу, то, чую, не стане вам сина...

Зрозуміла го старенька і, заміст одповіді, пригорнула його голову до своїх груди.

— Буд спокійний, сину, я сховам ей в коморі, бо до хижи може хто заздріти. А же перед никим ся не вимовлю, то знаш, — твоя доля в моім серцю...

Мовчки сіли они — мати і син — при постелі, на якій спочивала без памяти дівчина. Лем раз отворила она очі, троха поблудила нима по хижі, але лем ей погляд впав на Яцка, закрила лице долонями.

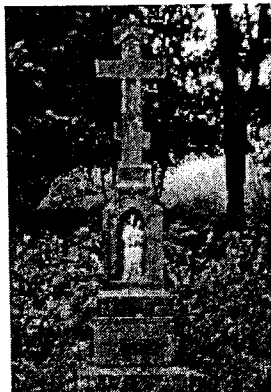
— Люба Фесю, — благав Яцко, — хоц раз ся посмот на мене, Яцка. Ци не познаш мене?

— Ти був з розбійниками... — прошептала.

— Але хто важив своїм житьом, жеби тя з тих пазурів вирвати, як не я? Ци не згадуєш, як я без оген з тобом втікав?

Здавало ся, же го зрозуміла, бо ей очі ищи раз ся посмотріли на нього і легка усмішка, ціну якої лем влюблені можут одчути, заграла коло ей блідих уст. Потім зас впала в забуття. Лиця ей розгоріли ся, на чело виступив піт, язик штоси незрозуміле белькотав в горячці...

Поручивши матери ищи раз якнайбівшу обережність, Яцко подав ся в обоз конфедератів.

Хрест з цвинаря с. Білична

**Коротке вступне слово
до статті о. Д. Ступака**

Я народився в селі Святкова Велика повіту Ясло і доволі тривалий час, проживаючи у Львові, не зустрічав джерел, в яких би розповідалося про моє рідне село. А тому щиро зрадів, коли історик-лемкознавець Іван Красовський запропонував мені рукопис статті о. Д. Ступака — колишнього пароха у селі Святкова Велика.

Справа в тому, що статтю, яку написав Д. Ступак у середині 30-років, автор передав для використання у збірнику «Лемки», що готувався для видання в Києві на початку 60-х років. Але ідея ця не знайшла підтримки з боку тодішніх партійних властей і рукопис довгий час пролежав в архіві І. Красовського.

Тепер, на жаль, уже після смерті автора, праця о. Ступака побачить світ. Вельми радий, що хоч у невеликій мірі, та все ж спричинився до видання статті і признання вдячності її Авторіві.

*Святкова велика.
Камінь, на місці де була хата А. Тавпаши*

*с. Святкова Велика.
Тут стояла хата А. Тавпаши*

*Андрій Тавпаш,
президент, генеральний директор
АТ «Світоч»*

Дмитро СТУПАК

ПРИЧИНКИ ДО ІСТОРІЇ ЛЕМКІВСЬКОГО СЕЛА СВЯТКОВА

(правонис за текстом оригіналу)

I. Положення села

Село Святкова лежить в середині Лемківщини, в Краківському воєвідстві, в Ясельському повіті. Від Ясла віддалене 35 км, від найближчого місточка Змійгорода (Zmigrod) 16 км. До залізничної станції Ясло веде зо Святкової битий гостинець. Села, які оточують Святкову, слідуєчі: Святківка (урядово: Святкова Мала), Котань, Дошниця, Явіря, Свіржова Руська, Волівець, Незнаєва і Ростайне.

Святкова положена на висоті 434 м понад поземом моря. З північно-східної сторони граничить вона з горою Коляник, висотою 707 м, зі заходу з горою Мережка — 794 м, а з полуднево-західної сторони з горою Угерезд — 706 м. Околиця села лісиста, здорова.

В Святковій у 1935 р. було 850 душ населення, греко-католицька Церква, греко-католицький священик, двокласова, вселюдна школа, дві кооперативи: споживча і кредитова (заложені стараннями учителя Осипа Жвірика), читальня, православна каплиця і православний священик.

Всі мешканці Святкової українці.

II. Назва й час оснування села

Про це, звідки Святкова взяла свою назву та в котрім році повстали перші оселі цього села, нічого сказати не можна, бо ані усне передання тут нічого не говорить, яні писаних документів, чи жерел, в тій справі, я не знайшов.

Оден переказ говорить, що предки святковян надтягнули з полудня, це є із Закарпатської України. Інша версія каже, що предки мешканців Святкової й околиці мали надійти з півночі, це є від

Змійгорода, виперті звідтам мазурами*. (Цього погляду держиться о. В. Чернецький в місійній книжочці, виданій в Перемишлі у 1899 р. під назвою «Село Мисцова в Короснянськiм повіті»).

Скільки в тих двох, противних собі, версіях правди, не знати.

Історично певне, що в сусідньому селі Скальнику (тепер вже майже цілковито спольщеному), біля Змійгорода, на місці, де тепер стоїть косьол, була вдавнині наша Церква, побудована за грошеві датки закарпатських українців. В виду цього є річю можливою, що предки мешканців Скальника й околиці, а тим самим й Святкової, надтягнули колись із Закарпаття, коли закарпатські українці вибудували своїм коштом Церкву у Скальнику. І то надтягнули аж під сам Змійгород, який у давнині — як каже М. Грушевський в «Історії України-Руси» був українською оселею. Але відтак, виперті з під Змійгорода мазурами, посунулись далше в гори.

III. Історичні відомості про Святкову

Святкова — це одно з найстарших лемківських сіл. Про нього знаходимо згадку (гл. Ю. Тарнович: «Ілюстрована історія Лемківщини», с. 71) вже за часів короля Казимира Великого, це є в XIV сторіччі.

В книжці «Опис Ясельського повіту», написаній о. Володиславом Сарною в 1908 р., говоритья, що на підставі жерел, що в 1510 р. місцевості: Старий Жмгород, Селиська, Кути, Березова Воля, Свіржова, Буковина, Мисцова, Крамна, Граб і Святкова — були власністю сяніцького каштеляна Андрія Стадницького. В додатку до «Львівської газети», № 35 і 38 з 1853 р. читаємо, що сини вищезгаданого Андрія Стадницького: Марко й Микола, поділились у 1554 році добрами свого батька в цей спосіб, що з руських, вищезгаданих волоських сіл: Мисцової, Крамної, Святкової, Грабу й Полян, побирали доходи по половині.

В р. 1581 (як доказує о. Сарна) належала Святкова до біцького староства і було в ній тоді 19 рільних (хлопських) господарств, 1 родина без рільлі, 1 комірник без власної хати і 1 солтиство*. (Акти краківського єпископства заподають, що у 1581 р. було в Святковій 7 волоських осель).

В парафіяльних актах села Висової (у Горличчині) є зазначене, що учений Лука Часникевич зі Святкової купив собі в 1585 р. висівське приходство за 250 золотих польських.

З вище заподаних кількох історичних звісток можемо заключати, що село Святкова існувало уже в XIV сторіччі.

В парафіяльних актах, а в слід за ними й парафіяльній хроніці сусіднього села Грабу чигаємо, що властитель мисцівського ключа (до якого у 1633 р. належали села: Мисцова, Поляни, Святкова, Граб, Ожинна, Вишевадка, Радочина, Тиханя, Жидівське й Довге), дідич Кохановський надав 24. 03. 1633 р. греко-католицькому духовенству (в оригіналі: ritus graeci-uniti) у своїх добрах деякі права й привілеї, а саме: вільний вируб дерева та випас худоби в його лісах, вільна ловля риби в потоках, мелення збіжжя у двірських млинах без оплати, різання дерева на дошки даром в його тартаках і т. д. Ці права й привілеї потвердив відтак й новий властитель вище згаданих сіл Юрій, князь Любомірський, актом (його відпис знаходиться в парафіяльних актах в Грабі) з Ряшівського замку, з дня 26. 05. 1746 р., зазначаючи при цьому, що крім духовенства, також піддані йому селяне, мають право в його добрах, так як це було давніше, побирати собі безплатно з його лісів опалове й будівельне дерево та безплатно випасати свою худобу на панських пасовиськах і в лісах. Відтак цей самий Юрій, князь Любомірський ще й поширив ці права й привілеї другим актом, виданим на замку в Печу під датою 15. 01. 1776 р.

Коли Галичина дісталась відтак в 1772 р. під панування Австрії, то нова державна влада затвердила ці всі права і привілеї. Австрійські цісарі видали в цьому взгляді відповідні патенти. Однак, під сучасну пору, це є в хвилі писання цих стрічок, з тих прав і привілеїв, не знати з чиєї вини, святковяне не користають.

З вище сказаного можемо витягнути такий висновок, що панщини, у властивому значінні цього слова, в Святковій не було ані за польських, королівських часів, ані за австрійських. В часах, про які нагадують вище наведені жерела, не мали дідичі Святкової, на території цього села, орного поля, а мали лиш самі ліси й пасовиська. В виду цього не було на чім робити панщини. Впрочім

Святкова управлялась в давнину волоським правом, а тим самим була вона звільнена від панщини. Також й усне передання не згадує нічого про панщину в Святковій*. (Панщина була в Мисцовій, віддаленій від Святкової 12 км, бо у згадуваній вже тут брошурці о. В. Чернецький пише, що мисцовяне робили одного разу з колами й косами бунт против свого дідича Юрія Любомірського і то, мабуть, на тлі панщини. Але інші лемківські села, положені дальше від Мисцової, а приналежні до цього самого дідича, панщини не робили).

Важніші події у Святковій у XIX сторіччі

З важніших подій, які мали місце в Святковій у XIX сторіччі, слід відмітити епідемію холери, яка панувала там в 1830, 1831, 1849 і 1873 роках і забрала дуже много жертв в людях. Дальше: великий голод, який докучав людям в 1831, 1846 і 1847 роках, а в слід за голодом тиф, що десяткував населення, — но і дуже остру зиму в 1815 році, за якою слідувала велика повінь.

У зв'язку з появою холери проголошено в селі різні зарядження світських і духовних властей та видавано відповідні інструкції, як охоронятись від вище згаданої епідемії. Але як лиш появился голод, то австрійська, державна влада давала негайну поміч, будьто в натураліях, будьто в грошах.

У 80-х роках минушого сторіччя розпочалась зі Святкової і зі сусідніх сіл еміграція до Америки. Державні чинники відносились до цієї еміграції негативно. Староство в Яслі видало 6.01.1882 р. розпорядження до начальників громад і парафіяльних урядів, щоб вони відмовляли людей від планованої еміграції до Америки та представляли їм, що Америка лежить дуже далеко, що подорож много коштує, що на океані панує небезпечна, морська недуга, що емігрантів викинуть донебудь за океаном й вони мусять там пропадати з голоду і т. п. Але народ цьому не вірив і хто лиш мав гроші на дорогу, вибирався в Америку шукати лучшої долі. Деякі із святковян, своєю ревною працею і заподатливістю, доробились великого майна в Америці, звідки обильно помагали матеріально своїй рідні в Святковій і посилали великі жертви на Церкву.

IV. Перша світова війна

У Першій світовій війні, в 1914—18 роках, брало участь по австрійській стороні зі Святкової 56 осіб. В борбах на австрійсько-російським і австрійсько-італійським фронтах загинули 4 особи, а саме: Василь Решетар, Микола Мотика, Михайло Лабик і Яків Сенчак. Военними інвалідами вернули домів: Данько Янкович, Микола Шевчик, Петро Майхрич і Кобак Михайло. Прочі вернули з війни до Святкової живі й здорові.

В звязку з военними операціями понесли святковяне великі матеріальні страсти, бо австрійсько-угорські війська, уступаючи перед російською армією, палили й нищили все, що стояло їм на дорозі. Жертвою вогню, підложеного мадярами, впала половина села. Спалились всі господарські забудовання, крім церкви, від початку села, зі сторони Святківки, аж по школу. Важніших военних операцій на терені Святкової не було. По незначних перепалках, пішли російські війська побідоносно дальше на Мадярщину. Населення половини села Святкової знайшлося, після вище згаданого вогню, в нужді і в крайно невідрадному положенні. Одні з погорільців мешкали в пивницях, а другі в неспаленій частині села.

V. Святковяне у Ростові над Доном

Коли з весною 1915-го року уступали з поворотом російсько-царські війська з Карпат, тоді разом з ними удалось много святковян у Росію. З початку осіли вони в Ростові над Доном і ними занялись там різні допомогові комітети, яких членами були галицькі інтелігенти старої дати, звані тоді загально москвофілами. Але ці комітети працювали головно на свою власну користь, так що святковяне знайшлись в великій нужді і мусіли голодувати. Вони самі розказували авторові цих стрічок, що в тих комітетах діялись великі зловживання на некористь селян. Бачучи такі «порядки», покинули святковяне Ростов над Доном (там загинуло тоді трагічно двох святковян: абсольтент медицини Дмитро Наговський і Антін Кавуля), розбрелись по Україні й Росії і тяжкою працею заробляли

на своє життя. Деякі з них повмирили на Україні і в Росії, а деякі сейчас, або в кілька літ по закінченні першої світової війни, вичерпані фізично і розбиті душевно, вернули до свого рідного села.

Побут частини святковян (чи то як военно-полонених, чи то як збігців з російською армією) мав цей додатний для них наслідок, що вони раз на все, позбулись цього дурману, впоюваного їм несовісними лемківськими інтелігентами-москвофілами, а саме, що лемки й росіяне, це — мовляв — «один руській народ».

Випадає тут відмітити, що святковян: Андрія Колдру, Гриця Колдру і Михайла Лабика запроторили у 1914 р. австрійські власті в пекло Талергофу, а всі повернули з відтам здорові до Святкової.

VI. Події по розвалі Австрії

Після розвалу Австрійської імперії у 1918 р. счинився в Святковій і в околиці великий рух. Народ уряджував з'їзди і віча (в Святковій 17.11.1918, в Гладішеві 27.11.1918 і т. д.) і на них ухвалював, чи утворити окрему Лемківську республіку, чи прилучитись до Чехословаччини, чи до української держави на терені Східної Галичини. Найбільше голосів у Святковій було за тим, щоб прилучити Лемківщину до цієї останньої.

В Святковій утворено тоді «Руську народню раду», і такі ради були й в інших сусідніх селах. Деякі члени таких «рад» зносились навіть з поляками, а деякі (як от о. М. Юрчакевич зі сусіднього села Чорного) пертракували* в Празі з Чехами**. (Події, які збулись безпосередньо по розпаді Австрії на терені лемківських сіл ясельського і горлицького повітів, представив точно й вичерпуючо в парафіяльній хроніці села Грабу, сучасник тих подій, парох Грабу о. Зиновій Флюнт).

В парафіяльних актах Святкової знаходився з тих часів цікавий документ, який наводжу дослівно:

«Староство в Яслі л1/пр.

Ясло, дня 2.01.1919

До ксьондза Каламунецького, Голови Народної Руської Ради у Святковій Великій.

Тому що делегат Народної Руської Ради, присутній на сьогоднішньому засіданні моєї прибічної Ради, не зумів задовільнити нас поясненням, а дійшли до нас чутки, що ксьондз Юрчакевич як уповноважений делегат стверджує ім'ям Руської Ради в Празі про приєднання руської території нашого повіту до держави Чехо-Словацької, — а тому засадничо вимагаю пояснення з того приводу і то у терміні до 3-х днів».

Слідє печатка староства в Яслі і нечиткий підпис. Чи о. Каламунецький відповів на це письмо і який був зміст його відповіді — не знати.

VII. Село під владою панської Польщі

З початком 1919 р. появились в Святковій і в околиці польські легіоністи й жандарми і зачали заводити там свої порядки. Але святковяне так скоро не погодились з фактом приналежності до польської держави. Доказом цього можуть служити вибори до першого, польського, законодавнього сейму. В тих виборах святковяне, з малими виїмками, участі не брали, солідаризуючись в цьому взгляді з українцями у східній Галичині. Яке було настановлення святковян до поляків в перших роках існування панської Польщі свідчить також факт, що підчас перепису населення у 1921 р. заявляли святковяне коскрипційному комісареві, що вони ще не знають, яка їх державна приналежність, взглядно, що належать до Ліги Націй.

VIII. Церква й священники

Греко-католицька Церква в Святковій побудована при кінці 18-го, або на початку 19-го сторіччя. Це деревляна будівля в типово лемківському стилі, прикрашена в середині своєрідними, цікавими мальовилами. Люде зі Святкової не могли мені у 1935 р. заподати нічого певного про це (ані в парафіяльних актах не знайшов я про це ніякої нотатки), з яких фондів побудовано згадану Церкву, це є,

*Пертракувати (з лат.) — вести переговори, консультуватися.

чи будували її святковяне своїм власним коштом, чи дорогою різних збірок по інших селах, взглядно, чи за матеріальною допомогою якогось патрона. Перед першою світовою війною прислали американські святковяне обильні грошеві датки на цю церкву і за ці датки куплено много церковного інвентаря. Також не відомо, коли і хто ерегував парафію при церкві св. Михаїла в Святковій, взглядно, хто та коли надав нерухоме майно на власність приходства, бо в цій справі, крім згаданого вже акту з 1746 р., в якому м. і. кажесь, що «грунта, надані від давна на удержання священика в Святковій, мають бути ненарушені», — не знайшов я більше ніякого документу.

До греко-католицької парафії в святковій належали ще й два інші, сусідні села з окремими церквами: Святківка й Свіржова Руська.

В книзі о. В. Сарни «Опис Ясельського повіту» читаємо, що в 1581 р. була в Святковій Церква і священик. Чи згадана Церква була першою, де вона стояла, як виглядала і як називався священик, який сповняв тоді в Святковій душпастирські обовязки, цього не знаємо.

Можливо, що згадуваний вже тут «учений» зі Святкової, Лука Часникевич, який у 1585 р. купив собі висівське приходство і став священиком в Висовій, був сином тодішнього священика зі Святкової, бо хтож інший міг бути в тих часах (це є у XVI стрічці) в Святковій «ученим», як не священик, взглядно, його рідня.

Як називались священики, які душпастирювали в Святковій перед введенням метрикальних книг, цього не знаємо, бо про це не знайшов я ніяких записок. По запровадженні метрикальних книг, це є від 1776 р. були в Святковій слідуєчі священики: 1) Трохановський Петро, 2) Мохнацький Олекса, 3) Вапінський Іван, 4) Ючакевич Михайло, 5) Юрчакевич Осип, 6) Дуркот Александер, 7) Барновський Захарій, 8) Жук Михайло, 9) Каламунецький Петро, 10) Білий Степан (сотрудник попереднього), 11) Ступак Дмитро (автор цих стрічок), 12) Карабівський Йосафат, — після якого були там ще о.о. Василяне, а по них — вже не знаю, — чи там ще був якийсь священик, чи вже не було ніякого.

Слід відмітити тут ще й цю подію, що в 1927 р. за часів о. Каламунецького, майже ціле село Святкова перейшло під впливом кількох місцевих і позамісцевих агітаторів (яку то агітацію попирали також й деякі лемківські духовні й світські інтелігенти-москвофіли) на варшавсько-польське православ'є. Відтак в 1934 р. вернуло до греко-католицької Церкви 10 осіб, а всі прочі в хвили писання цих стрічок (це є 1935 р.) оставали даліше в православ'ю. В 1929 р. вибудували собі православні зі Святкової своєю каплицю (часовню) і мешкальну домівку для свого священика.

ІХ. Школа

З перемиського «Шематизму» з 1849 р. довідуємося, що тоді була в Святковій парафіяльна школа, в якій було 42 дітей, а учив їх дякоучитель Хованський Дмитро. В 1855 р. була в Святковій вже тривіальна школа, до якої ходило 22 дітей, а учителював Пилип Процько. Відтак побудовано за старанням о. Юрчакевича Осипа, державну школу і першим учителем у цій школі був в 1882 р. Анатоль Прислопський, відтак учителювали там: Іван Селецький, Станчак Захарій (який запровадив шкільну хроніку), Василь Туз, Степан Джуган, Розпара, Андрейко, Костанська Олена, Барна Пилип, Бронгель Фелікс, Леось Ізидор, Угринівна Марія, Жвірик Осип (дуже заслужена для Святкової людина на просвітньому і економічному полі), Жвірикова Єва і — в хвили писання цих стрічок — Галух Степан і Вислоцька Александра.

Викладовою мовою за австрійських, а відтак й за польських часів, була в школі в Святковій українська мова. Але в році 1934 наступила зміна, бо польська шкільна влада усунула зі школи український буквар, а впровадила буквар, зрадагований сумної пам'яті на лемківському діалекті учителем з Криниці Трохановським.

Х. Економічні відносини

Більшої скількості орного поля святков'яне не мали. Загально були лишень 10—30 арові, урожайні, присадибні ділянки, на яких плекали яру, господарську культуру, а саме: садили картоплю (яка гарно родилась), капусту, цибулю, чеснок, моркву, петрушку і т. п.

та сіяли малу скількість ярого жита і з його муки у неділі і свята — як казали мені — приготувляли смачні пироги.

На дальших від села, пісних ділянках, сіяли вівсик і з його муки, майже кожного дня, пекли так звані «ощіпки», які заступали їм хліб. Ці ощіпки смакували лишень тоді, коли були свіжо спечені, але пісними вони їх не споживали, лишень грубо смарували їх все маслом, якого мали доволі.

Весною сіяли також й оркіш. Це була тверда культура, яку тяжко було розкусити зубами і мука з оркішу мала смак муки з пшениці.

Будучи у Святковій через 6 літ (1922—35 р. р.), управляв я й на моїй присадибній ділянці ці всі, вище згадані культури, а крім цього плекав я ще й кормові буряки: Кіршого ідеали й мамути, які — на диво — родились у мене дуже великі, вагою 5—6 кг, так що районне господарське товариство забиравало деякі з них на виставку в Ясло. Цим бурякам приглядались святков'яне і, вслід за мною, зачали їх управляти.

З озимого збіжжя сіяли святков'яне лишень по кілька арів жита — і то так: на полонині, на якій дико росли карловаті соснові дерева, — весняною порою, обгинали вони з цих дерев галузки (це звалось: пасічили), які лежали так на землі через літо і добре висохли. Відтак осінною порою палили їх, змішували мотичками попіл з галузок зі землею, ссіяли жито і ручно приволочували його галузками з ялівця. Таке жито родилось дуже гарне, вище як звичайно, стебло було грубе й сильне, а що найважніше: чистеньке, без ніякого буряну. Але після жита, на цьому полі, не удавалась вже ніяка культура, навіть невибагливий вівсик.

Хоч святков'яне мали дуде мало управного (орного) поля, але за це мали вони доволі пасовиськ (полонин), лук і лісів. І тому держали вони много рогатої худоби, мали доволі молока, сира й масла, і це було основою їх життя-буття.

Зимовою порою возили вони опалове дерево зі своїх лісів до Ясла і там збували його по 40 золотих за 1 саг=4 складометри, що становило, як на ці часи, гарний прибуток. Наколи хтось не мав свого власного дерева, то купував його у місцевих лісах графа

Скшинського по 8—10 золотих за готовий саг, віз його у Ясло і там продав його за вище згадану ціну.

Хати святковян були чисті, ясні, світлі, просторі, звичайно о двох мешкальних кімнатах, криті переважно гонтами.

Ніколи не нарікали святковяне на свою долю. Все були вони веселі, житерадісні, жваві й рухливі. Не тільки молодь, але й старші, скакали вони легонько, немов олені, у своїх «керпцях», по гірських ярах, високих верхах й розлогих полонинах.

Ось такими осталися святковяне у моїй пам'яті!

У 1945 р. залишили святковяне, зі сльозами в очах, свої улюблені гори і переселились у Радянську Україну, та розбрились по різних місцевостях Дрогобицької, Львівської та Станіславської областей.

Кінцева заввага

Прийшовши на Лемківщину до Святкової у 1929 р., помістив я сейчас у львівській пресі довшу статтю під заголовком «Про парафіяльні й шкільні хроніки», якою хотів я заохотити священиків й учителів, які жили й працювали на селі, до уважного і солідного ведення парафіяльних й шкільних хронік у їх селах, заподаючи спосіб і вказівки, як вести згадані хроніки і яка користь може бути у майбутньому з таких хронік для будучого історика не тільки Церкви, але й нашого народу взагалі.

Про що знали б ми сьогодні про найдавніші часи на Україні (навіть вже в історичній добі), наколиб не було «Повісті временних літ»?

Не знайшовши в Святковій парафіяльній хроніки про це село, взявся я сейчас до зібрання різних матеріалів про минувшину цього села і прослідив сусідні, парафіяльні акти, документи, метрикальні книги, деякі сусідні парафіяльні й шкільні хроніки (хоч таких було мало), святківські парафіяльні акти і святківську шкільну хроніку, деякі вже печатані праці, а вкінці, прислухавшись уважно й критично до усного передання святковян, зачав я писати парафіяльну хроніку села Святкова, почавши від першої мені відомої історичної звістки про це село у 1510 році.

Моя праця над цією хронікою тривала доволі довго, це є кілька літ, і закінчилась щойно у 1935 р., бо, крім цього, мав ще й іншу поважну працю, до якої зобов'язала мене моя духовна влада.

Яких 3—4 роки пізніше, після мого прибуття у Святкову, вибрався я піхотою на мандрі по нашому дуклянському деканаті, а відтак і по сусідніх деканатах: горлицькому, грибівському, а частично й по мушинському і дійшов аж до Криниці. Підчас цих мандрів відвідав й чисельних священиків і деяких учителів, та переконався, що деякі з них вели парафіяльні й шкільні хроніки і то менше-більше, по вказівкам, які я, свого часу, заподав у пресі.

Відтак, на підставі моєї святківської парафіяльної хроніки, написав я «Причинки до історії лемківського села Святкова» (далеко більші об'ємом, як ці, що тепер долучаю) і вислав їх, мабуть у 1938 р. до переглянення бувшому учителю села Святкова Жвірикові Осипові, з яким я разом кілька літ жив у Святковій, а який довше від мене там перебував і добре знав тамошні відносини*. (Згаданий учитель був відтак шкільним інспектором, а вкінці, за Радянської Влади, директором учительського інституту у Львові, де й далі там перебуває на емеритурі). Переглянувши ці «Причинки», порадив він мені помістити їх у якомусь літературно-науковому журналі і вони опинилися у редакції «Літературно-наукового вісника» у Львові, звідки повідомлено мене, що будуть печатані 1939 р. Однак зайшла друга світова війна і мої «Причинки» не побачили денного світла.

Але якась людина, під псевдонімом — здається — «Ярославич» (чи не останній парох зі Святкової — Василянин) оголосила маленькою брошуркою (назви цієї брошурки уже не памятаю), доволі нескладно і без звязку, без мого відома й позволення (не покликуючись навіть на мою святківську хроніку) виїмки з цієї хроніки, яка, мабуть, уже затратилась, бо всі святковяне переселились у Радянську Україну, а що сталось з метрикальними книгами, актами і з моєю хронікою, цього не знаю і про це нігде не можу довідатись. Зі всіх, переглянутих мною, парафіяльних й шкільних хронік Лемківщини, найціннішою вважаю парафіяльну

хроніку села Грабу (понад 500 сторінок величини шкільного зошита), яку написав парох Грабу о. Зиновій Флюнт, в якій вичерпуючо представив не лиш минувшину Грабу, але, як сучасник і наочний свідок, важніші події в ясельському і горлицькому повітах та на Лемківщині, які то події збулись там після розпаду Австрії.

Цю хроніку належалоб відшукати, бо вона може бути добрим причинком до задуманого фольклорно-етнографічного збірника під заголовком «Лемки».

(Примітка: рукопис статті Д. Ступака зберігається в Архіві Лемківщини при Фундації дослідження Лемківщини у Львові).

Краєвид в Татрах під Закопанім

*Роман ЛУБКІВСЬКИЙ
поет, лауреат Національної премії
імені Тараса Шевченка*

ДІАЛОГ НА МІСЦІ ВІТЦІВСЬКОЇ ХАТИ У СВЯТКОВІ ВЕЛИКІЙ

Андрієві Тавнашу

«Ми — плем'я нез'ясоване? Відземки
Пракореня Бескидів і Карпат?
Чому нас доля водить напотемки?
Чом рідний край нам рад і мов не рад?

Чому, синове Лемківщини, лемки
Не маєм тут землі, лиш цвинтарі,
Складаємо калюжниць оберемки
В капличках, де молились матері?

І, раз на рік, збираючись у Ждині,
Ждемо того, що нас уже не жде,
Бо наші поруйновані святині
Позатопляло листя молоде...»

«О, брате мій, замислений во скорбі,
Твої думки, мов дзвони, в серце б'ють.
Ці гори — як верблюди одногорбі,
Крізь міражі минувшини бредуть.

Вони води шукають, Дорогої
Живильної, спасенної води.
Ми, брате мій, сини, а не ізгої, —
Нам завітують батьківські сади,

Аби пропали думи невеселі,
Як попіл у зеленій мураві,
Щоб споконвічні лемківські оселі
У споминах сміялись, мов живі.

А вуглики, що прискають із вагір,
Окроплювали золотим дощем;
Нехай благословить нас Божа Матір,
Котру ми Україною зовем.

Щоб ми плекали в чистім серці мрію,
Творили діло мудре і святе.
... Постав хреста на камені, Андрію,
Хай дерево крізь камінь проросте.

Возрадується вічний, первозданний
Цей день, цей світ, що каже нам: живи!
І мов святий Апостол Первозванний
Молитвою сей край благослови».

17. 05. 2001

Василь КАЧМАРСЬКИЙ

З ІСТОРИЇ СЕЛА БОНАРІВКА

Від упорядника:

Тридцять років тому до мене звернувся лемко Василь Качмарський з проханням сприяти надрукуванню його спогадів про село Бонарівку в колишньому Короснянському повіті. Деякий час ми листувалися. Десь у 1974—75 роках я був у експедиції в Івано-Франківській області і задумав відвідати автора, щоби разом підготувати матеріал до друку. На жаль, на той час Автора уже не стало. І так матеріал пролежав до цього часу.

Ми не міняємо структури спогадів, ані правопису, дотримуючись, наскільки це можливо, форми і змісту оригіналу, сподіваючись, що Шановні Читачі належно оцінять старання нашого Земляка.

Іван Красовський

І. Короткий огляд з історії

Ті землі, на котрих ми замешкували, то були чисто історично українські землі. Лемківщина в давнині належала до Велико-Моравського князівства і майже о сто років скорше від України прийняла віру Христову від словянських апостолів Кирила і Мефодія у візантійсько-словянським обряді. З огляду на латинізацію сянїцький князь Якун скликав віче бояр, які ухвалили просити київського князя Володимира, щоби взяв нас, як тоді називали — білих хорватів, під свою опіку. Володимир через одруження з чеською княжною Анною отримав ті землі аж під самі Татри, як віно з жінкою. На злагоду того повстало на границі місто «Новий Торг». І на Закарпатті міста Пряшів і Кошиці зайняв Володимир.

Назва «лемки» пішла від слова «лем» замість «лише». Так ті землі до Київської Русі належали, відтак до Галицько-Волинського князівства. Ціле Підляшшя, Холмщина, Засяння і Лемківщина аж до 1340 року. Галицький князь Данило заснував місто Холм, а коронувався на короля в м. Дорогичині недалеко Радомя

(Підляшшя). Пише польський історик Длугош, що коли Казимир В(еликий) перший раз в 1340 р. ішов на схід, то на Лемківщині, в м. Коросні і його околицях, не було ані одного поляка, ані одного єврея, самі русини. На Засянню м. Ряшів заложив український князь Любомирський... На захід від Ряшева в селі Судишів (Sedziszow) перед Першою світовою війною при розкопках горба знайшли два кам'яні стовпи, на яких по латині і словянськи були вириті слова: «Тут кінчаються границі руських земель». Після польських і мадярських воєн з руськими князями зайшла в наші околиці якась чума чи холера і здесяткувала цілі околиці. Польський король Казимир став заселяти колоністів поляків і головню німців і при помочі панщини і їх панів колонізували наші села і міста, а найбільше пані Катерина Ваповська, дідичка околиць Динів — Березів. Цікаво почитати (про ці події) «Шематизм Лемківщини» з 1936 р. ...

На Мирній конференції в Берестю 1918 р. Холмщина і Підляшшя мали увійти в склад України, а Засяння і Лемківщина разом з Галичиною мали творити Український коронний край в рамках Австрії. На Потсдамській конференції Галичину по Збруч приділено на 25 років Польщі, а відтак мало відбутися голосування і поляки всіма силами старалися полонізувати і латинізувати, але їм ся не дуже вдавало, а головне на Лемківщині. Вкінці прийшла Друга світова війна і на Кримській Мирній Конференції зробили кордон не по історичних границях Вепр — Вислок — Дунаєць і Попрад, а по лінії Керзона і Холмщина та Лемківщина в межах Польської Народної Республіки і по взаємодоговорі нас всіх українців з рідних земель виселили на Схід...

II. Весільні обряди і звичаї с. Бонарівки

В четвер увечері молодий попросив двох мужчин і пішли в пішшини до молодої. В суботу дали в церкві на заповіді і робили від нині приготування на весілля. З тих двох мужчин один був за весільного старосту, другий молодший за дружбу. Молодий ще просив свашку, а вона дві підсвашки. Ще молодий просив найменше шість сватів (бояр), або і дванадцять, а молода стільки

дружок, щоб було до пари. На третю неділю пополудні зачинаються у свашки свашини, а перед тим в суботу пополудні дружба і музики сходяться до молодого, ідуть разом підгравати молодій, старості, підсвашкам, сватам і дружкам і кінчають у свашки, щоб у неділю в неї почати свашини. Молодий по договору дещо дає свашці, як муки, пива чи горівки. Перед тим в тижні свашка і підсвашка печуть короваї і для старости хлопа і для дружби бабу і роблять різгу (ріщку), яку опишу окремо. На свашинах грають, співають, гостяться і танцюють. Староста, дружба і молодий сидять за столом, в руках палички з топірцями і кличе староста: «Пані свашка, просимо до себе». Та виходить. а староста просить о якусь округлу річ. Тут відбуваються різні жарти і сміх. Вкінці свашка принесла тарілку. Тоді кличуть сватів: — збирають на чепець... Тут знову купа сміху і жартів, бо свати ся різно вимовляють, а ті знова за це багато обіцяють і страшать о далеку подорож. Але вкінці вже зібрали на чепець і тоді староста знова кличе свашку і просить о колачі, але по деяких торгах свашка виносить різгу а підсвашки короваї і для старости і для дружби хлопа і бабу. Староста різгу передає першому сватови і короваї двом другим. А дружки за цей час ідуть до молодої і там передягаються по весільному. У свашки трохи ще перекусять і над ранком в понеділок всі з музикою ідуть до молодої. Дружки і старости пришивають на груди букети і довгі стрічки (стяжки) і на топірці, а свашки три чудово в однаковий стрій убрані, на голові хомевка, чіпок і білі дві загорнини, а зимою ще контуші. У молодої домовий староста і господар дому замикають і сваряться, чому тут з таким криком якісь прибули, певно заблудили, ті показують, які дорогі річі несуть і якоїсь пані шукають і різні папери за документа показують, а свашки за цей час войкають: «Пусте нас там, пусте, бо нас сватойко бие, сорочка вишивана і та на нас згниє...» Вкінці договорилися, почастиували і впустили. Входять до хати, а за столом якісь чарівниці співають і не пускають за столи. Треба знова жартами їх вигнати, але це не допомагає, поки викупу не дадуть. Вже посідали за столи, тоді і староста просить о тарілку: «Пане староста тутешнього дому, просимо до себе». Коли приніс

тарілку, староста кладе ті гроші, що зібрані на чеpecь, дружба кусок хліба і шклянку вина, а молодий — перстень, і це все передають домовому старості для молодої. А молода передає старості і дружбі хустини, а молодому сорочку білу до шлюбу. Свашки сидять вже за столом в купі, коло них староста, дружба, молодий, дальше свати, а різга і короваї на столі перед ними.

Різга (ріщка). Беруть вершину молодої ялички з шістьома конарчиками (галузками). Деревце дбайливо очищають, ставлять на підставці. Вгорі зігнені конарчики зв'язують, навкруги обмотують дротом-обручками, вгорі прив'язують обарянець (великий бублик). Всю різгу гарно обгортають кольоровим папером і барвінком. До дротів прив'язують квіти, обарянці, червоні яблука, волоскі горіхи обмотані золотим папером (фольгою). Вершина завершена гарним букетом.

* * *

Весільний староста знову кличе домового старосту і просить о пару для молодого. Тут дальші жарти, сміх, бо староста виводить то циганку, то якусь стару бабу, потім дружку, і аж вкінці молоду. Музики грають, староста весільний і молодий виходять із-за стола. Молодий бере молоду за руку і староста обходить з ними три рази довкола, а дружки за той час сідають при столі коло сватів і пришивають сватам букети на грудях і капелюхах. Після випивки і закуски свашки співають: «Треба стільця широкого, бо молода з роду великого...» Староста збирає рідню, садовить на стілець, а весільний староста виголошує «промову», щоб молодим все зле простили і на довге, щасливе життя поблагословили...» Молоді по черзі кланяються родичам цілуються, тричі кланяються. По цій церемонії всі весільні виходять на подвір'я, господиня кропить всіх свяченою водою, а молода кидає т. зв. «гуску» (печена з тіста). Хто зловить, той буде щасливий. Таких «гусок» розкидає досить багато.

Тоді ідуть до шлюбу. Свати несуть різгу і короваї, кладуть на столику при шлюбі. Різгу і коровай дарують священникові, а другий

коровай несуть до молодої. Двері до хати закриті. Староста кличе господаря. Виходить господиня з горнятком молока для молодих. Як вип'ють — то життя їх буде солодке. Решту молока молода виливає позаду себе. Виходять родичі з двома хлібами, благословлять і вводять молодих і всіх весільних до хати.

В хаті добре поїли, випили, поспівали і виходять до стодоли (боїска) на танці. Дружба еднає (оплачує) музику і робить вивідний танець, повільний. Дружба з молодою здійснюють ходою коло, дружба передає молоду молодому, відтак свашку передає старості весільному, підсвашку — старості домовому, другу підсвашку залишає при собі і так по черзі всіх дружок передає сватам, танцюють. Музику еднають по черзі староста, молодий і молода, але без виводу. Коли йде танець молодої, тоді вже дружки йдуть в коло і вибирають собі сватів.

По обіді приходять придани (гості), музика підграє, молода виходить, зі всіма вітається, гості обдаровують її грішми, подарунками. Всіх запрошують до хати, саджають за стіл і там їх місце до кінця весілля. На столі вже без випивок, але перекуска багата. Коли весільних кличуть їсти, приданяне ідуть танцювати. І так по черзі. Пізно уночі або над ранком вибираються до молодого. Староста в промові від імені молодих дякує родині, як такби дякує від себе і гостей. Родина не випускає гостей без викупу. Така сама церемонія при дверях і у молодого. Після обіду свашки перебирають молоду з весільного одягу у домашній. Вітають її всі як нову господиню...

III. Культура, побут і економіка с. Бонарівка

Панщина негативно відбилася на культурі і економіці села. До її повалення в значній мірі спричинився парох нашого села о. Чорний. Він писав петиції до цісаря і вислав делегата до Відня селянина Чавая, якого опісля польські посіпаки убили в Коросні. У селі був поміщицький двір, три корчми, млин і гуральня. Село було зубожіле і розп'ячене, хати курні. Люди найбільше сіяли овес і садили картоплю, але завжди харчів людям і для худоби бракувало.

Народ склав пісню:

Ріля пропадає, терньом заростає,
Хлоп на пана робить,
Жінка гіркі сльози ронить,
Дитина пухне з голоду,
Бо на ню неє робити кому...

По знесенню панщини місцеві священники як Пелех, Масляник і Мудрий взялися до праці над селом, викоринювали пияцтво, заложили в себе шкільку овочевих дерев і пропагували садівництво і пасічництво, скликували охочу молодь і вчили азбуки. Курні хати стали ліквідувати, а будувати кухні і комини. По кілька десятків років село зазеленіло в садах. Посеред села, де була корчма, в 1907 р. засновано державну двокласову школу. Раньше в селі був письменний священник, дяк і писар в одній особі, тепер вже діти і деякі старші вміють читати і писати і я перший вийшов з тої генерації письменних.

У 1912 р. засновано читальню «Просвіти», а рік 1918 приніс повне відродження села і від 1920 р. в селі стала розвиватися повним ходом освітня і економічна праця. За короткий час, під тим оглядом, ми поляків перегнали о 50 років. Раньше поляки нашим говорили: «Русин — хам», то тепер нам стали казати «дзень добри, пану» і поважати. При читальні створено гарний мішаний хор, народний і церковний, на чотири голоси і аматорський гурток, де з концертами і виставами їздили по цілій околиці і по поляках. В селі засновано споживчу кооперацію «Згода», кредитно-ощадну кооперацію «Ощадність», районну молочарню, ремісничо-промислову кооперацію — фабрику возів і рільничих знарядь, де понад 30 осіб знайшли добру роботу.

Засновано товариство «Рідна школа», яка, разом з ремісничо-промисловою кооперативою, мала на меті заснувати ремісничу школу теоретичну і практичну. Створено для молоді спортивне товариство «Луг», а для селян-рільників товариство «Сільський господар», яке поставило ціль підняти рільництво. Щорічно

проводилися тримісячні рільничо-господарські, садівничі і пасічничі курси. Спроваджувалися мінеральні добрива. Селяни стали сіяти більше озимих культур і конюшини. І хоч людей збільшилося, харчів вистарчало всім: і людям, і худобі. Поляки дивувалися тому, що русини не купують харчів, а стали самовистарчальні. Це все завдяки єдності і розвиткові культури.

Для жінок засновано Союз Українок, який щороку вів курси куховарства, шиття і крою. Громада своїм коштом збудувала трикілометрову дорогу до середини села, як асфальт. Село розвивалося прекрасно і нові хати стали будувати гарні. Ще ми задумали про кооперативу «Здоров'я», санаторію. Але це все перервала війна, виселення людей по світу. В основному Коломия, Снятин, Городенка, Івано-Франківськ, Львів, Борислав.

IV. Воєнні події

Перша світова війна перейшла через наше село скоро і спокійно. Лиш російсько-царські війська відпочали пару днів у селі і пішли за австрійцями в Карпати. Лиш козаки приїздили з Карпат на конях і забирали сіно для коней, як також худобу, за яку платили. Одного разу приїхали козаки і питаються: «Ви українці?» — «Так». «А чи чули про запорожців?» — «Так, чули». «От видите, ми є запорожські козаки...» Так нічого вже в нас не забирали а поїхали до поляків.

Появилися з царської армії і дезертири, які твердили, що вони демократи і за царя воювати не будуть. Коли москалі втікали з Карпат, то з нашого села пішло з ними 16 осіб в Росію. У 1918 р. прийшла польсько-українська війна. Нас хотіли брати в армію, але ми відмовилися, що проти своїх братів воювати не підемо поки не буде усталена границя. Так ми мусіли дезертирувати через два роки від польської армії. Та не лише ми, українці, але на північ від Ряшева, як називали себе «Тарнобжеска республіка», поляки відмовили від послуху Польщі, кажучи «Ми, хлопці, проти руських хлопців не підемо воювати». Коли Петлюра погодився з Пілсудським, тоді силою нас забрали в армію.

Прийшла польсько-німецька війна, яка також щасливо перейшла попри нас. Лише багато польських вояків переодягалися в нашому селі по цивільному і втікали додому. За німців треба було давати контингент — худобу і збіжжя. Свиной дома не вільно було різати, всі жорна треба було здати, та ще до Стрижева на шарварк їхати, бо тунель робили. Вкінці прийшла німецько-радянська війна, це є Друга світова. Тоді багато людей забрали до Німеччини на роботи, деякі з них повернулись, а деякі поїхали на Захід до різних країн.

Коли німці втікали зі Сходу, так на скору руку робили коло Сяну заставу і від нас визначили кільканадцять мужчин. В тім часі появилися в наших лісах радянські партизани, один представився як Юрій Шевченко. Партизани зголосилися піти на роботи за наших хлопців. Наші радо погодилися ще й харчів на кілька днів виділили і відвезли їх до поїзда. За кілька днів чуємо, що вже канонаду і німців ранних везуть. Ті партизани від осередка зробили повстання і німців розбили і перешкодили. Чомусь ніхто з учасників не згадує в пресі про цю важливу подію.

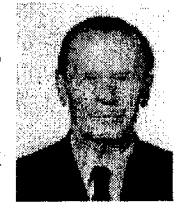
Літом 1944 р. прийшла до нас Радянська армія I-го Українського фронту. Стояли у селі цілий тиждень. Наші ремісники підковували їх коней, ремонтували вози. Коли розбили німців під Коросном і Яслом, переїхали на захід. До нас прийшла польська міліція, почали нас українців бити і грабувати. Одного дня приїхало їх 11 і за день награвували три вози різного майна. Наші хлопці пішли в сусіднє село Ванівку попросити о допомогу. Увечері приїхав лейтенант з двома бійцями і роззброїли поляків. Наступного дня приїхала до нас компанія польського війська і з криком, що «бандерівці роззброїли їх міліцію», почали бити людей, скидати зі стін портрети Шевченка і Франка. Арештували священика і двох осіб. Над'їхали совітські вояки, визволили арештованих і міліціонерів заарештували. Поляки грозилися про «страшну пімсту», але ми записалися на виїзд в Україну і вже міліція польська не мала до нас права.

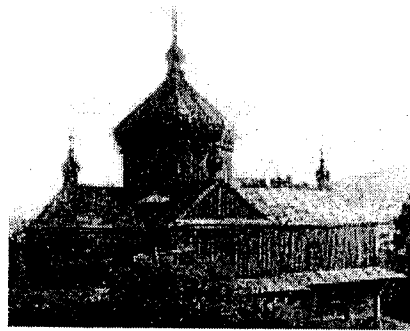
*Село Глибока Коломийського району
24 січня 1973 року*

Микола КРУПЕЙ

МОЄ РІДНЕ СЕЛО ДАЛЬОВА

Село розміщене в долині верхньої течії ріки Яселки. На півтора кілометра тягнеться зі сходу на захід паралельно до ріки і кордону зі Словаччиною. Фактично лежить в центрі Лемківщини на висоті 500 метрів над рівнем моря. оточене зі всіх сторін горами висотою 700—100 метрів. Гори в верхній частині покриті буково-ялицевим лісом, в нижній частині сільськогосподарськими полями. Поля розміщені на північ від села, звідки впадають до ріки три гірські потоки, звані Далівками. Сітка доріг села добра. З містечка Яслиська проходить зі сходу на захід шосейна дорога, яка досягає цісарської дороги, побудованої австрійською владою з Відня до Львова. Після Другої світової війни шосейна дорога з Яслиськ продовжена на схід і доходить до міста Сянока. Друга шосейна дорога перпендикулярна до першої від залізничної станції і міста Риманів з півночі веде через село на державний кордон і доходить в Словаччині до лемківського міста Межилаборці. Село Дальова було селом середньої величини. В 30-х роках XX століття налічувало 95 селянських дворів з населенням 850 чоловік. За національністю 6 польських родин, 2 єврейські і 87 українських. В селі були три громадські будівлі: однокласова школа, побудована за Австрії, громадський дім, побудований в кінці 20-х років, церква з дзвіницею і великою плебанією. Єврейські родини держали корчму і магазин різних товарів. Основним заняттям лемків і поляків було сільське господарство. Кожний селянський двір мав 16 моргів поля, сінокосів і пасовиськ. Було декілька дворів, які мали по 24 моргів ґрунту, а також двори з 8 моргами ґрунту, які виникли від поділу ґрунту в родинях. В основному старались не ділити ґрунтів. Існував спадщинний звичай, що майно залишалося найстаршому сину з правом сплати належних пайок молодшій родині.

Церква в Дальовій

Селяни майже не мали своїх лісів, а декілька лісових ділянок були громадськими лісами.

Побічним заняттям населення села була праця на рубці і вивозці лісу і пиломатеріалів, заготівля і вивозка гравію на ремонт доріг і транспортні послуги торгівлі і урядових замовлень.

Кожна лемківська родина в селі мала подвійне прізвище, одне прізвище родово-хатне, яке не мінялося і прізвище урядове по метриці. Найбільше поширеними прізвищами були: Крупей — 8 родин, Курдило — 6 родин, Порада — 5 родин, Личатин — 4 родини, Саламак — 2 родини. В спілкуванні люди в селі вживали хатні прізвища.

Я проживав в хаті з родинною назвою Саламак — прізвище моєї мами. Я ніяк не міг розгадати історію цього прізвища. Вже пізніше випадково при вивченні історії України натрапив на слово Саламак. В XVI столітті в роках 1630—1650, будучи на службі польського короля, проживав в Україні французький мандрівник і інженер Боплан. Недалеко від Запорізької Січі побудував твердиню Кодак. Вернувшись у Францію, видав в Парижі в 1651 році книжку «Description d'Ukraine» — опис України, в якій описав життя і звичаї українців і походи запорізьких козаків на чайках в море. На кожній чайці козаки везли з собою харчі і бочку з спеціальним напоєм кислого смаку. Козаки той півнапій любили як присмак. Той напій смакував і Боплан. Напій називали Саламак, по-французьки SALAMACO. Назву напою козаки дали по прізвищу кашевара, який варив цей напій. Правдоподібно це був лемківський борщ — кіселиця — варена з вівсяної муки. Вона має кислий смак, довго зберігається і прекрасно тамує спрагу. Кашевар лемко Саламак з нашого села служив в запорізькому війську напередодні повстання Б. Хмельницького.

Історія села Дальова на протязі століть тісно пов'язана з історією Лемківщини. З часів камінної доби на лемківських землях залишилися сліди первісного чоловіка, який жив в печерах і користувався кремінним знаряддям. В добі неоліту тут появились перші форми осідлого життя і виникають осідлі оселі з зачатком хліборобства. У бронзову добу вздовж берегів рік виникають перші дороги через Карпати, по яких римські купці почали відвідувати Галичину. В першому тисячолітті по Христі ці землі остаточно зайняли слов'янські племена русів, які створили княжу добу. Розпочались культурні зв'язки зі світом. Утворилась дорога «Королівський путь» з Перемишля через Сянік на Угорщину. За даними Іпатіївського літопису повстала і друга дорога «Угорські ворота» в долині рік Вислік і Яселка на Дуклянський перевал і по ріці Лаборець до Будапешту. На тому шляху в долині ріки Яселка постала оселя названа Даліів, пізніше Далієва і в кінці Дальова — моє рідне село. Лемківщина була приєднана в 992 році до Київської Русі князем Володимиром і на протязі майже чотирьох століть була в складі Київської Русі і Галицько-Волинської держави. Були випадки, що в окремих десятиліттях село завойовували то польські, то угорські війська. Згідно даних угорської грамоти в XIII столітті границя між Руссю, Польщею і Угорщиною була в трикутнику ріки Попрад і містечка словацьких лемків Бардіїв.

В 1340 році Галичина, а з нею і Лемківщина були окуповані польською державою. Польський король Казимир проводив колонізаційну політику, українські села і міста передавав польським панам, які займали боярські маєтності, людей переводили в кріпаків, з міст виселяли українців, а заселяли поляків і німецьких колоністів. В 1366 році королівською грамотою виділені землі німецьким колоністам, які заснували на високому березі рік Яселки і Більчі місто Гогштат (високе місто) біля села Дальова. Пізніше назву міста замінили на польську Ясьліска. Дотепер зберігся в місті обширний ринок вимощений кам'яними валунами, зі старовинною ратушею по центру, кам'яний колодязь і ставок, а також залишки оборонних мурів. Напротязі віків німецьке населення сполонізувалось і

залишилися тільки німецькі прізвища, такі як Бліндер, Сас, Бобер. Сусідство з німцями додатньо вплинуло на культурний рівень нашого села. Правдоподібно дехто вчився в німецькій школі. Зберігся документ, яким 20 січня 1527 року в новопобудованому селі Шкляри призначено солтисом Андрія Фаля з Дальови. Село Дальова не перейшло у власність польської шляхти, і його населення не було переведене тому, що землі в горах в верхній і середній частині ріки Яселки були королівською власністю. Тільки 8 травня 1434 року наслідник короля Казимира — король Ягайло передав своєю грамотою королівські ліси разом з селами Даліїв, Королик, Любатова, Ясінка і містечком Яслиська римо-католицькому єпископу в Перемишлі як подарунок своєї жінки Ядвиги, яку потім в польській історії признали святою. Та передача врятувала моїх предків від панщини. За переказами моїх дідів вони ніколи не були кріпаками, займалися сільським і лісовим господарством, транспортом і платили римо-католицькій церкві тільки мито. Виростали вільними людьми, то вплинуло на їх характер гордий і незламний. В культурному відношенні їх рівень був вищий від рівня селян-кріпаків. За весь час село прославилося транспортними засобами і найкращими кінями в усій Лемківщині. Населення села добре пам'ятало часи Княжої доби, бо відомості про неї передавалися з покоління в покоління. В церкві зберігались документи, грамоти і метрики з Княжої доби.

В добу Хмельниччини населення Лемківщини підняло повстання проти польської влади. Польський історик Кубала писав, що в околиці Кросна і Дуклі, близько до нашого села, люди українського обряду, збунтовані шпигунами, вступали до розбійничих ватаг повстанця Савки. В нашому селі є родина з прізвищем Савка до сьогоднішніх часів.

Тяжкі часи для лемківського населення були в XVII—XVIII ст. Занепало міщанство, частково було спольщене духовенство, а сільське населення було неграмотне.

Спочатку XIX ст. почалось в Галичині і Лемківщині національне Відродження, пов'язане з появою «Руської трійці». На Лемківщині

Відродження почали духовні отці Перемисько-греко-католицького єпископату. Австрійський уряд почав будувати по селах школи, ліквідувалась неписьменність, рівень освіти підвищувався. В середині XIX ст. школу побудували і в нашому селі.

Велику шкоду у Відродженні спричинила поява москвофільської партії. Населення поділилось на українців і старорусинів. Лемківщина повністю була захоплена москвофільськими священиками і вчителями, які закладали читальні імені Качковського, розповсюджували російські книжки, поширювали ідею «єдиної, неділимой Росії».

На початку XX ст. виникла велика еміграція лемків за океан, у США на заробітки. В нашому селі з кожної хати виїжджали мужчини, вільні від господарства, а часто і газди, щоб заробити долари. Газди з заробленими доларами завжди верталися додому, щоб поширити своє майно, будувати нові хати, повертати борги і видавати за долари заміж своїх дочок. Частина зароблених грошей дарували своїй церкві. Церква в селі ставала щораз багатша.

Але все багатство селян розвіялось, коли почалась Перша світова війна. Всіх мужчин забрали у австрійську армію, залишилися в селі тільки старики і жінки з дітьми. Коли наблизився російський фронт, все населення села евакуювали на Словаччину, залишили його без опіки і воно там дуже бідувало. Всю зиму господарювали в селі російські солдати. Ішли постійно бої за село, артилерійським вогнем було пошкоджено або сильно спалено багато хат. Вернулись з евакуації влітку 1915 року в розвалені, пограбовані хати, на незасіяні весною поля. В 1916 році якимось провели весняні роботи і знов з'явилося російське військо. Тим разом людей не евакуювали, та й москалі були недовго. Закінчилась війна у 1918 році і в село повернулись з війська мужчини, які не загинули на фронтах. Повернувся також і мій батько, але не з війська, а з концтабору Талергоф, де його тримали цілу війну, як російського шпигуна. Перед війною священиком у селі був Володимир Вахнянин, завзятий москвофіл, який керував читальнею ім. Качковського. Коли мій батько повернувся із заробітків в Америці додому, отець

Володимир призначив його, як найбільш письменного і освіченого, бібліотекарем в читальні. Коли почалась війна, австрійська влада оголосила москвофілів російськими шпигунами і почала їх заарештовувати. Арештували тоді і батька, і завезли в Талергоф, а основного москвофіла отця Вахнянина не арештували. Повернувшись з табору, батько відкрито заявив, що його видав отець Володимир, а сам відкупився від арешту. Батько був у таборі з галицькими українцями, розібрався в політичній ситуації і, коли вернувся додому, відмовився від москвофільства і став симпатиком українства. Після закінчення війни поляки створили свою державу і відразу вислали своїх легіонерів, щоб захопити Лемківщину. А лемки в той час оголосили свою Лемківсько-Команчанську республіку. Ця республіка не отримала військової підтримки зі Львова і через декілька місяців була криваво ліквідована польською армією. Але ще три роки лемки вели партизанську війну. В нашому селі, коли з'явилися польські легіонери, озброєні селяни відстрілювались і відступали до лісу, а після відходу поляків повертались у село. Ні один чоловік із села не пішов на польську мобілізацію під час польсько-більшовицької війни. Перші хлопці з села, які почали служити у польському війську, зголосились на асентерунок тільки в 1926 році. Перші сім років Польської держави не було жодного порядку, і людям було дуже важко жити. Поляки не визнали австрійських грошей, які люди мали багато на збереженні. Ввели свою валюту злотий, який в короткім часі попав під інфляцію і пачка сірників коштувала мільйон злотих. Цілком закрилась еміграція до Америки.

В 1925 році на зборах в селі вибрали вїтом мого батька Степана Крупея. На тім посту він пропрацював до 1939 року, коли німці ліквідували польську державу. В тому ж році батько помер.

Якраз в 1925 році в Польщі проводилися вибори до сейму. До села приїздили на агітацію кандидати на послів — польський кандидат від урядової партії — одинки, кандидат комуністів — Бачинський і кандидат українців Загайкевич — адвокат з Перемишля. Влада зобов'язала вїта організувати вибори

польського кандидата, але результати виборів були інші. За урядового депутата проголосувало всього 7 чоловік, за комуніста — 17 чоловік, а більшість проголосувала за українського кандидата, який і був вибраний послом. Люди голосувати так як їм підказав нововибраний вїт. Відразу після виборів вїт організував в селі будівництво першого в Ясельському окрузі Народного дому. За два роки побудували дерев'яний досить обширний будинок з залом для глядачів і сценою, з кімнатами для бібліотеки і для кооперативу. Відтоді всі сільські збори проходили в тому будинку. Тут молодь організувала заботи. Створились у селі два драматичні гуртки, які давали вистави. Першим гуртком при читальні Качковського керувала вчителька Дуркот — завзята старорусинка. Підбирала для вистави нудні російські п'єси, артисти старалися говорити поросійськи, перекручували мову на суміш лемківських і російських слів. Глядачі не розуміли змісту і вистави були непопулярні. Гурток українців ставив веселі п'єси, повні гумору і сміху. Артисти говорили по-українськи, їх розуміли і любили. Повітова «Просвіта» випозичала на вистави український одяг і реманент. люди охоче відвідували вистави, які гурток декілька раз повторював і навіть їздив на гастролі в другі села. Користуючись наявністю зали в Народному домі, до села приїжджали різні мандрівні артисти, співаки, музиканти, силачі, появилось перше в селі німе кіно. Молодші хлопці організували на Різдвяні свята вертеп, одягнені в спеціальні костюми, позичені в «Просвіті», ходили зі звїздою по коляді. Зібрані гроші віддавали до читальні «Просвіта». В середині 30 рр. приїхав у село на гастролі мандрівний український театр «Заграва» зі Львова. Зал в Народному домі виявився замалим, тоді вирішили ставити вистави в залі Ратуші в містечку Яслиська. 10 днів ішли вистави, які відвідували селяни довколишніх сіл на чолі зі своїми священиками. Через відсутність у містечку готелю і їдальні артисти жили і харчувались в сім'ях лемків і священиків. З 1925 року відкрилась еміграція до Бразилії, Аргентини. В село наїхало багато агентів з великою рекламою і агітували селян вїїжджати на роботи в Південну Америку. Але селяни знали, що в тих економічно

відсталих країнах нічого не заробиш і не хотіли емігрувати, тим більше, що в самому селі відкрилась Америка. Перемиський римокатолицький єпископат, якому польська держава повернула ліси, почав посилену вирубку лісів в районі села Дальови. Суцільно рубали цілі схили гір, а зрубаний ліс вивозили в сусіднє село Посада, де працювали два лісопильні заводи, один, старий — єврея Мендльовича, а другий великий, на чотири пилорами, спеціально побудований для розпиловки лісу. Рубку лісу і вивозку кряжів на лісозаводи здійснювали виключно селяни села Дальови, рубку проводили взимку, а кряжі вивозили на завод на спеціально обладнаних кованих залізом санях. Парокінною упряжкою везли колоди до 5 кубометрів, приблизно 4 тонни вантажу. Збільшились заробітки людей. Лісозаводи працювали день і ніч, пиляли кряжі на дошки, рейки і балки, і в літню пору вивозили пиломатеріали на залізнодорожну станцію Риманів на віддаль 25 км. Поробили сильні, окуті залізом вози, на яких вміщалося до 5 кубометрів пиломатеріалів. Зі села дорога мала великий підйом на 4 км до перевалу. В вози запрягали по дві пари коней, які витягали на гору, а з перевалу дорога до станції котилась вниз і одна пара коней легко тягнула вантаж. Той лісовий бум тривав до 1932 року. Настала економічна криза і потреба на ліс в Європі спала до мінімуму. Закрили в нас рубки, розібрали великий лісозавод, а селяни залишилися без додаткових заробітків. Деякі з них почали виїжджати з кіньми на лісозаготівлі на схід, в села Балигород і Цісна, але і там скоро скоротились лісозаготівлі.

В кінці 20 рр. відвідав наше село Перемишльський єпископ Преосв. Кир Йосафат Коциловський. Село зустріло його урочисто. На перевалі, 4 км від села, на нього чекав кінний відділ, 30 кіннотників, молодих парубків на конях, прикрашених різнокольоровими стрічками, який супроводжував автомашину владики аж до церкви. В церкві владики відправив Службу Божу, а потім оглянув церкву, старовинний іконостас і старі ікони. Після того зустрівся з війтом — моїм батьком. На зустрічі батько дав згоду на передачу старовинних ікон в Народний музей у Львові, який

почав організовувати Митрополит Андрей Шептицький. Ці ікони збереглися до сьогодні, становлять велику художню цінність. А церква через два роки згоріла.

Я став першим свідком пожежі церкви. Вчився в четвертому класі школи, яка знаходилась у верхній частині села, на віддалі 250 м від церкви. Вранці о 9 годині почалась перша лекція. Я сидів на лавці біля вікна і дивився надвір. Лекції не слухав, бо ту програму раніше вивчив напам'ять і мені нецікаво було сидіти у класі. Півдесятої зауважив біля церкви чорний дим і сказав про це учительці. Вона відпустила хлопців, щоб вони подивились, що сталося. Ми прибігли до церкви і побачили, що з-під даху і бані валить чорний дим. Зробили в селі тривогу, прибігли люди, щоб гасити пожежу. Двері церкви були закриті на замок, ключів на плебанії не знайшлося. Священик кудись поїхав і ключі забрав зі собою. За якихось 15 хвилин розрубали двері, через які бухнув чорний їдкий дим. Вся церква була наповнена тим димом, всередину неможливо було зайти. Ми, хлопці, повибивали камінням всі шибки у вікнах, дим пішов через вікна, але внизу його не зменшилось. Церква була помальована олійними фарбами по дереву. Вогонь почав лизати стіни зісередини і підніматися вгору. З сусіднього містечка приїхала пожежна машина з одним ручним насосом. Води близько не було. Селяни стали в ряд і відрами подавали воду з ріки на віддалі 250 м. Тієї води вистачило, щоб врятувати дзвінницю і господарські будинки, а церква за дві години згоріла, як свічка. Залишилась мармурова підлога, покрита попелом з розплавленими церковними чашами, свічниками, павуками і металічною оправою численних Євангелій. Згорів цінний іконостас з XIV ст., всі церковні образи, хоругви, ризи і всі старовинні документи, які зберігалися в церкві. Польська влада не поцікавилася пожежею і не розслідувала її причин. Війт створив свою комісію, яка встановила, що винуватцем пожежі був священик. З 8 по 9 годину він правив в церкві Службу Божу і Акафіст за померлих. Він довго і недбало користувався кадилом, погубив розжарене вугілля на килими і під іконостас. Зразу після того закрив церкву і

поїхав з ключами в інше село. Комісія поставила вимогу до єпископа в Перемишлі забрати зі села священика-палія, якого народ після пожежі зненавидів. Через кілька місяців він забрався зі села, прислали нового священика отця Марка Тимотея — українця. Щонедільні церковні відправи організували в костелі містечка Яслиська, а потім на плебанії. Вирішили побудувати нову церкву. Батько шукав майстрів, які побудували б церкву в лемківському стилі, але не знайшов. Священик поїхав на Гуцульщину і привіз майстрів, які за два роки на старому фундаменті побудували нову дерев'яну церкву в гуцульському стилі. Дерево для будови заготовляли в церковному і громадському лісі. Церква вийшла велична, покрита цинковою бляхою, але порожня всередині, без церковного інвентаря, образів та іконостаса. До початку II світової війни 1939 року не встигли придбати весь інвентар, а в 1945 році поляки виселили людей з власного села і церква залишилась без вірних, вона збереглася до сьогодні.

В 30-х роках, коли в селі скоротилася заготівка лісу, щоб частково перекрити грошові втрати, селяни почали розводити рогату худобу і свині. В кожному дворі було більше десяти штук худоби і не вистачало на їх відгодівлю пасовищ. Почали випасати худобу на лісосіках римо-католицького єпископства. Тоді, як навмисне, лісничий почав садити на лісосіках лісові культури і заборонив випас худоби, пастухи далі заганяли худобу в ліс, лісники виганяли, почались бійки, не допомагала і польська поліція. Особливий спір ішов за громадський ліс, який єпископ прилучив до своїх лісів. Єпископство подало в суд скаргу на громаду села за знищення посаджених лісових культур. Майже три роки тягнувся процес, село збирало гроші на адвокатів, вїйт брав участь у судових засіданнях. Суд став на сторону польської католицької церкви і присудив за потрапу лісових культур кожному двору штраф у розмірі 550 злотих. Оштрафували і мого батька, хоч наша худоба у лісі не паслася. Село програто процес, бо серед найманих адвокатів не було лісового спеціаліста, який би зміг довести, що затрати на посалку лісових культур були в 100 разів менші від суми штрафів населення.

Фактично культури зовсім не були пошкоджені, бо садили садженці смереки, які худоба зовсім не з'їдає. Селяни відмовились платити штрафи, і єпископство запропонувало суду конфіскувати у селян ґрунти. Хотіли їх повернути назад, як свою власність, подаровану їм в XIV ст. королем Ягеллою. Через пару років почалась II світова війна, польська держава розвалилась, а римо-католицьке єпископство в Перемишлі опинилось під радянською окупацією. В першу ніч після втечі польського війська селяни пішли на зненавиджену лісничівку, порозбивали вікна, двері, знищили всю технічну документацію, а на другу ніч будинок запалили, і він згорів. Після встановлення в селі німецької влади, з'явився в селі польський лісничий, який подав німцям скаргу, що мешканці села знищили і розікрали його особисте майно. Німці призначили розслідування, яке доручили провести кримінальній поліції з міста Ясла. В село приїхали слідчі — поляки-фольксдойчі. Керівником групи, на щастя, був мій гімназійний товариш Томко Боцонь — лемко з Маластова. Я розказав йому історію суперечки і він переконав свого начальника поліції — німця, що село не винне. Справу було закрито, тим більше, що власник лісів опинився в радянській окупаційній зоні, а німці не мали бажання повертати ліси єпископові. Пожежу лісництва списали на воєнні дії.

В 1940 році я вступив на навчання в новостворену українську гімназію в місті Ярославі. Взимку припинили тимчасово навчання і розпустили учнів тому, що в Ярославі була пошесть тифу, занесена з табору радянських військовополонених. Я повернувся додому. В селі я зауважив тривогу серед людей через появу німецької комісії, яка викликала до себе людей. Знімали мірку голови, носа, вух, описували колір волосся, очей, шкіри. Люди додумувались, що німці виявляють людей єврейського походження, щоб їх забрати в гетто і потім знищити. Знаючи німецьку мову, я пішов в комісію дізнатись причину їхнього приїзду в село. Виявилось, що то вчені німецького наукового товариства «Ahnenerbe» (спадщина предків). Один з вчених пояснив мені, що вони вибрали наше старовинне

село, в якому автохтонне населення на протязі віків не піддавалось расовому змішанню. Ті території в давнину були заселені німецьким племенем кельтів, і вони шукали їхні сліди. В селі знайшли окремих людей, які повністю відповідали німецькій расі, вони склали списки таких людей. На прощання я почув розмову двох вчених. Жартом, чи серйозно, один з них сказав: «Schau's du hier, dieser jungen mensch selbst ist zu Kelte ahnlich» (Дивись, цей молодий чоловік сам подібен до кельта) — це стосувалось мене. Я повернувся до людей і заспокоїв їх, сказавши, що німці не будуть переписувати їх на євреїв, а скорше захочуть переписати їх на німців.

Історію кельтів-галлів я дізнався в гімназії, вивчаючи латинську мову. Про них писав римський імператор Олій Цезар, який вів з ними постійні війни. Його книга про галійську війну «De bello Gallico» вивчалась учнями на лекціях латинської мови. На території сучасної Галичини тоді проживало кельтсько-галійське плем'я, яке було витіснене в III ст. до Христа германським племенем готів. Вигнане плем'я пішло на Балкани і через Босфор в Середню Азію і оселилось на території Палестини під назвою галілейців. Воно стало після євреїв і самарян третім народом створеної єврейської держави під зверхністю римської імперії. З часом в галілейців утворилась вчена секта есеїв, яка стала першоджерелом християнської ідеології. В тій секті галілейців народилась Діва Марія, Іван Хреститель, з'явився Ісус Христос і всі його апостоли, крім Юди. Ту історію вивчив англійський вчений Чемберлен, і її також підтвердило німецьке наукове товариство «Аненербе». Галілейці часто конфліктували з євреями і після смерті Христа підняли проти них повстання. Римські легіони за наказом імператора Тиберія суворо придусили повстання і здесятковані галійці втекли на Кавказ, а звідти вже під назвою тиверців повернулися в свою першобатьківщину — Галичину. Тоді прибув також на Русь апостол Андрій Первозванний, який поставив хрест на Київських горах. Ту подію відзначив в своїй «Історії Русів» наш перший історик Нестор. Тиверці, повернувшись на свою батьківщину, застали тут слов'янські племена, з якими знайшли контакт і дружбу. Більше

освічені і письменні, вони мали вплив на слов'ян, укріпили їх духовно і стали батьківським початком створення русько-українського народу. Відіграли важливу роль у створенні держави Київська Русь і прийнятті нею християнства. Лемківський етнос, як складова частина русько-українського народу, також попав під духовний вплив тиверців і коли князь Володимир зайняв лемківські землі, вони радо і без спротиву зустріли своїх руських братів.

При окупації села німцями життєвий рівень населення сильно підупав. Німці забрали на контингент всю худобу і свині, залишивши кожному господарству коні і одну корову. Брали контингенти збіжжям, якого і так не вистарчало людям. Молодь вивезли поголовно на примусові роботи до Німеччини. Одним плюсом в їхній роботі було те, що людям видали картки з буквою «У» (українець) і тим самим українізували село, яке вперто придержувалося назви «русин». Рівно 5 років окупували німці село, в серпні 1944 року прийшов до села радянський фронт, який стояв тут до 15 грудня. Велась великі бої, особливо в районі Дукельського перевалу. Тут загинули тисячі галицьких ополченців, яких совети мобілізували у свою армію і половина чеського легіону генерала Свободи, в якому служило 70 % закарпатських українців. Після 15 грудня німці самі покинули свої позиції, щоб не попасти в оточення радянської армії, яка наступала зі сторони Угорщини. Після відходу військ появилась польська окупаційна влада. Створили міліцію і почали переслідувати українців, особливо свідомих членів «Просвіти» та інтелігенцію. Рівночасно появилась загони УПА, які перейшли з Галичини або були створені на місці. Почалась неоголошена українсько-польська війна. В 1945 році появилась радянські переселенські комісії, які оформляли документи на переселення лемків в Україну. Люди не хотіли переселятися, і тоді почався польський терор. Вдень діяла польська міліція, під видом бандитів вбивала українську інтелігенцію. Вбили в селі Воля Нижня священика, отця Костишина, і випадково його брата, зв'язаного з УПА. В Шклярах вбили священика отця Щирбу, в селі

Дошно — священика отця Богдана Семківа, в селі Завадка — учня перемишльської гімназії Заканича. Хотіли вбити священика і в Дальовій, але його не знайшли.

В одну серпневу ніч сильно озброєна банда напала на наше село, забрала худобу в мого стрийка, а його пристрілили, коли бив у шину на тривогу. Більше нічого не нашкодили, бо сільські хлопці обкидали їх гранатами і вони зразу втекли з села. Ранком о 6-й годині прийшла в село міліція і цікавилась не діями банди, а хто кидав гранати. Значить в тій банді брали участь польські міліціонери.

В кінці вересня, коли план добровільного переселення провалився, прибула в село сотня польського війська з завданням примусово переселити людей. Назначили в трьохденний термін вивезти своє рухоме майно і худобу на станцію Риманів. В протилежному випадку виселять примусово пішки і без майна. Другого виходу не було, і люди переселилися на станцію. Під відкритим небом розкинувся великий табір з людей, худоби і речей одночасно виселених кількох сіл. Три місяці сиділи люди з маленькими дітьми в холоді і на дощі під відкритим небом, а вагонів на виїзд не давали. Перші вагони — відкриті платформи для каміння і піску — подали вже на початку січня 1946 року, коли випав сніг і температура доходила вночі до 15° морозу, навантажили у вагони сім'ї з малими дітьми і повезли в обіцяний рай. На щастя не повезли далеко. Перший транспорт розвантажили на станції Оброшино коло Львова, другий на станції Золочів, а третій в Тернопільській області. Багато сімей поселили в розбиті хати непридатні для життя і з настанням весни люди самі шукали собі пристанища. Найбільше переселенців з нашого села поселилось біля Львова в бувших польських селах — Басівка, Годовиця, Наварія, Нагоряни і Сокільники. Декілька змішаних польсько-українських родин, які залишились в Дальові, переселили в акції «Вісла» в 1947 році в північні регіони Польщі, в селі не залишилось жодної української родини. Під час цих акцій в волості Яслиська згоріло 13 сіл. Залишилось містечко Яслиська, напівспалене село Посада

Яслиська і село Дальова, де збереглася частина хат, які заселили поляки. Збереглася і новозбудована церква. Так ліквідували північну Лемківщину, виселили населення, яке 1000 років проживало на своїй землі. Після переселення польські власті почали ліквідувати нашу історичну пам'ять. палили і розбирали церкви, нищили каплиці, придорожні хрести, ліквідували цвинтарі і усували хрести з українськими написами. Але всі їхні потуги не принесуть їм ні слави, ні результатів. Відповідно до об'єктивних законів розвиток природи, людей і народів відбувається по колах спіралі. На окремих ділянках спіралі за законами всесвітньої симетрії можуть повторитися і виправлятися вже на вищому рівні розвитку події давно минулих століть і тисячоліть. Наглядним прикладом служать події ХХ століття, коли після 600-літнього періоду повернулись полякам землі, забрані німцями, а українцям повернулась Галичина, окупована поляками в ХІІІ столітті.

Плекаємо надію, що в майбутньому спрацює закон симетрії відносно нас і прийдешні покоління лемків відновлять свою присутність на рідних теренах. Щоб так сталося, теперішні покоління лемків повинні залишити по собі історичні сліди. Ми повинні внести в інформаційні матеріали дані про дотихчасову історію Лемківщини, назви всіх наших лемківських сіл, річок, гір і прізвища людей, які заселяли ті краї. Зберегти фото церков, каплиць, хрестів, осель, доріг, гір і річок. Описати народний побут і звичаї. Записати всі відомі пісні і приказки. Повністю зберегти в документах народну пам'ять.

В цьому напрямку успішно працює Фондація дослідження Лемківщини і особливо наш визначний етнограф і історик Іван Красовський. В майбутньому ці матеріали дадуть прийдешньому поколінню лемків історичне і моральне право на відновлення своєї втраченої Батьківщини.

Василь ТРОХАНОВСЬКИЙ

БІЛЦАРЕВА — СЕЛО У НАШІМ РІДНІМ КРАЮ

З поміж багатьох українських сіл на Лемківщині, яких спіткало страшне горе — насильна депортація (1944—1947 рр.), є одне з найвіддаленіших сіл на заході Лемківщини — село Білцарева (Binczarowa) бувшого Краківського воєводства.

Розташоване воно в гарній долині маленької річки Білцарки, яка впадає в ріку Білу (Biała), на віддалі 30 км від м. Новий Санч і до 10 км від м. Грибова. Межує на сході з селом Фльоринкою, на заході — селом Богушею, на півночі і північному заході, за горами Явором, Горою і Верх — польськими селами Пташкова і Кінцьлова, на південному заході за горою Дів — селами Кам'яна і Котів.

Село Білцарева засноване в 14 столітті. Має пам'ятку дерев'яної архітектури — церкву з 1767 року, яка збереглась до наших днів — церква св. Димитрія (тепер костюль св. Станіслава).

Межі села Білцарева були визначені в 1787 році комісією в складі представників сіл Білцареви, Богуші, Котова, Кам'яної, Фльоринки, Кінцьлови і Пташкова і підписаний опис границь села в палаці м. Грибів. Від села Білцареви: Данило Трохановський — вїйт; присяжні і вибрані Григорій Павлищак, Гаврило Рейда, Данило Галькович, Яцко Хиляк; від села Кінцьлови: Францішек Пруца — вїйт, Ян Свенц, Мацей Магула — присяжні і вибрані; з Кам'яної: Максим Жук — вїйт, Ілько Ослик — присяжний; з Фльоринки: Максим Романяк — вїйт, Григорій Дубець — присяжний; з Богуші: Михайло Мацієвський — вїйт, Юхим Горошак — заступник вїйта; з Котова: Юхим (Jedrzy) Фенчак — вїйт, Григорій Поляк — присяжний; з Пташкови: Вавжин Махалік — вїйт, Станіслав Роля, Міхал Роля — вибрані (Cyrkul Sandecki, starostwo Grybowski, wies Binczarowa. Graniczne opisanie w roku 1787). Йосифінська метрика, опис IV, 218.

На той час село мало 1167 моргів орної землі, 21 морг городів, 169 моргів лісу, 367 моргів пасовищ (запис від 15.08.1787 р. Йосифінська метрика, опис IV, 218).

У Францисканській метриці є назви частин села (рілля) і хто проживав на той час.

Солтиство І-ше (нижнє)

1. Трохановський Степан
2. Капелюх Іван
3. Вірховський Фецько (Федір)
4. Трохановський Лука
5. Трохановський Філько (Федір)

Рілля Стухляківка

1. Вислоцький Григорій
2. Татусько Фецько (Федір)
3. Стухляк Кіндрат
4. Куземчак Григорій
5. Стухляк Яцко

Рілля Махнівка

1. Пеляк Петро
2. Пеляк Григорій
3. Трохановський Роман
4. Стухляк Григорій

Солтиство II-ге (вишне-верхнє)

1. Трохановський Павло
2. Трохановський Степан
3. Костельник Лешко (Леонід)
4. Трохановський Філько (Федір)
5. Трохановський Лука
6. Трохановський Ваньо (Іван)
7. Трохановський Петро

Рілля Куземчаківка

1. Куземчак Ілько (Ілля)
2. Трохановський Петро
3. Трохановський Павло
4. Куземчак Ваньо (Іван)
5. Костельник Лешко (Леонід)
6. Куземчак Микола

Рілля Гарилівка

1. Ярошак Ваньо (Іван)
2. Воробель Афтан

3. Воробель Юрко
4. Малиняк Павло
5. Трохановський Афтан
6. Гавриляк Ваньо (Іван)

Рілля Хиляківка

1. Хиляк Міліка-Мілько (Омелян)
2. Хиляк Лука (Лукаш)
3. Галькович Антон

Рілля Рейдівка

1. Рейда Ваньо (Іван)
2. Кузяк Томко (Тимофій)
3. Рейда Гриц (Григорій)
4. Костельник Максим
5. Рейда Мілько (Омелян)
6. Воробель Фома
7. Рейда Данько (Данило)

Рілля Горошаківка

1. Горошак Гнат
2. Поливка Киприян
3. Вислоцький Яцко
4. Леняк Яцко
5. Рейда Данько (Данило)
6. Ярошак Семен

Рілля Грегорівка

1. Зубрицький Микола
2. Мухнік Олена
3. Трохановський Ваньо (Іван)
4. Михалевич Петро
5. Сойко Гриц (Григорій)
6. Оленяк Михайло
7. Даляк Гриц (Григорій)

Рілля Царівка

1. Цар Яцко (Czar Jаско)
2. Куземчак Костьо (Костянтин)
3. Пелеч Лешко (Леонід)
4. Воленщак Василь
5. Воленщак Андрій

Рілля Шкварлівка

1. Ференчак Ваньо (Іван)
2. Репала Сидор
3. Горошак Ілько (Ілля)
4. Репела Міліко-Мілько (Омелян)
5. Даляк Томко (Тимофій)
6. Даляк Дімко (Дмитро)
7. Новицький Максим

Рілля Костильниківка

1. Костельник Семен
2. Костельник Андрій
3. Костельник Тимко (Тимофій)
4. Костельник Петро
5. Костельник Яцко
6. Костельник Павло

Примір до ріллі Нестерівка (Przymiarek do roli Nesterowka)

1. Галябурда Іван
2. Зубрицький Яцко
3. Вронік Ваньо (Іван)
4. Фронік Степан
5. Галькович Іван

Примірок до ріллі Павлищаківка (Pomiarek do roli Pawliszczowka)

1. Павлищак Яцко
2. Павлищак Костьо (Костянтин)
3. Павлищак Іван
4. Павлищак Лешко (Леонід)

(Францисканська метрика. Білцарева (Binczrowa). Фонд № 20, опис IV, справа 30)

В тій же метриці є список господарів села і кількість ґрунту, яка їм належала

	№ будинку	Грунту разом вморгах	Грунту Rozleglosc
1. Царик Яцко	54	135	39
2. Хиляк Микита	23	102	38
3. Ференчак Ваньо	82	100	42
4. Ференчак Іван	20	89	35
5. Горощак Гнат	59	91	38
6. Костельник Семен	31	133	33
7. Куземчак Ілько	17	101	34
8. Казема	—	335	4
9. Пеляк Петро	8	102	32
10. Плебанія	1	95	24
11. Павлищак Фецько	27	113	36
12. Рейда Іван	67	93	28
13. Трохановський Степан	2	177	43
14. Трохановський Павло	16	170	42
15. Вислоцький Григорій	6	67	28
16. Зубрик Іван	38	89	22
17. Зубрицький Микола	97	104	38
	Разом:	2055	552

*Запис зроблено: Грибів, дня 28 лютого 1821 р.
(Францисканська метрика. Фонд № 20, опис IV, справа 30)*

Про походження назви села до наших днів дійшли різні перекази і легенди. Дуже давно наше село називалось Перелісок, так, як називався верхній кінець села в останні роки нашого життя на Лемківщині. Там і була побудована перша церква по прийнятті християнства. Але в якомусь році була страшна буря з громовицею та блискавками і церква завалилась разом із людьми.

Розповідали, що коли завалилась перша церква, то люди довго молились під хрестом на Куземчаківці, а потім побудували дерев'яну церкву, яка простояла до наших днів.

Колись давно до села приїхала царівна, яка плакала за своїм царством, яке знищили татари. Вона закохалась у сільського хлопця і вони поженились. Мали багато дітей, котрих люди називали цариками. Жила дуже довго і перед смертю була білою, як голубка. По її смерті село назвали Біла Царева.

Як свідчать документи — ще до Першої світової війни була родина Цариків, а частина села (рілля) називалась Царівка. (Пише Семен Мадзелян в газеті «Наше слово» № 41 за 1998 р. в статті «Што сниться Білцареві»).

Церква св. Дмитра в с. Білцарева

Назва частини села (ріллі) Царівка може мати відношення до походження назви села, очевидно від родини з прізвищем Білийцар (Шематизм Лемківщини. Львів, 1936 р., ст. 36).

В грамоті 1684 р. значиться, що Станіслав Пеньонжек продав з дозволу короля Жигмонда I 27 липня 1531 р. Іванові Трохановичеві за 30 фльоренів солтиство в селі Regia Bilczarowa з однією ріллею поля з правом судити кметів на волоському праві. З часом Трохановичі змінили своє прізвище на Трохановські.

При поділах Польщі (1772, 1793, 1795 рр.) королівські землі в селі Білцаревій перейшли у власність австрійської держави. В 1820 році ці землі закупив банкір Гош, якому солтиси Трохановські змушені були відробляти панщину. В 1886 році помер останній з Гошів — Фердинанд і селяни з допомогою пароха о. Теофіля Качмарчика (помер в 1923 році і похований біля церкви в с. Білцарева) відкупили від родини Гоша за 36 тисяч австрійських корон білцарівську частину його земель. Між іншим, про Гоша в нашій сім'ї розповідав мій дідо Трохановський Костянтин (1865—1948).

Під час Першої світової війни австрійська влада вивезла в Талергоф чотирьох мешканців села (вихідців з села), в тому числі двох синів отця Т. Качмарчика Володимира Качмарчика — суддю і Любомира Качмарчика — нотаря.

У міжвоєнному часі в селі існувала двокласна початкова школа, в якій вчителями були Гуцалюк Михайло (батько знаного митця Любослава Гуцалюка), пізніше від нього в 30-х роках Гуцалюк Стефанія, і якийсь час вчителював поляк Стефанський Михайло. Під час Другої світової війни була вчителькою Возняк Ольга. Населення села було освічене, майже не було неписьменних, з високою національною свідомістю. В селі не було змішаних родин і були тільки три польські родини, які жили в злагоді з усіма мешканцями села. Господарі седа вели постійну торгівлю з сусідніми селами, незалежно від національної приналежності.

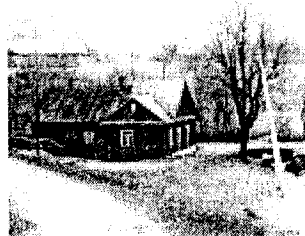
Село славилось дуже добрими майстрами — різьбярми, такі як родини Куземчаків, Даляків і Горошчаків, які зробили царські і дияконські врата в церквах у своєму рідному селі. Були майстри, які виготовляли скрипки, бубни.

В селі були два оркестри (музики), які грали на весіллях і різних забавах не тільки в рідному селі, але і в сусідніх селах Фльоринці, Вафці, Полянах, Бересті.

Коли відкрилась українська семінарія в Криниці в 1940 році, то відразу з села пішло вчитись до 10 чоловік і між ними і дівчата.

Уродженець с. Білцареви Трохановський Семен в 1870 р. був вибраний послом до галицького сейму, де він активно боровся за введення в школах навчання на народній руській (українській) мові, за рівноправність всіх націй.

Відомий митець Василь Мадзелян, який навчався в гімназії в Новому Санчі, а потім в Тернопільській гімназії, яку закінчив в 1937 р. і виїхавши до США, закінчив Мериландський університет, отримав диплом бакалавра, а в 1964 р. диплом магістра мистецтв.

Школа в с. Білцарева

Зараз живе і працює в Каліфорнії. В 1993 р. у видавництві «Край» вийшла книжка — багатоілюстрований короткий нарис про Лемківщину, її історію, побут, традиції та звичаї: «Лемківщина в творчості Василя Мадзеляна». Автор гравюр — Василь Мадзелян, автор текстової частини — брат митця Семен Мадзелян.

Картина «Мое село» — вид гори Дзелярки, намальована Василем Мадзеляном в 1998 році, коли він відвідав рідне село.

Відомі діячі на ниві української (лемківської) культури Ярослав і Петро Трохановські, які проживають в Польщі і поширюють нашу культуру в українському середовищі Польщі.

Після Другої світової війни в 1945 р. частина селян була вивезена на Україну і після довгих поневірянь оселилась в Кіровоградській, Львівській, Ів.-Франківській і Тернопільській областях. А ті, що залишились, в результаті акції «Вісла» в 1947 р. були насильно вивезені на землі «одзискане» і розкидані по різних селах західної Польщі. В селі не залишилась ні одна українська родина (сім'я) і зараз в селі проживають тільки поляки, які прийшли, чи приїхали на місце виселених українських сімей.

В той час не минуло деяких наших селян і страшно маловідоме в світі Явожно з концентраційним табором, в яке були вивезені Семен Галькович, Данько Галькович, Денезій Даляк, Орест Куземчак, Ярослав Куземчак, Ярослав Трохановський, Володимир Хом'як, Нестор Хом'як.

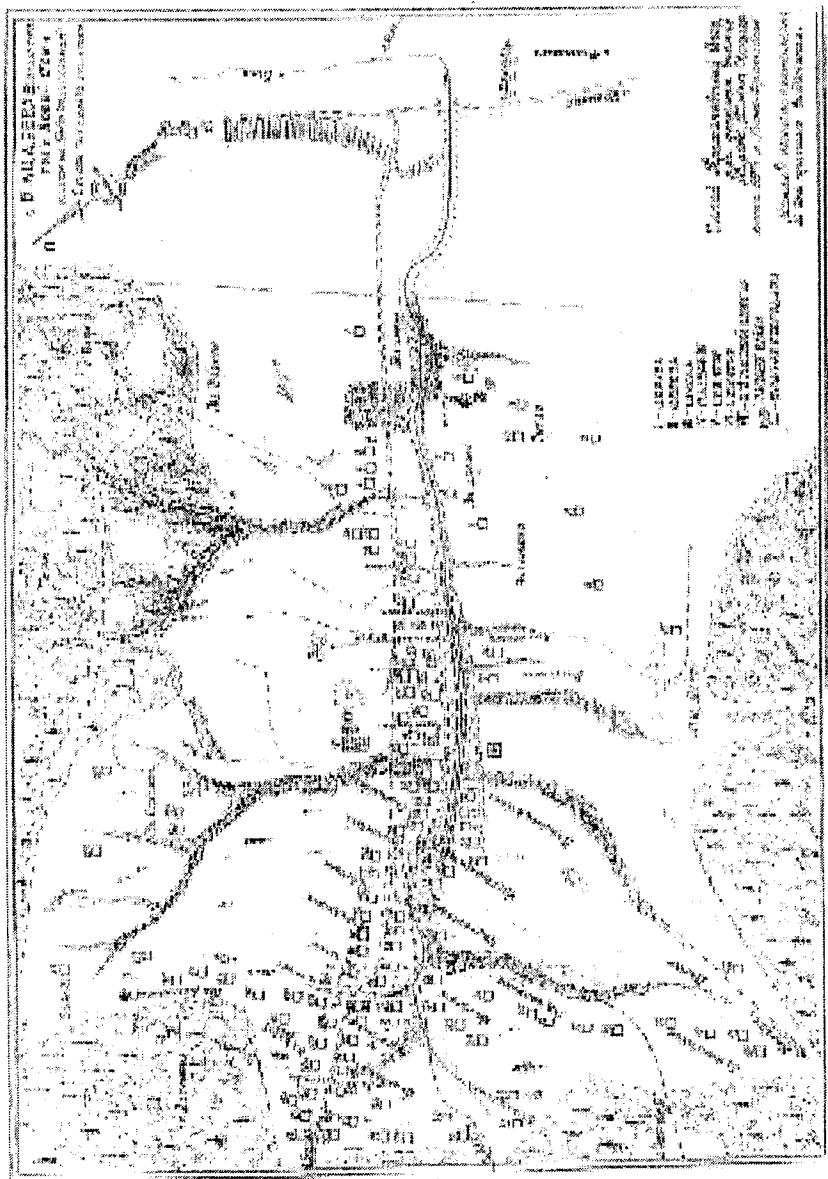
Вихідцями (уродженцями) села — братами Олегом, Мироном, Піменом і Василем Трохановськими була зроблена по пам'яті схема з назвами частин (рілей) села Білцарева і складений список господарів (родин) станом на 1945 рік — до насильницької депортації.

Василь Мадзелян.
Вид на с. Білцарева і його
околиці

м. Львів — квітень 2001

СПИСОК ГОСПОДАРІВ С. БІЛЦАРЕВИ СТАНОМ НА 1945 РІК

№ буд.	Прізвище та ім'я	№ буд.	Прізвище та ім'я	№ буд.	Прізвище та ім'я
1.	Трохановський Дмитро	45.	Трохановська Настя	89.	Трохановський Тадей
2.	Андраш Іван	46.	Капелянович Іван	90.	Новицький Дмитро
3.	Хиляк Іван	47.	Трохановський Сидор	91.	Репела Олександр
4.	Рейда Онуфрій	48.	Возняк Євген (Йоган)	92.	Фендорчак Микола
5.	Горошак Іван	49.	Мадзелян Василь	93.	Валігура Микола
6.	Хом'як Нестор	50.	Трохановський Адам	94.	Валігура Дмитро
7.	Трохановський Теофіл	51.	Галькович Семен	95.	Рейда данько
8.	Трохановський Григорій	52.	Ватраль Василь	96.	Трохановський Григорій
9.	Пеляк Іван	53.	Куземчак Степан	97.	Кліщ Антон
10.	Рейда Степан	54.	Далаяк Орест	98.	Куземчак Микола
11.	Васуля Йосип	55.	Дідович Василь	99.	Щамбура Адам
12.	Рейда Семен	56.	Трохановський Дмитро	100.	Костельник Володимир
13.	Куземчак Ярослав	57.	Куземчак Орест	101.	Радзік Іван
14.	Васуля Павло	58.	Мадзелян Микола	102.	Цицонь Тадей
15.	Шленчко Павло	59.	Кобан Ярослав (США)	103.	Трохановський Лука (Укач)
16.	Трохановський Антон	60.	Трохановський Андрій	104.	Воленщак Гнат
17.	Трохановський Микола	61.	Блашак Микола	105.	Габура Іван
18.	Поливка Нестор	62.	Куземчак Ярослав	106.	Репела Ярослав
19.	Рейда Іван	63.	Куземчак Василь	107.	Галькович Володимир
20.	Горошак Теодор	64.	Горошак Йосафат	108.	Горошак Антон
21.	Федорчак Григорій	65.	Горошак Микола	109.	Репела Микола
22.	Костельник Мирон	66.	Рейда Ярослав	110.	Кита Іван
23.	Жук...- Гальчак...	67.	Горошак Теодор	111.	Поливко Юрій
24.	Гальябурда Володимир	68.	Горошак Клементій	112.	Кобані Захар
25.	Полянський Михайло	69.	Куземчак Василь	113.	Далаяк Денезій
26.	Трохановський Сильвестр	70.	Гришшан Майор (Мошко)	114.	Пеляк Іван
27.	Воленщак Гнат	71.	Хиляк Ольга	115.	Куземчак Григорій
28.	Малиняк Олександра	72.	Федорчак Григорій	116.	Костельник гаврило
29.	Новицький Дмитро	73.	Гальябурда Ярослав	117.	Возняк Михайло
30.	Трохановський Теодор	74.	Галькович Данько	118.	Кручек Петро (Петрек)
31.	Олесевич Мифодій	75.	Рейда Теодор	119.	Федорчак Іван
32.	Тирлич Єфрем	76.	Пеляк Гаврило	120.	Логаса Василь
33.	Воленщак Микола	77.	Щимбура Денезій	121.	Репела Антон
34.	Полиняк...	78.	Костельник Андрій	122.	Пецух Петро
35.	Ярошак Василь	79.	Гамбаль Михайло	123.	Котив'ян Іван
36.	Куземчак Андрій	80.	Горошак Адам		Гальябурда Теофіл
37.	Горошак Микола	81.	Малиняк Єфрем		Горошак Василь
38.	Залішівський Іван (Ясек)	82.	Гербут Володимир		Вронік Іван
39.	Новицький Ярослав	83.	Куземчак Петро		Вронік Юрій
40.	Гогоц Теодор	84.	Габура Степан		Ткачик...
41.	Воленщак Ярослав	85.	Воленщак Теодор		Хиляк Олександр
42.	Воленщак Степан	86.	Костельник Теодор		
43.	Костельник Теофіл	87.	Стухляк Терентій		
44.	Коропчак Степан	88.	Стухляк Теодор		

Марія КУЗЯК-ШЛЯНТА

КОРОТКО ПРО СЕЛО БОРТНЕ

(Спогад)

На Західній Лемківщині велике колись село Бортне лежало, як у колиці між горами над річкою Ростокою. Назва села походить від старослов'янського «бор тне» (ліс рубає). Предки наші, як передає хроніка, втікачі — вихідці з Київщини. Це діялося за часів Богдана Хмельницького, коли він провадив війну з поляками, а запросив на допомогу татар, які, як тільки вдавалося, грабували українські села. Кілька родин, рятуючись, забрели в карпатські ліси, викорчували дерева, обробили землю і тут поселились. Так виникло село Бортне.

Населення на той час було руське, тільки дві родини були жидівські. Була гарна характерна риса людей нашого села: допомагати один одному, не оставити в біді. Будувати хату допомагало всьо село, гуртом звезли дерево. Якщо хтось не встигав обробити землю, чи зібрати врожай, скосити сіно, обробити картоплю — допомагали всі безкорисно.

Люди в Бортнім жили мужні, сміливі, більшість добрих і розумних з природи. Але здебільша гоноровиті та самовпевнені. Не даром існувала приказка: «Я з Бортного і не боюся нікого».

У Бортнім працювала читальня ім. Качковського, поставлений пам'ятник «Жертвам Талергофу».

Церкви були дві: греко-католицька Косми і Дем'яна і з 1928 р. — православна. Релігійної ворожнечі не було. Із 170 номерів при греко-католицькій церкві залишилося 36 номерів. Більшість населення перейшла на православ'я.

Школа була двомовна, старенька. До 1935 року працювали в ній наші вчителі Богачики, Перейма Ірина від Перемишля. З 1936 року вчили поляки п. Свістак і п. Макух. Свістак був порядний поляк, а п. Макух тільки за те, що дитина мала в торбі наш журнал «Дзвіночок» поставив її на годину клянчати в куті з піднятими руками. Запам'ятався і такий епізод: зі школи зняли нашу вивіску, а прибили вивіску на польській мові «Powszechna szkola w Bartnem».

За ніч хтось замазав слово «Powszechna» смолою, а жандарми безрезультатно шукали виновних.

У день якогось польського свята п. Макух завів нас до церкви і велів заспівати польський гімн. Ми, діти, зовсім не знали ні тексту, ні мелодії, а тому жодна дитина не відкрила рот. Співав гімн п. Макух зі вчителькою-полькою. після церкви загнали нас уміх до школи на допит. «Dlaczego wy nie śpiewali!» — злився п. Макух. Ми відповіли, що пані вчителька занадто високо почала і ми не змогли підтягнути. На цей раз все обійшлося... Я правдивий свідок того, що було, мені 80 років.

З Бортного вийшли такі визначні люди: Перемиський єпископ Юліан Пелеш, батько композитора Дмитра Бортнянського, знаменитий адвокат Собин, який працював у Празі і інші.

Під час Першої світової війни значна частина селян була виселена і загнана вглиб Росії. Друга світова війна принесла лемкам відчутне горе — виселення на Схід. Ті, що залишилися, у 1947 р. в результаті акції «Вісла» були вигнані на мазурські землі.

Але Бортне відновилося. Частина людей повернула з мазурів. Вони змушені були відкупити свою батьківщину від польського уряду. І хоч то не те Бортне, що було до війни, але все ж не вдалося стерти його з лиця землі. Воно у цей час є релігійно-культурним осередком того регіону Горличчини, бо сусідні села припинили своє існування.

Від упорядника:

Хочемо кількома реченнями доповнити образ села. Авторка інформації не згадала, що селяни створили тут у XIX — поч. XX ст. осередок народного промислу обробки каменю. Працювали відомі майстри: Феленчак Степан (1827—1903), Дутканич Іван (1845—1913), Грацонь Василь (1858—1930), Гнатович Іван

Обробка каменю в с. Бортне

(1886—1918), Козак Іван 1894—1933), Хомкович Гриць (1898—1979), Феленчак Степан — внук попередньо згаданого Степана Феленчака та інші. Особливо цінні з мистецького боку надмогильні пам'ятники, придорожні хрести.

З Бортного походить письменниця — поетеса Собин (Нецьо) Меланія (1920—1978), тут кілька років проводилось фольклорно-етнографічне свято «Лемківська Ватра».

Богдан Жеплинський

ЗАВАДЧАНИ

(Спогади про Завадку Риманівську)

Дитинство моє, про яке згадую з приємністю, минуло в лемківському селі Завадка Риманівська, де батько о. Михайло Жеплинський в період 1928—1938 рр. був священиком, парохом місцевої церкви. Село було розкинуто вздовж річки, яка вилась між двома високими горами Пьотрус і Циргова. Лемки, місцеві жителі, любили свої гори і з ними пов'язували різні оповіді, байки та вірування, які я залюбки любив слухати.

Серед жителів Завадки Риманівської мені, перш за все, пригадується дяк Петро Сеньо, який жив недалеко від церкви і місцевої плебанії (приходства), де жили і ми. В дяка Сеня були три сини: Ярослав, Мар'ян і найменший Павло, а також донечка Люба. Я з братом Романом любив зустрічатись і бавитись разом з хлопчачками дяка. В нас був гарний дерев'яний візочок (копія правдивого лемківського сільського воза, з драбинами, дишлем і колесами із дерев'яними шприхами, все як в правдивих возів). Він був основним предметом нашої забави. Хтось із хлопців (найчастіше молодші за нас Мар'ян і мій брат Роман) впрягались в візочок і «були конями». Ми (я і Славко дяковий, як старші) «були фірманами». А Павло, якого ми не дуже радо брали до забави, бо був багато молодший, бігав за візком «як лошатко». Візок служив не тільки нам для забави. Ним можна було швидко і зручно перевезти будь-що із господарського реманенту, або привезти

буряків для корів, чи свіжо викошеної конюшини-команиці для коней. Наш батько дуже любив коні і у нас завжди було 2—3 гарні «каштани», крім старої кобили (також каштанової масті з лисиною на чолі), яка приносила майже щороку, всім на радість, гарні лошатка.

Ми з братом, з дозволу мами, також заходили бавитися і до дяка. Дяк Сеньо любив мисливство, мав гарну рушницю і цілу галерею різних мисливських трофеїв (шкіри диких звірів, роги оленів, ікла кабанів та інше). Ми залюбки оглядали ці трофеї, а ще любили оглядати «ворожилю» дякову, або ж прилад, який висів на стіні в дяковій хаті і замір'яв атмосферний тиск, або ж як ми казали «предсказував погоду». Наша мамця нераз казала нам:

— Хлопці, побіжіть-но до дяка та спитайте дячихи, яку погоду на завтра покаже їх «ворожиля».

І ми бігли. Бігли не тільки, щоб ще раз полюбуватися на «ворожилю», але й поспілкуватися з ровесниками. А серед них, крім дякових хлопців, були ще й Петрусь Кобеля, Парася Шафранка та дещо старший від нас Фецьо Кухта.

Фецьо часто перебував у нас, бо дуже полюбив книжки і прочитував всю нашу бібліотеку. При тому багато читав і нам з хлопцями ровесниками, а ми з захопленням слухали. Бо читав Фецьо дуже майстерно, виразно з відповідними інтонаціями, чим заворожував нас — слухачів. Вмів він і оповідати багато цікавих казок і байок.

Батько Феця — «старий Кухта», як ми його називали, був добрим господарем, розумівся на худобі. Наша мамця завжди брала його з собою, коли їздила на торговицю Роги (що біля Риманова), щоб продати чи купити щось із худоби, особливо овець. Кухта запам'ятався мені тим, що завжди був вдягнений в гарні літні чи зимові кошушки, а також тим, що замість закурювати люльку — жував в роті тютюн (звичай, який привіз з Америки, де колись був перед війною на заробітках). На торговиці тоді треба було торгуватись, а коли вже доходило до згоди, продавець і покупець (за тодішнім звичаєм) сильно били себе «по руках» (в долоні).

Пам'ятаю, коли якось приїхавши з торговиці, старий Кухта показував у нас в хаті батькові нашому свою праву долоню, промовляючи:

— Добре с мо, отче, з вашою їмостою нині торгували нашими баранами. Дивіться, яка червона в мене долоня!

Із тих, хто часто в Завадці приходив до нас була Ганьця Шмайдейова, яка приходила нераз із своїм сином та донечкою, з якими ми також бавилися.

Часто бував у нас сліпий Челак, який жив в сусідньому присілку Завадки на Абрамові (що входив в нашу парохію). Челак був інвалідом. У свій час він їздив в Америку на заробітки, працював на шахті, на якій стався вибух, в результаті якого Челак остався без рук і втратив повністю зір. Повернувся на Абрамів інвалідом, він цілими днями слухав радіо (невеликий детекторний радіоприймач з навушниками) і приносив в Завадку, зокрема до нас у хату, завжди свіжі «новини зі світа». Любив поготорити з нашим батьком на міжнародні і політичні теми, послухати, як батько читав йому окремі дописи із газет.

Із церковних провізорів, які також часто бували у нас, мені запам'ятався своєю поважною статурою Грозьо та щупленький і верткий Хомяк зі своїми гарними світлими вусами.

Великою популярністю користувались в Завадці і сільські музиканти, родина Котів. Народні музики «гудаки» родина Котів з Завадки (дві скрипки, басоля і бубен) були відомі на всю округу. Їх залюбки запрошували на весілля не тільки в Завадці, але й далеко за сусідні села, бо грали вони справді майстерно. В останні роки до них ще прилучився й кларнетист. Пам'ятаю, як вони гарно грали на весіллі в нашої сусідки Фричихи.

Особливо шанували в Завадці Риманівській бабусю Шафранку. Вона була не тільки кращою «бабою повитухою» на селі, але й здібною знахаркою, яка вміла «раду дати» при кожній хворобі чи перев'язати найскладніші рани. Проворно вміла Шафранка «ставити баньки», найбільш розповсюджена в період Другої світової війни лікарська процедура. З великим містизмом проводила

цю процедуру Шафранка. У праву руку брала помазок (кусочок вати, замотаної на кінець палички), вмокала його у спирт, змочувала ним нутро банки, потім запалювала спирт всередині банки і блискавично притискала на болючу частину тіла. Все це робила вона залюбки, всміхаючись і гарно промовляючи, так що навіть діти не лякались цієї, на перший погляд, страшною, бо зв'язаною з вогнем, процедури. Далі треба було певний час спокійно полежати з банками на грудях чи плечах, тоді-то Шафранка і пускала в хід свій великий арсенал байок чи небилиць. Або ж співала веселих пісенок чи сипала приповідками. Наприклад, для найменших показувала, як вона на своїй руці закладає палець на палець, що сплітаються в косичку. При цьому промовляла:

Мала м ладну косу,
Пішла м з ньов до села,
Здибала м там Ваня,
І юж мі ся розплела...

При останніх словах випрямляла пальці руки, показуючи, що вже розплелася її косичка на руці. А діти звичайно просили:

— Давайте ще, бабусю, ще косичку давайте! І кажіть, як перліз!

Багато ще цікавих людей жило з Завадці Риманівській і її присілках Абрамові та Кам'янці. Крім вищезгаданих, запам'ятались прізвища: Завійські, Шмайдей, Балутянські, Заканич, Вархол, Сьвянтко, Швягла, Ткач, Кобеля, Радко, Зозуля, Кирпан, Христиняк, Бугель та інші. Були це давні лемківські роди, які, на жаль, змушені були припинити своє життя в рідному селі, бо були депортовані в сумнозвісній операції «Вісла». В Завадці Риманівській тепер живе лише одна родина українців — нащадки нашої сусідки Фричихи. І тільки деякі незатерті прізвища на хрестах уцілілих могил на цвинтарі нагадують, що добрими господарями та чудовими людьми були тут на своїй рідній землі лемки-українці, які так любили Україну, гори і своє рідне село Завадку Риманівську.

Іван КРАСОВСЬКИЙ

ПАМ'ЯТІ ХУДОЖНИЦІ ОЛЕНИ КУЛЬЧИЦЬКОЇ

(До 125-ліття від дня її народження)

У гроні найталановитіших українських художників ХХ століття гідне місце посідає Олена Кульчицька (15 вересня 1877—8 березня 1967) яка досягла високої майстерності в різних жанрах: у живописі, станковій графіці, книжковій ілюстрації, декоративному мистецтві. Її твори здобули визнання в усіх кутках нашої планети.

Народилася в м. Бережани на Тернопільщині. Закінчила восьмирічну школу у Львові. Художню освіту здобула в студії Р. Братковського і С. Качора-Батовського у Львові (1901—1903) та у Віденській художньо-промисловій школі (1903—1908).

Перед Першою світовою війною виїхала до Перемишля, де працювала викладачем малювання в середніх школах та учительській семінарії. Її учнем був лемківський маляр і різьбяр Осип Величко. Одна з її учениць К. Кміцикевич згодом писала:

«Олена Кульчицька була людиною надзвичайно працювитою. Навіть під час перерви між годинами навчання, замість відпочити, вона вишивала або малювала».

Уже ранні твори художниці здобули високу оцінку митців-професіоналів та громадськості. Кращими із створених перед Першою світовою війною є картини «Діти на леваді» (1909). «Жнива», «Бабуся», «Діти з свічками» (всі 1913), офорти «Берізка» (1912), «За море» (1913).

Під враженням від перших воєнних подій з'явилося її уславлене «Татарське лихоліття» (1915).

Від 1919 р. О. Кульчицька продовжила свою роботу в Перемишлі, викладаючи малювання в учительській семінарії та дівочому інституті. Перемишль, де малярка прожила майже 30 років, став важливим етапом в її житті. З цим містом пов'язані такі її твори, як «Перемишль з нашого вікна», «Перемишль в зимі», «Сян над Перемишлем», «Сосни під Перемишлем» та інші. Кульчицька часто

подорожувала по Галичині, зокрема їздила в Карпати, де знаходила багатющий матеріал для творчості.

У період між Першою та Другою світовими війнами вона приділяє значну увагу сюжетам з класичної міфології («Прометей», «Ікар», «Тезей»). Бачимо тут і постать Харона («Харон», 1914). Її відтворено художницею під впливом переживань, спричинених смертю батька.

Милує око гравюра «Мелодія гір», де грецький міфологічний Пан з ріжками і ногами козла грає на свирівці, а поруч на скелі сидить хлопець-гуцул з подібним інструментом. Глибокі змістом «Легенди гір і лісів» (1936).

Чудово виконані ілюстрації до книг «Нашим найменшим» (1916—1918), «Слово о полку Ігоревім», «Тіні забутих предків» за мотивами твору М. Коцюбинського (1929) та ін., а ще створила близько двадцяти ліногравюр і гравюр на дереві з портретами українських письменників, зокрема актуальні портрети Т. Шевченка та І. Франка.

Особливу сторінку в творчості О. Кульчицької являє лемківська тематика. Художниця неодноразово їздила з сестрою Ольгою у цей край. Відвідувала села Команчу, Поляни Суровичні, Вислочок, Дошно на Сяніччині. Побувала також в окремих селах центральної та західної частини Галицької Лемківщини.

Подорожуючи по Лемківщині, вона відшукувала матеріал для нових тематичних циклів. Вивчала і змальовувала найбільш характерні і найбільш хвилюючі елементи в житті, побуті і творчості мешканців Західних Карпат, загострюючи увагу на історичних і етнографічних особливостях кожної місцевості. Гравюри й акварелі на лемківську тематику ввійшли до циклів «Народне будівництво Західної України» (церкви з сіл Сквіртне, Поляни Суровичні), «Західноукраїнський одяг» (селяни з Висови, Команчі, Полян Суровичних, Межиброду). Зібрала цінну колекцію лемківських вишивок. Враження від подорожей лягли також в основу циклу про боротьбу лемків за соціальні і національні права («Ліське повстання», 1932).

У 1938 р. О. Кульчицька переїхала жити до Львова, де даліше розвивався її талант. Вона стала членом Спілки художників України (1939). Окупацію України німецькими фашистами художниця сприйняла боляче, засуджуючи війну. Це знаходить вияв у таких її творах, як «Зруйноване гніздо», «Ой біда чайці-небозі», «Чорна хмара», «Жертви війни», «Помста» та інші.

По війні, у 1945—1951 рр., працює викладачем Львівського поліграфічного інституту (з 1948 р. — професор). З 1950 р. вона — член-кореспондент Академії архітектури України, двічі (1951, 1955) обиралася депутатом Верховної ради Української РСР.

«В її творах вражає простота, прозора композиція, зворушлива правдивість, що разом взяте створює своєрідність її стилю і що так сильно ріднить її з українським народним мистецтвом», — писав про О. Кульчицьку етнограф і мистецтвознавець Д. Фіголь.

Заслуговує на увагу такий факт: після переселення лемків в Україну, долею лемківських різьбярів зацікавився тодішній директор Промислового музею Володимир Паньків. Він добився, щоб кращих з різьбярів було прийнято членами Спілки художників України і їх об'єднано при «Художньому салоні». Молодших різьбярів закріплено за новоствореним цехом при Львівській фабриці ім. Лесі Українки.

Для більш надійної організаторської і творчої праці народних умільців при Спільці художників, за ініціативою В. Паньківа, О. Кульчицької та інших створено секцію народного різьбярства. Незважаючи на вік і зайнятість, О. Кульчицька постійно відвідувала засідання секції, енергійно виступала на захист інтересів лемківських різьбярів, за дальший творчий розвиток мистецтва лемків.

У своєму заповіті, складеному 9 серпня 1957 р., художниця увесь свій мистецький доробок передала до фондів Музею українського мистецтва у Львові — у власність українському народові.

З усіх українських малярів О. Кульчицька має чи не найбільшу бібліографію творчого доробку. У 1961 р. вийшла монографія І. Сеніва «Творчість Олени Кульчицької», а також каталог її творів. У

працях про неї згадано 62 виставки її творів (до 1954 р.), наведено 98 бібліографічних назв різними мовами. Але каталог цей ще далеко не повний.

Народ наш високо оцінив творчу працю О. Кульчицької. Її удостоєно почесного звання «Заслуженого діяча мистецтв України» (1947), їй були вручені численні державні відзнаки, присуджено звання «Народного художника України» (1955) та лауреата Державної премії імені Т. Шевченка (1967).

З метою увічнення пам'яті видатної художниці 13 квітня 1971 р. у Львові відкрито меморіально-художній музей О. Кульчицької, її ім'ям названо одну з вулиць цього міста. Музей О. Кульчицької створено також у 87-ій львівській середній школі.

ДОСЛІДНИК ФОЛЬКЛОРУ І ДІАЛЕКТУ ЛЕМКІВ

(До 115-ліття народження Івана Панькевича)

Серед видних українських мовознавців і дослідників фольклору лемків південних схилів Західних Карпат почесне місце належить Іванові Панькевичу.

Народився 6 жовтня 1887 року в с. Цеперів теперішнього Кам'янсько-Буського району на Львівщині. Навчався у Львівському і Віденському університетах (закінчив 1912 р.), одержав посаду викладача Віденської консульської академії. Переїхав після Першої світової війни в Закарпаття, відстоював українську літературну мову перед язичієм і мадяронством. Уклав граматику української мови. На підставі друкованих джерел і власних досліджень вивчав говірки майже 300 сіл. Опрацював монографію «Українські говори Підкарпатської Русі і суміжних областей» (Прага, 1938). Це найкраща праця про закарпатські діалекти.

Від 1947 р. і до кінця життя викладав українську мову та літературу в Карловому університеті, написав ряд цінних наукових праць. Значна їх частина стосується лемківських говірок Закарпаття, Східної Словаччини і Польщі. У журналі «Літопис Бойківщини»

(1938) надрукував статтю «Лемківсько-бойківська границя в Чехословаччині». У праці «Пісня про Штефана Воеводу, як пам'ятка шариського говору» довів, що найдавніша пісня в українському фольклорі походить з Лемківщини. Її було записано у с. Венеція в Східній Словаччині.

Багато уваги приділив збиранню і науковому дослідженню давніх лемківських пам'яток, про що свідчать його статті «Фольварська грамота Олексія Мироловича 1607 р. як пам'ятка українського лемківського говору на Спіші», «Дві лемківські грамоти початку XVI століття», «Закарпатський діалектний варіант української літературної мови XVII—XVIII вв.». Окремий розділ про формування лемківських говірок є в його книзі «Нарис історії українських закарпатських говорів, ч. I. Фонетика». Добу формування лемківських говорів визначає XIV—XVI сторіччями. Однією з останніх його праць була рецензія «Мовний атлас польського Підкарпаття з точки зору лемківських говорів».

Велику доповідь про формування лемківських говорів І. Панькевич підготував для IV Міжнародного з'їзду славистів у Москві. Але до з'їзду не дожив. Помер 25 лютого 1968 р. у Празі.

В. ДОШНЯНСЬКИЙ

ЛІСЬКЕ ПОВСТАННЯ 1932 РОКУ

(До 70-річчя)

В історії визвольної боротьби лемків одну з яскравих сторінок займає повстання селян Ліського і Сянницького повітів Східної Лемківщини 1932 року, або як його названо в історичній літературі — «Ліське повстання». У повстанні взяло участь близько 15 тисяч селян. Безпосереднім приводом до виступу послужили примусові безплатні роботи під виглядом «свята праці».

Увечері 25 серпня 1932 р. біля школи у селі Береги Долішні Ліського повіту зібралося понад 300 селян, озброєних вилами, палицями, мотиками, сокирами. З вигуками «Геть панщину»

обеззброїли агента старости Зембу. Бурхливого характеру набрали події в Устриках та інших селах повіту. Наступного дня вранці у Берегах Долішніх зібралося понад 3 тис. селян з навколишніх сіл, які змусили війта добитися звільнення 39 селян, заарештованих за агітацію проти «свята праці». 28 червня повсталі селяни зірвали проведення «свята праці» у Телешниці Сянній, 30 червня відбувся масовий мітинг в с. Лобізві, після якого почалася підготовка до збройного виступу. Селяни розгромили поліцейський загін, який був посланий для придушення селянських виступів, поранили і обеззброїли кількох поліцейських, захопили поміщицький фільварок і плебанію, де зберігалася зброя. На допомогу повстанцям поспішали селяни Кальниці, Завоїв, Смерек. Одним з загонів керувала Катерина Гочовська. На захист повстанців виступили селяни Закарпатської України, пробиваючись через кордон.

І. Прийдан.

*Повстання селян Ліського повіту.
Львівський історичний музей*

Польський уряд вжив рішучих заходів для придушення повстання. Проти повстанців (повстанням було охоплено близько 15 тис. селян) було кинуте понад 4 тис. солдатів і поліції з участю літаків львівського авіаполку.

Відсутність єдиного керівництва повстанням, розпорошеність сил повстанців, погане озброєння — сприяли поразці визвольного руху. Було віддано до суду 278 селян. 20 липня 1932 р. в Сяноці відбувся процес над керівниками повстання В. Дуником, М. Малецьким, П. Мадаєм та А. Паславським. Перші три були засуджені до страти, а Паславський — на довічне ув'язнення. У відповідь на апеляцію адвокатів смертні вироки були замінені довічним ув'язненням.

Відгук повстання селян Ліського і Сяніцького повітів прокотився далеко за межі Польщі. Уряд був змушений відмовитись від проведення «свята праці», відстрочив насильне стягнення боргів і податків з селян. Проявляючи солідарність, у повстанні пліч-о-пліч виступали проти спільного ворога і польські селяни.

Повстання селян Східної Лемківщини вдало змалювала у своїх гравюрах відома українська художниця Олена Кульчицька.

Іван КРАСОВСЬКИЙ

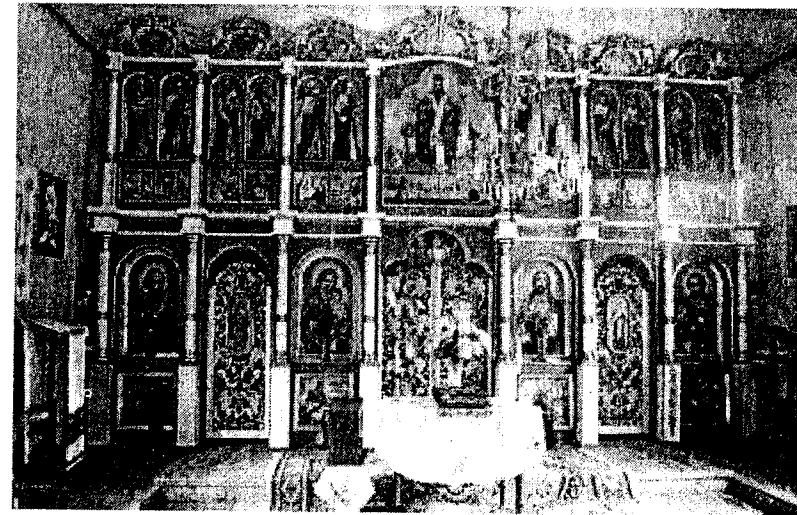
ДЕСЯТЬ РОКІВ ЛЕМКІВСЬКІЙ ЦЕРКВІ У ШЕВЧЕНКІВСЬКОМУ ГАЮ

Одним з найбільш вагомих досягнень у роботі членів Фондації дослідження Лемківщини у Львові, її активу та всієї лемківської громади є, без сумніву, завершення у серпні 1992 року будівництва лемківської церкви у Шевченківському гаю (Львів). Це єдина у кінці ХХ— на початку ХХІ ст. діюча в Україні церква лемківського типу, яка стала справжнім осередком духовного і національного відродження, осередком зближення лемків різних християнських конфесій, осередком розвитку культури лемків, збереження їх кращих традицій.

*Церква св. Володимира і Ольги.
Фото І. Опалака*

Серед відомих нам типів українських храмів лемківська дерев'яна церква відзначається самобутніми, високомистецькими архітектурно-декоративними елементами, які свідчать про оригінальність і досконалість її форм. У своїй основі тридільної зрубно-каркасної конструкції лемківський храм зберіг головні ознаки давньої української церкви, що її в наш час найкраще презентує бойківська церква з найвищою середньою брамою і двома бічними, нижчими.

*Іконостас церкви св. Володимира і Ольги.
Фото Л. Криси*

Починаючи з XIII—XIV ст. конструкція верхів українського храму в Західних Карпатах зазнала засадничих змін. Зодчі повністю відійшли від канонів колишньої симетрії верхів. Очевидно, під впливом західної готичної культури одна з нижчих бань, що над бабинцем, перетворюється на високу вежу-дзвінницю. І хоч лемківську церкву позбавлено симетрії верхів, зате знайдено прекрасне вирішення у розподілі мас. Тягар попереднього храму з його центральної частини — нави, переноситься на передню — бабинець з високою вежею — дзвінницею. Церква набуває у своїй новій формі небувалої мальовничості. Від найнижчої бані над захристією, через середню вищу і до найвищої дзвінниці, розподіл мас створює незабутню ілюзію різкого устремління до висоти, до небес. За технікою будівництва стіни захристії та нави складаються з ялицевих або смерекових протесів у зруб, а дзвінниця (бабинець) набуває каркасно-стовпової конструкції, хоч відомі рідкі випадки, коли дзвінниця теж будувалася «у зруб». Початково в високій вежі-дзвінниці підвішувалися дзвони і вежа відповідала своїй назві.

Знаючи руйнівної дії від звукових і технічних коливань, конструкція вежі поступово розхитувалася і вимагала передчасної перебудови. У XVIII—XIX ст. дзвони в більшості церков перенесли до окремої прибудови поруч з церквою, хоч вежа і надалі зберігала свою початкову назву.

У 1966 р. у Львові розпочато забудову Музею народної архітектури і побуту (скансену). Генеральним планом передбачено відтворення у кожній зоні характерної для даного регіону церкви.

Відправа на церковному майдані.

Фото І. Опалака

Вирішення цієї проблеми для лемківської зони було пов'язане з поважними труднощами, бо в Україні лише в окремих селах Закарпаття будувалися храми лемківського типу. У 60-х рр. там збереглися лише дві лемківські церкви: в с. Канора та м. Мукачевому. Церква з Канори була передана для Музею народної архітектури в Києві, церква з Мукачевого — до музею в Ужгороді. Спроби домовитися з урядовими колами Польщі про передачу для Львівського скансену лемківської церкви з с. Гириви біля Дуклі були безрезультатними.

Група культурних діячів-лемків, членів правління товариства «Лемківщина» у Львові, в кінці 1988 р. виступила перед дирекцією Музею народної архітектури та Вченою радою музею з пропозицією збудувати на лемківській зоні скансену лемківську церкву — точну копію існуючої. Після отримання відповідного дозволу, влітку 1990 р. до Польщі відряджено наукову експедицію

в складі Б. Рибак (директор музею), І. Красовського, П. Когута, Д. Солинка. В Польщі до українських науковців приєднався завідувач лемківського музею в с. Зиндрановій Федір Гоч. Оглянувши декілька церков, члени експедиції прийняли рішення, що найкращим зразком для відтворення є церква 1841 року святих Кузьми і Дем'яна в селі Котань Ясельського повіту. Згодом архітектор Львівського скансену Марія Матвіїв, науковий працівник Роман Родович, при допомозі Ф. Гоча і працівників Короснянського воєвідського відділу реставрації та консервації пам'ятників, склали відповідну науково-технічну документацію. 20 грудня 1990 р. на засіданні Вченої ради і дирекції скансену затверджено Комітет по будівництву церкви в складі: Іван Красовський (голова), Борислав Рибак, Іван Гречко, Петро Когут, Дмитро Солинка, Ярослав Швягла, Марія Матвіїв.

Головними спонсорами будівництва стали Олег і Божена Іванусіви (Канада), які пожертвували для потреб церкви 1500 примірників власної книги «Церква в руїні». Кошти від реалізації цього видання та гроші, виділені Управлінням культури, використано для закупівлі лісоматеріалів. Було вирішено надати новозбудованій церкві ім'я святих Володимира і Ольги та трактувати храм як пам'ятник на честь 1000-ліття об'єднання земель теперішньої Лемківщини з Київською Руссю (992—993).

7 квітня 1991 р. Його Блаженство Мирослав Іван кардинал Любачівський та архієпископ Володимир Стернюк, при участі численної групи духовенства і великої кількості віруючих, освятили місце під будівництво лемківської церкви. З цього приводу в журналі «Лемківщина», ч. 3, Нью-Йорк, 1991 р. В. Гула писав: «... Цей день увійде в історію релігійного і культурного життя вихідців з Лемківщини як у Львові так і в Україні...»

На запрошення О. Іванусіва для збору додаткових коштів (14 вересня—20 жовтня 1991 р.) голова Комітету по будівництву перебував у Канаді. Кошти передали: Крайова Управа Об'єднання Лемків Канади, її голова п. Максим Маслей, художник Павло Лопата, член Управи Теодор Колос. За зібрані кошти закуплено решту лісоматеріалу, закладено фундамент під церкву та розпочато

будівництво. Ініціатори будівництва, для кращої організації робіт, спільного вирішення інших справ у ділянці культури, на засіданні дирекції музею, Вченої ради та Комітету по будівництву церкви 25 грудня 1991 р. ухвалили створити громадську організацію п. н. Фондація Дослідження Лемківщини (ФДЛ). Головою правління обрано Івана Красовського.

Зріст цін на будівельні матеріали і роботи по будівництву поставив перед ФДЛ і Комітетом по будівництву церкви завдання знайти додаткові кошти. На запрошення голови Світової Федерації Лемків у США др. Івана Гвозди 14 квітня 1992 р. виїхав до США І. Красовський. При допомозі Крайової Управи Організації Оборони Лемківщини, зокрема її голови п. Марії Дупляк, голів окремих відділень ООЛ Теодора Малиняка, Володимира Кікти і його заступника Івана Сороки, Степана Гованського, Івана Філя та інших на завершення будівництва церкви зібрано суму 3460 доларів. Свої пожертвування внесли також С. Середній (Англія), Іван Оленич, Антін Кобеляк (Канада), М. Дзвінка (США), п. Бакалець (США), Юстина Сенкович (Австралія) та лемки в Україні.

Чіткий облік і вдале розподілення коштів сприяли швидкому і якісному рівню будівельних робіт. Церкву зводила будівельна бригада в складі Віктора Уткіна (бригадир), Ігоря Бутакова, Богдана Вольфа, Олександра Супруна, Сергія Непом'ячого, Ярослава Луцика, Андрія Городоцького, Андрія Комаровського, Мирослава Ковалика, Володимира Бєсяди. Слід відзначити повсякденне керівництво будівельними роботами і допомогу бригаді з боку директора музею Б. Рибак. У завершенні основної фази будівництва також відзначилися члени правління ФДЛ і окремі активісти як А. Петришак, А. Сухорський, Я. Швягла, В. Підсосний. Дмитро Солинко організував безкоштовне виготовлення всіх віконних рам

У кінці серпня 1992 року будівництво церкви в основному завершено (крім іконостаса).

Посвячення церкви планувалося у неділю 6-го вересня. Але неймовірної сили буря перешкодила нам. Свято відкладено, хоч у

цей день в церкві відправили перше Богослужіння о. Муха з Криниці (Польща) та о. Дуда з Монастириськ (за походженням лемко).

Наступної неділі, 13 вересня 1992 р. при великій кількості прихожан, зокрема лемків зі Львова і області, Тернопільщини, Івано-Франківщини, гостей з Канади, США, єпископ Филімон Курчаба освятив новозбудовану церкву святих Володимира і Ольги. Парохом Лемківської церкви єпархія затвердила о. Анатолія Дуду, який походить з лемківської родини з Криниці. Єпископ Ф. Курчаба разом з о. Дудою і священниками-студитами відправили урочисту Літургію. Єпископ прочитав текст поздоровлення від Блаженнішого Мирослава Івана кардинала Любачівського, о. Дуда виголосив змістовну, задушевну проповідь, закликаючи лемків до згоди. У Богослужінні взяла участь хорова капела «Лемковина», а її керівник Іван Кушнір виконав функцію дяка.

При вході до церкви, справа на стіні дзвінниці, вмонтовано бронзову пам'яткову таблицю, виготовлену скульпторами братами Мироном і Юрієм Амбіцькими:

Церква св. св. Володимира і Ольги, побудована 1991—1992 рр. в пам'ять тисячоліття об'єднання земель Лемківщини з Київською державою і є точним відтворенням церкви 1841 р. в с. Когань на Лемківщині.

Місце під церкву посвятили Патріарх Мирослав Іван кардинал Любачівський і Високопреосвящений владика Володимир Стернюк 7 квітня 1991 р. Новозбудований храм освятив єпископ Филімон Курчаба 13 вересня 1992 р.

Головні спонсори Божена і Олег Іванусіви (Канада), автори книги «Церква в руїні».

Внесли кошти:

Організація Оборони Лемківщини в США;

Об'єднання Лемків Канади;

Музей народної архітектури і побуту;

Окремі громадяни.

Нехай винагородить Вас Господь

Комітет по будівництву церкви

Про свято лемківської громади в Україні писала місцева і закордонна преса («Високий замок», «За вільну Україну», «Наше слово» і ін.). Автори матеріалів К. Чавага, І. Гречко, Н. Кравчук, А. Данилюк. Софія Христич відзначила високу історичну і мистецьку цінність лемківського храму. У статті «Храм для лемків у Львові» (газ. «Поклик сумління» ч. 36, вересень 1992 р.) писала:

«... Церква святих Володимира і Ольги — справжня перлина архітектури... Надзвичайно обдаровані і самобутні лемки тепер збиратимуться у цьому прекрасному мистецькому і духовному храмі...»

У кінці листопада 1992 р. створено перший церковний комітет. До його складу увійшли: о. Анатолій Дуда, Анатолій Петришак (голова), Андрій Сухорський (заступник), Ярослав Швягла, Петро Когут, Дмитро Солинко, Іван Гречко, Михайло Костик, Іван Сенько, Любомир Лазурко, Іван Красовський. Поступово активність церковного життя стабілізувалась і церква насправді стала осередком духовного і національного відродження, розвитку почуття єдності, так би мовити — єдиної родини, складеної із численних прихожан. Спочатку існували певні незадоволення серед окремих груп. Адже церква зареєстрована як греко-католицька, а частина лемків — православного віроісповідання. Приємно, що різні застереження зникли і до церкви приходять і греко-католики, і православні, і всі, в однаковій мірі трактують церкву, як свій рідний дім молитви. Визнавці обох конфесій входять у склад Церковного комітету, однаково сприяють збагаченню храму.

Похвальним є той факт, що найактивнішу участь у церковних справах беруть члени Церковного комітету. Його голова А. Петришак виготовив шість підсвічників з бронзи, ряд хрестів, замків та інші атрибути церковного інтер'єру як також сітку на вікна, був головним учасником будівництва церковної дзвінниці. Андрій Сухорський — незамінний церковний староста. Йому допомагають Петро Гандзяк та Андрій Барна. Михайло Костик пошив церковні ризи та інше облачення для священників на час відправ.

30 серпня 1993 р. укладено угоду між директором Музею

народної архітектури і побуту і головою правління ФДЛ, за якою церква святих Володимира і Ольги є історичною пам'яткою церковної дерев'яної архітектури лемків і належить музеєві. Для функціонального використання церква передається ФДЛ для відправ. На церковному майдані дозволяється організовувати масові віча, концерти, продаж сувенірів, літератури.

8—10 жовтня 1993 р. у Львові проходив конгрес Світової Федерації Лемків (США), який завершився 10 жовтня урочистим Богослужінням на майдані біля церкви у Шевченківському гаю. Народу зібралося близько п'яти тисяч. Були делегації лемків із США, Канади, Польщі, Словаччини. Літургію відправили о. митрат Степан Дзюбина (лемко з Гладішова, живе у Перемишлі), о. Юлій Кравецький з Зиндранови (Польща), о. Анатолій Дуда. Після відправи відбулося на майдані віче. Виступили: голова Світової Федерації Лемків др. Іван Гвозда, радник посольства України в Польщі Теодозій Старак, представник президента по Львівській області Степан Давимука, о. Анатолій.

Рік 1994 був, в основному, присвячений підготовці до 50-річчя насильного виселення лемків з їх рідного краю. 23 жовтня з ініціативи правління товариства «Лемківщина» в Лемківській церкві відправлено Богослужіння, присвячене 50-річчю депортації українського населення з Польщі — «Дні пам'яті і скорботи».

Наступного року започатковано відзначення престольного свята (у лемків «Кермаш»), що проводиться у кінці липня на відзначення днів Володимира і Ольги — святих київських князів, чиє ім'я носить наша церква. Того ж року продовжено внутрішнє обшалювання церкви та розпочато монтаж іконостасу, проведено роботи в ділянці електросистеми.

11 серпня 1996 р. в церкві відбулася Архиерейська Літургія з нагоди завершення монтажних робіт і освячення іконостасу, що здійснив владика Юліян Гбур з дияконом Миколою, ієромонахом о. Яковом та о. Анатолієм Дудою.

На початку жовтня Літургію відслужив о. др. Дмитро Блажейовський — лемко із села Вислік Великий (живе у Римі).

1997 рік став роком п'ятирічного ювілею лемківської церкви, добра слава про яку розійшлася далеко по нашій планеті. Теплі поздоровлення для церковної громади і церковного комітету надіслав з Риму архієпископ Мирослав Марусин. У день ювілею подячну Літургію відправили о. Іван Репела з Івано-Франківська та о. Анатолій Дуда.

Після концерту 12 травня 1996 р.

19 жовтня оголошено грамоту Патріаршої канцелярії (від імені владыки Любомира Гузара) про надання о. Анатолію Дуді права носити нагрудний хрест з прикрасами, а 21 грудня оголошено ще одну грамоту патріаршої канцелярії про призначення о. Дуди митрополичим делегатом для українців-грекокатоликів лемківського походження та митрофорним прото ереєм.

2000 рік — рік великого ювілею християнства. Цей рік — свято для нашої церкви, парафіян. Вийшов з друку сьомий по черзі ювілейний «Лемківський календар-2000» з матеріалами про історію християнства, церковного руху на Лемківщині.

З нагоди 2000-го ювілею о. Анатолій Дуда зазначив: «... вірю, що наша церковна громада, церковний комітет і актив, як також Фондація дослідження Лемківщини, достойно зустрінуть 2000-річний ювілей народження Ісуса Христа, нове ХХІ століття і нове, III-є тисячоліття, з новими успіхами відсвяткують власний ювілей — 10-ліття Фондації дослідження Лемківщини і 10-літній ювілей нашої Лемківської церкви...»

Федір ЛАБИК

«СТУДЕНЦІ» КАЛУША — 10 РОКІВ

Найбільшим здобутком Калуського відділення Івано-Франківського обласного суспільно-культурного товариства «Лемківщина» було створення у 1992 році художньої самодіяльності і, в першу чергу, хору та музичного гурту «Гудаки». Потім ці колективи охрестили загальною назвою «Студенька». Тепер цей колектив має назву «Народний самодіяльний лемківський фольклорно-етнографічний ансамбль пісні і танцю «Студенька». Це звання колектив отримав 17 грудня 1996 року за високий художній рівень виконавської майстерності і активну діяльність з розвитку українського національного мистецтва.

28 січня 2000 року колектив «Студенька» вдруге підтвердив це високе звання як самобутній і унікальний, високого рівня майстерності виконавець лемківських пісень і танців. За 10 років «Студенька» приймала участь у всіх заходах по лемківській лінії, які організовувало наше обласне Івано-Франківське товариство «Лемківщина» та обласні товариства Львова і Тернополя, управління культури Калуша.

Так «Студенька» виступала перед делегатами Всеукраїнських конгресів лемків у Тернополі, Івано-Франківську, Конгресу Світової Федерації Лемків у Львові. Щиро зустрічали «Студеньку» у Львові на освяченні лемківської церкви святих Володимира та Ольги у Шевченківському гаю, на лемківських кермешах в Бориславі і Львові, у селах Калущини: Томашівцях, Старому Угринові, Голині, Копанках, Хотині, в Лопушному на Рогатинщині; в містах: Коломиї, Монастирських Тернопільської області. Колектив «Студенька» був постійним учасником регіонального фестивалю лемківської культури в с. Гутисько на Тернопільщині, «Лемківської ватри» у с. Ждині на Лемківщині, а також «Лемківської ватри на вигнанні» в с. Михалові Легницького воєводства, гостював у лемків Гожова Велькопольського (РП), був і є прикрасою місцевих концертів.

Активними учасниками художнього колективу були подружжя Дмитра і Марії Ксенічів, Марії і Михайла Сипляків, Анни і Андрія

Костяків, Емілії і Йосифа Гелемів, Наталії і Василя Хомиків, Ольги та Іллі Лагойдів, Оксани і Володі Сипляків, брати Петро і Антон

Старовинний лемківський чоловічий танець у виконанні ансамблю «Студенка»

Хомики, Василь Сипляк, Петро Ханас, Антоніна Дацко, Марія Костюк, Дмитро Мишківський, Володимир Нагловський, Надія Нич, Ольга Дуняк, Михайло Майхрич, Емілія Глушко, Емілія Ятчишин, Михайло Борейчак, Йосиф Вербинський, Марія Маліборська, Марія Грацонь, Марія Фринцко,

Наталія Мельник, Ольга Нагловська, Єва Раковська, Ольга Русин, Надія Русин, Іван Слота, Ганна Слюсар, Ольга Троян, Станіслав Феленчак, Іван Дзямба, Андрій Хамула, Ганна Циркот, Леся Чолей,

Народний самодіяльний лемківський фольклорно-етнографічний ансамбль пісні і танцю «Студенька»

Лідія Туз, Василь Шкимба, Надія Шкимба, Марія Рожова, Оксана Хомик, Ярослава Левчицька, Володимир Кусайло, Сергій Майхрич, Петро Сипляк, Пелагія Хрін, Юрій Барна, Марія Нестеряк, Єва Нагловська, Ольга Дідошак, Наталія Лагойда, подружжя Марії і Михайла Дранів, Розалії і Миколи Шевчуків, брати Василь і Володимир

Драні, Ігор Барна. Більшість згаданих учасників художньої самодіяльності продовжують співати і танцювати на розмаїтих сценах нашого краю. В організацію колективу та перших виступів, підбір репертуару, відродження лемківського фольклору зробили

вагомий внесок Василь Хамула, Леся Чолій, Василь Судик, Богдана Онисько, Світлана Петрущак, заст. голови Товариства Марія Парило та голова Товариства Федір Лабик.

В успіхах колективу «Студенька» велика творча праця художніх керівників Світлани Петрущак, Володимира Нагловського та Людмили Коваль, а також лопомога з боку міського голови Степана Різника та його першого заступника Ігоря Кучми, начальника Управління культури Володимира Добровольського, керівників ПК «Юність» і «Мінерал» Михайла Пробоїва та Володимира Литвина.

Колектив «Студенька» багатий піснями і людьми, сповнений прагнення і надалі відроджувати призабуті лемківські пісні, вкладаючи культуру лемків у загальноукраїнську культуру.

Від редакції «Лемківського календаря-2002»

Редакція «Лемківського календаря» щиро поздоровляє колектив Калуської «Студеньки» з нагоди 10-річного Ювілею.

Бажаємо Колективові дальшого творчого зростання.

Також щиро проздоровляємо учасницю ансамблю Марію Іванівну Парило з нагоди її Ювілею, як також поздоровляємо голову товариства «Лемківщина» в Калуші Лабика Федора (нар. 20.03 1937) з нагоди його 65-річчя від дня народження.

Бажаємо Ювілярам щастя.

Правління ФДЛ

Редакція «Лемківського календаря»

Іван КРАСОВСЬКИЙ

ПАМ'ЯТНІ ЗУСТРІЧІ З ЗЕМЛЯКАМИ ЗА ОКЕАНОМ

(До 10-річчя перебування у США)

Десять років тому, 15-го квітня 1992 року, я прилетів до Нью-Йорку на запрошення голови Світової Федерації Лемків др. Івана Гвозди. Моєю метою було нав'язання дружніх контактів з вихідцями з Лемківщини, як також отримання, при можливості, потрібних нашій Фундації дослідження Лемківщини коштів для

І. Красовський та Марія Дупляк у редакції щоденника «Свобода». 22 квітня 1992 р.

завершення будівництва лемківської церкви і розгортання видавничої справи.

Мене під свою опіку взяли голова Крайової Управи Організації Оборони Лемківщини (ООЛ) п. Марійка Дупляк та голова I Відділу ООЛ у Нью-Йорку п. Теодор Малиняк, у родині якого я залишився на тимчасове проживання. Деякий час проживав у домі Марійки і

Степана Дупляків. Саме з п. Марією ми мали змогу найбільш ґрунтовно обговорити перспективи співпраці наших Об'єнань та інші справи.

У перші дні відвідали осередок Наукового Товариства ім. Т. Шевченка (ТШ) в Нью-Йорку, де познайомився з п. Миколою Галівим та іншими працівниками. Згодом, 9-го травня, я виступив тут перед численними слухачами з обширною доповіддю про історичне минуле і сучасне Лемківщини, працю на ниві культури лемків в Україні. У редакції тижневика

«Національна трибуна» познайомився з редактором п. Євгеном Бановським, працівником Ігорем Дябогою, журналісткою Галиною Полтавою-Євсен. Вельми цікавою була наша зустріч з колективом редакції щоденника «Свобода» в Джерсі Сіті 22 квітня.

Попереднього дня приїхав за мною п. Василь Машлага — голова відділу ООЛ у м. Картереж штату Нью-Джерсі. Сам він лемко з

*Нью-Йорк.
Біля Статуї Свободи*

сусіднього, з моїм рідним Дошном, села Дальови. З ним відвідали осередок Української Автокефальної Православної Церкви в м. Бавдбруку, зокрема бібліотеку, багатий історичними пам'ятками музей. У родині Машлаків зустрів земляків з с. Королика Василя і Марію Завійських.

Під час відвідання греко-католицької церкви в Нью-Йорку зустрівся з відомим митцем з села Стежниця Ліського повіту Михайлом Черешньовським (1911—1994) і його супругою. Дуже шкодую, що не скористав з запрошення відвідати їх оселю. Це була наша перша і остання зустріч. Кілька днів з великою приємністю перебував у родині п. Івана Сороки та його зразкової господині, супруги Юлії. Тут нас відвідали Володимир Кікта, панство Войтовичі та інші земляки. В Алабамі гостював у п. Івана Філя, п. Романишина, Семена Мадзеляна.

13 травня познайомився з експозицією Українського музею у м. Стемфордї та експозицією Лемківського музею. Пояснення давав директор музею — др. Василь Ленцик. Приємними були зустрічі в Йонкерсі, зокрема спілкування з п. Степаном Гованським.

Описати всі зустрічі, згадати всіх нових друзів, висловити свої захоплення в невеличкій інформації неможливо. Занадто багато було вражень, переживань. Останнього дня з п. Анною Войтович та її сином Міреком відвідали ряд пам'яткових місць Нью-Йорка, зокрема статую Свободи. А пізно увечері 17 травня прощалися з великим, незабутнім містом. Моїми гідями були панство Малиняк.

Іван КРАСОВСЬКИЙ

ЛЕМКІВСЬКІ СЕЛА, КОТРІ ПРИПИНИЛИ СВОЄ ІСНУВАННЯ ПІСЛЯ 1947 РОКУ

Трагедія, яку пережили мешканці Західних Карпат — лемки, у 1944—1947 рр. не має аналогії на нашій планеті. Після тяжкої Другої світової війни на Лемківщині почалася нова страхітлива війна проти миролюбних, працьовитих, скромних автохтонів Карпат. З благословення «вождя народів» Й. Сталіна, «всесильного» НКВС і польських комуністичних властей у 1944 р. розроблено плани насильної депортації українського населення з Польщі до Союзу і польського населення з України до Польщі. Обидві сторони смакували неабияку користь з цього приводу: польська сторона отримала омріяну можливість звільнитися від «чужого елемента» і створити Польщу «лише для поляків». У той же час радянська сторона задалегідь розрахувала заповнити спустошені колгоспи Східної України виселенцями-українцями з Польщі, а звільнені поляками оселі в містах (поляки жили переважно у містах Західної України) резервувати для різних покидьків Росії, якими заселено західні області України. Виселення проводилося примусово. Про ці страхіття багато писалося в нашій і закордонній пресі. Лемки не лише втратили власне майно, але й рідний край, цілі села, церкви, цвинтарі і т. д.

У попередніх наших «Лемківських календарях» ми подавали довідки про села, які вже припинили своє існування і свідками їх колишнього існування є купи каміння, розбиті придорожні хрести, здичавілі сади. За нашими підрахунками («Календар-2000») таких сіл було 70 (може їх більше?), не рахуючи тих, в яких залишилося 10—25 відсотків садиб. Рад сіл стали винятково польськими. Ми продовжимо характеристику сіл Лемківщини, розраховуючи на те, що з допомогою активу згромадимо матеріал для поважної монографії «Історія сіл і містечок Лемківщини».

До цього часу ми подали довідки про 30 неіснуючих уже сіл (Календар-98—1, 1999—6, 2000—10, 2001—13). У нинішньому

«Лемківському календарі» подаємо інформацію ще про 15 сіл. Разом буде — 45. Надалі продовжимо друкування цього історичного розділу.

У цьому «Календарі» подаємо довідки про такі села:

1. Баниця, 2. Бліхнарка, 3. Вернеївка, 4. Воля Вижня, 5. Душатин, 6. Завої, 7. Кам'яне, 8. Клопітниця, 9. Липна, 10. Розтока Мала, 11. Складисте, 12. Суковате, 13. Суровиця, 14. Тиханя, 15. Чертижне.

Просимо Шановних Читачів надсилати матеріали про села Лемківщини, як існуючі, так і неіснуючі.

1. Баниця

Лемківське село в Горлицькому повіті. Віддаль до Горлиць — 53 км. Назва походить від потоку Баниця або від слова «Баня» — копальня, шахта, діл. Дата заложення села не відома. За народними переказами, воно існувало вже у другій половині XVI ст. Первісні документи, зокрема грамота ерекції парафії, згоріли.

Краківський єпископ А. Тжебіцький видав у Новому Санчі 4 квітня 1659 р. грамоту, якою затвердив баницького пресвітера на приходстві. Отже, приходство тут існувало раніше. За Йосифінською метрикою 1787 р. в Баниці на той час жили господарі з прізвищами: Налесник, Шкимба (Шкомба), Гунчак, Мотика, Ковальчик, Шах, Сеньо, Філяк, Гелета, Цар та інші. У сільській приходській школі станом на 1859 рік із числа 95 дітей шкільного віку навчалось 58. До 1945 р. тут існувала однокласна двомовна школа. Церква святих Косми і Дем'яна збудована в 1798 р. Під час Першої світової війни четверо мешканців села вивезено до концтабору в Талергофі.

Після виселення лемків у 1945—1947 рр. село Баниця припинило своє існування.

2. Бліхнарка

Лемківське село в Горлицькому повіті. Церква святих Косми і Дем'яна, дочірня с Висова — 2 км. Мурована, збудована у 1801 р. в стилі західно-лемківському. У 1948—58 рр. зайнята як приміщення для овець. Внутрі збереглася поліхромія та іконостас, вирізьблений

у 1865 р. Атанасом Ваньком, маляр Василь Павликовський. Цвинтар греко-католицький у віддалі 200 м на захід від церкви.

Село засноване правдоподібно на початку XVI ст. Перша історична згадка про село походить від 1581 р. Селяни посідали грамоту про надання солтиства.

Згідно Йосифінської метрики 1787 р., в селі на той час проживали родини з прізвищами: Ружилю, Микуляк, Вареха, Дзюбин, Жидик, Риджик, Сорока, Юха, Копча і інші. У міжвоєнному часі тут існувала однокласна двомовна школа, проживало 400 українців-лемків, 7 євреїв, 1 поляк (Шематизм Лемківщини, 1936).

Після виселення лемків село припинило своє існування.

3. Вернеївка

Присілок Полян Суровичних у Сяніцькому повіті, розташований на віддалі 45 км від м. Сянока. Назва походить, правдоподібно, від якогось Вернея за прізвищем.

Перша історична згадка про присілок відноситься до 1565 р., де говорилося, що селяни мають ще 18 років волі. Воля надавалася на 24 роки. Отже, часом заснування присілка слід рахувати 1559 рік. (А. Фастнахт).

Згідно з Йосифінською метрикою 1787 р., на той час тут проживали родини з прізвищами: Милян, Дупіра, Хлопко (по дві родини) і Волинщак. У 1880 р. нараховувалось 109 мешканців.

У 1926 р. побудовано церкву Покладення Ризи. До 1939 р. у Вернівці діяли великий тартак, млин і ступи (фольоші) для збивання сукна. У 1935 р. нараховувалося 106 мешканців-лемків. Частина емігрувала до США і Канади.

У 1945 р. лемків переселено в Україну і присілок припинив своє існування.

4. Воля Вижня

Лемківське село у Сяніцькому повіті. За локаційним документом 1454 р. воно засноване на німецькому праві як Іваншівка або Іваншова Воля. У 1470 р. виступає під назвою Воля Яслиська. В 1537 р. виділилася Воля Вижня., яка через шість років переведена на право волоське.

У 1880 р. тут нараховувалось 320 мешканців, з них 311 греко-католиків. Парохія знаходилась у Волі Нижній. Церква св. Дмитрія, збудована у 1891р., розібрана поляками в 1964 році.

Більшість мешканців виселено в Україну, решту — на західні і північні землі Польщі. Село припинило своє існування. Пам'яткою давніх часів є кам'яний хрест з розп'яттям. Збереглося кілька кам'яних надмогильників (1989 р.) на колишньому сільському цвинтарі.

5. Душатин

Невелике лемківське село в Сяніцькому повіті. Назва походить від Душатинського потоку, який впадає в р. Ославу. Початково назва села була Пекарки (збереглася така назва ниви).

Уперше село згадується в 1578 р. А. Фастнахт (в кн. «Osadnictwo ziemi Sanockiej...») припускає, що початки села сягають 1572 р. Під теперішньою назвою виступає в актах 1641, 1669, 1674 рр.

Згідно з Йосифінською метрикою 1787 р., тут були поширені прізвища: Жеребний, Сливка, Пенгрин та інші. У перших роках ХХ ст. в результаті зтяжних дощів обсунулася частина гори Хрещатої, що спричинилося до створення двох озер, які вдало доповнюють красу Бескидів. Гора Хрещата (997 м н. р. м.) — найвища і найцікавіша, багата лісом околиця.

Зимою 1914—15 р. тут проходила австрійсько-російська лінія фронту, свідками чого є рештки окопів і військові цвинтарі, де спочивають також численні українці. Після 1944 р. тут оформилася велика військова база УПА сотні «Гриня» і «Стяга». На південь від Хрещатої діяв підземний шпиталь.

Після Другої світової війни (1946) лемків переселено в Україну, в основному у с. Озірну біля Зборова на Тернопільщині. Багато переселенців та їх дітей здобули вищу освіту і успішно працюють в різних ділянках науки, культури, народного господарства.

Після переселення село Душатин припинило своє існування.

6. Завої

Лемківське село в Сяніцькому повіті, на віддалі 30 км від Сянока, 17 км від Риманова. Назва походить, очевидно, від слова «завій»

(закрут, крутий поворот). Перша згадка про село відноситься до 1589 р. (Зьрудла дзейове, XVIII; 47).

Згідно з Йосифінською метрикою 1787—1788 рр., в селі на той час проживали родини з прізвищами: Солтис, Шуль (по 4 родини), Гринда, Філь, Михальський, Рогач (по 3 родини) та інші. У 1862 р. побудовано церкву Арх. Михаїла, яку після 1947 р. знищено. У 1880 р. тут проживало 247 лемків. За даними з початку 1935 р. в селі проживало 302 лемки.

Після Другої світової війни і виселення лемків село припинило своє існування.

7. Кам'яне

Село у Сяніцькому повіті, розташоване на віддалі 25 км від Сянока, 9 км від Буківська. Назва, очевидно, походить від «каменя». Перша згадка про село походить з 1553 р. (А. Фастнахт). Джерела про початки села, його історію — не виявлені.

Згідно з матеріалами Йосифінської метрики 1787 р., в селі на той час проживали родини з прізвищами: Присташ, Стець, Сивий, Малий, Щерба, Чопик та інші. У 1881 р. в селі побудовано церкву Вознесіння Ісуса Христа, яку було знищено після 1946 р. За даними з 1935 р., в селі нараховувалося 327 лемків і 18 поляків (Шематизм Лемківщини, 1936).

Після виселення в у 1946 р. українців, село припинило своє існування.

8. Клопінниця

Присілок польського села Добрині у Ясельському повіті, розташований на віддалі 20 км від Ясла, 2 км від села Перегримки. Назва, можливо, виникла від поняття «клопіт» (журба). Джерела про початок присілка відсутні.

Згідно з Йосифінською метрикою 1787 р., на той час в присілку проживали лемківські родини з прізвищами: Климач (4 родини), Драган (3 родини), Кічера, Данило (по дві), Смарж. На початку 1935 р. тут проживало 145 лемків.

Після виселення лемків присілок припинив своє існування.

9. Липна

Невелике лемківське село в Горлицькому повіті. Назва, без сумніву, походить від назви дерева — липи, яких тут багато. Перша історична згадка про село відноситься до 1665 року. Інші джерела про історію села не виявлені.

Згідно з матеріалами Йосифінської метрики 1787—1788 рр., в селі на той час проживали родини з прізвищами: Данчишин, Кобиляк (по 3 родини), Петришин, Премус, Тирпак (по 2) та інші. У 1885 р. побудовано церкву Різдва Богородиці, яка знищена після 1955 р. Збереглися сліди фундаменту, як також придорожні кам'яні хрести і фігури, виконані, мабуть, майстрами з Бортного та два цвинтарі: греко-католицький і воєнний. У міжвоєнному часі діяла початкова двомовна школа. У 1935 р. в селі проживало 130 лемків.

Після насильного виселення лемків у 1945—1947 рр., село припинило своє існування.

10. Розтока Мала

Невелике лемківське село в повіті Новий Санч. Належало до парафії в с. Матієва. Назва, очевидно, походить від назви гірської долини «розтока». Джерела про виникнення села і його історію відсутні.

Згідно з матеріалами Йосифінської метрики 1787 р., в селі на той час проживали родини з прізвищами: Коцур, Копильцяк (по 3 родини), Драпач, Завирач (по дві) та інші. У 1935 р. тут проживало 165 лемків.

Після насильного виселення лемків у 1947 році, село припинило своє існування.

11. Складисте

Лемківське село у повіті Новий Санч. Перша згадка відноситься до 1674 р. Тоді документ подав назву села «Садиче». Отже, назва може походити від «старого саду» (садище). Можливо, існуюча назва села походить від поняття «склад» або «складний». Джерела про історію села відсутні. За даними 1935 р. в селі проживало 305 мешканців-лемків.

Після насильного виселення у 1947 р. лемків село припинило своє існування.

12. Суковате

Лемківське село в Сяніцькому повіті. Назва, очевидно, від поняття «сук» (суковате дерево). Джерела про його заснування та історію не виявлені.

У 1826 р. побудовано тут церкву (греко-католицька) св. Михаїла Архангела, яка була знищена після 1945 року. Залишився прицерковний цвинтар. У 1938 р. тут було 479 лемків греко-католиків.

Після насильного виселення у 1947 р. лемків, село припинило своє існування.

13. Суравиця

Лемківське село в Сяніцькому повіті, розташоване на віддалі 30 км від Сянока. За даними 1935 р. в селі проживало 495 лемків. Про частки села джерел не виявлено. Але відомо, що Суравиця існувала вже у 1361 р., як згадує локаційний документ для сусіднього Вислока. В 1523 р. Суравиця нараховувала 12 садіб, крім солтиства.

За Йосифінським кадастром (метрикою) 1787 р.,

в селі на той час проживали родини з прізвищами: Милян, Гавронський (по 4 родини), Голуб, Боцян, Гараус (по 3 родини), Ванца, Капелюх, Дмитришин, Кучвара, Баб'як (по дві) і інші. У 1880 р. в селі нараховувалося 469 мешканців-русинів. У 1910 р. побудовано церкву Успіння Богородиці, яку було розібрано поляками після 1947 р. Ікона XVI ст. Христос-Пантократор передана до Сяніцького історичного музею. Цвинтар греко-католицький знищений, збереглося кілька надгробників.

У міжвоєнному часі існувала в селі однокласна двомовна школа та читальня «Просвіти». Після насильного виселення лемків в Україну, село припинило своє існування.

14. Тиханя

Тиханя (Ciechania) — невелике лемківське село у повіті Коросно, розташоване на віддалі 40 км від Коросна. У 1935 р. в селі проживали 384 лемки. Назва села походить, очевидно, від поняття «тиха місцевість». Джерела по початок села відсутні. Перша історична згадка відноситься до 1581 року.

Згідно з Йосифінською метрикою 1787—1788 рр., в селі на той час проживали родини з прізвищами: Кантор (4 родини), Попик, Чоп'як, Сабат, Бобак (по 3), Терек (2 родини) та інші. У 1790 р. селяни побудували церкву св. Миколи, яку знищили поляки після 1947 року. У 1859 р. існувала приходська школа, в якій учителем був Василь Волошинович. З 27 дітей шкільного віку в тому році навчалось дев'ятеро.

У 1914 р. австрійці спалили село. Тоді ж згоріли всі громадські документи. У 1929 р. двоє бандитів з Кракова — Зелінський і Качмарик — в грабункових цілях убили пароха Д. Пирога і його дочку Марію.

Під час Другої світової війни село було повторно знищене, а селян виселено в Україну. Село припинило своє існування.

15. Чертижне

Лемківське село в Горлицькому повіті. Його назва, безперечно, українського походження — від «чертеж», «чертіж». Правдоподібно, початки села слід шукати в кінці XIV ст. Відомо лише, що грамотою від 20 червня 1589 р. краківський єпископ П. Мишковський надав у селі Чертижному три лани ріллі з двома луками «на вічні часи» І. Токайському з тим, що четвертий лан буде призначений для місцевого пароха. Отже, Чертижне було самостійною руською парафією, але перед 1659 р. приєднане, як дочерне, до Баниці. У 1717 р. виникла суперечка між селянами Чертижного і банницьким парохом з приводу церковного ґрунту. Спеціальна комісія Мушинського єпископату 22 листопада 1717 р. припинила суперечку.

Згідно з Йосифінською метрикою 1787 р., в селі на той час проживали родини з прізвищами: Сич (5 родин), Копицький (4 родини), Копистянський (3 родини), Палюшко, Кохан (по 2) та інші. У 1791 р. побудовано церкву Арх. Михаїла. Станом на початок 1935 року, в селі проживало 180 лемків.

Після Другої світової війни і насильницького виселення лемків, село було спалене і припинило своє існування.

З ЖИТТЯ ФУНДАЦІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕМКІВЩИНИ

Петро КОГУТ

ЮВІЛЕЙ В РАДОЦИНІ

Можливо, це вдалий початок доброї традиції лемків, що мав місце 28—29 квітня 2001 року. Активіст Фундації дослідження Лемківщини у Львові Володимир Шуркало, народжений в м. Пустомити на Львівщині, відсвяткував своє 50-ліття в Радоціні Горлицького повіту, де жили його родичі до виселення в Україну.

Про Радоцину він довідався з розповідей бабусі, батьків і краян, а коли вісім років тому він відвідав місце нині неіснуючого села, то це запало йому в душу на все життя. З того часу він декілька разів виїжджає щорічно на те місце, очищує давній цвинтар, відремонтував капличку, набравши чистої води з освяченої студні, милується неповторною і милою серцю природою рідного краю. Саме тут, де могили предків, які тисячоліттями берегли віру, традиції, свою культуру і національну гідність, вирішив Володимир святкувати свій ювілей.

*Подорозі в Радоцину, на горі Магурі.
Зліва направо: П. Когут, П. Гандзяк,
І. Красовський, А. Сухорський, Р. Лубківський,
Ф. Гоч, А. Тавпаш, Я. Дуда.*

На свято в Радоцину виїхали члени правління Фундації і голова обласного Управління культури Роман Лубківський — поет. Перший перепочинок і сніданок ми організували на затишній лісовій поляні перед Сяноком. Опісля завітали в Зиндранову до музею-скансену лемківської

культури, де нас тепло привітав його засновник Федір Гоч. Після ознайомлення з експозицією музею, під вечір, з Федором Гочем приїхали до с. Ждині на Ватряне поле. Тоді ж з Пряшева приїхали академік Микола Мушинка з дружиною та директор друкарні Ярослав Шуркало.

Біля церкви у м. Горлиці

Уранці 29 квітня, в день народження Володимира Шуркала, ми виїхали до Горлиць на літургію у новозбудованій церкві Святої Трійці. Церковний парох о. Роман Дубець тепло привітав ювіляра, гостей зі Львова, ознайомив усіх з експозицією церковного музею, влаштував скромну гостину.

Обідали в Ждині. Опісля виїхали в Радоцину, де побіч з цвинтарем зібралося чимало лемків. Всі тепло привітали архієпископа Адама, декана о. Івана Антоновича, о. Антона Ярого з Сянока та о. Романа з церковним хором з Горлиць. Архієпископ Адам в супроводі духовенства відслужив на цвинтарі молебень до Матері Божої і парастас за померлих. У своїй проповіді архієп. Адам привітав нашого Володимира Шуркала з нагоди ювілею, подякував за ініціативу, яка, без сумніву, стане добрим прикладом для лемків, зупинився на аналізі традицій лемків, вселив надію на виправлення кривд, вчинених їм в результаті післявоєнної трагедії. Чудово співав хор.

По відправі ювілейні урочистості продовжено на ватряному полі в Ждині, за святковим столом. Володимира Шуркала з нагоди його 50-ліття вітали Надзвичайний і Повноважний посол України в Польщі Дмитро Павличко, голова Управління культури Львівської області Роман Лубківський, президент Львівської фірми «Світоч» Андрій Тавпаш, архієпископ Адам, від Фундації Петро Гандзяк, Петро Когут, від лемків Словаччини М. Мушинка і підприємець

*Село Конечна.
30 квітня 2001 р.*

Ярослав Шуркала, вручивши Ювілярові книжку «Лемко на фоні Радоцини», видану в Пряшеві спеціально до 50-ліття В. Шуркала. Виступили також о. Роман Дубець, художник Дмитро Солинко, Федір Гоч, історик Іван Красовський. Від Об'єднання Лемків Польщі поздоровили Ювіляра

Степан Гладик, Олександр Маслей, Петро Чухта. Виступаючи щиро вітали Ювіляра, відзначили його патріотизм, любов до рідної Лемківщини. Церковний хор з Горлиць порадував нас чудовим концертом.

У понеділок 30 квітня гості зі Львова та різних закутків Польщі побували у музеї Богдана-Ігоря Антонича в Горлицях.

На зворотньому шляху зупинилися у селі Святкова Велика — рідному селі Тавпаша Андрія Івановича — президента Львівської фірми «Світоч», активного лемківського патріота, який докладає чимало зусиль для відродження релігійного і культурного життя лемків.

Поверталися до Львова задоволені від відвідин рідного краю і зокрема місця, де колись процвітало село Радоцина.

ДУДА Ярослав

НА ЗУСТРІЧІ З ПРЕЗИДЕНТОМ УКРАЇНИ В ДЕНЬ ПЕРЕМОГИ 9 ТРАВНЯ 2001 РОКУ

Напередодні Дня Перемоги 2001 року зателефонували з військкомату додому і повідомили, що мені, як ветерану війни, необхідно зібратись по формі і виїхати в Київ на зустріч з Президентом для отримання військових нагород.

На душі стало дуже радісно і якось тривожно, тому, що давно не був у Києві, та ще й зустріч з Президентом. Але, як колишній військовий, є команда — треба виконувати.

В Київ зі Львівської області направили трьох ветеранів. Прибули ми в Київ поїздом вранці. На вокзалі зустрів нас представник Президента. Автобусом відвезли нас у військову частину, поснідавши і відпочивши, на одинадцять годину ми всі пішли у Маріїнський Палац. Ветеранів зібралось з усієї України біля 80 чоловік.

Маріїнський Палац виглядав дуже святково при прекрасній весняній сонячній погоді, в величавими квітучими каштанами в парку. Перед Палацом зустріли нас стрункі, високого зросту, одягнені в красиву білу форму лицейсти і військовий оркестр, а також вишикуваний у два ряди парадний дивізіон.

В Палаці все було дуже урочисто і святково, зали палацу в позолоті, з архітектурним оформленням другої половини 18 ст.

Через деякий час в зал засідань увійшов Президент Леонід Данилович Кучма в супроводі міністрів.

Після короткого привітання учасників бойових дій Другої світової війни, нині ветеранів, Президент вручив всім учасникам військові нагороди, ордени і медалі. Я отримав орден «За мужність» і медаль «Захиснику Вітчизни». За здоров'я ветеранів були підняті бокали з шампанським, відбулася дружня розмова з президентом і міністрами, на пам'ять фотографувалися.

Ярослав Дуда

Президент України
Леонід Кучма і Я. Дуда

Обід відбувся у військовій частині: багато накріті столи з традиційними фронтовими «сто грам».

Після обіду оглядали нові казарми європейського зразка, потім — концерт і екскурсія по місту.

В мене залишились дуже гарні враження від такого прекрасного і багатого прийому. Коли повертався з Києва до Львова думками повернувся у свої молоді літа. Згадав окупацію Лемківщини, навчання в Горлицях, два примусові відправлення на роботи в Німеччину, дві

втечі і повернення додому.

Пізніше мобілізація в Радянську Армію, недовга підготовка і відправлення на фронт, жахливе пережиття воєнних подій і, нарешті, — кінець війни. Безмежна радість перемоги, через певний час — демобілізація з армії, приїзд до рідної оселі у село Сквіртне Горлицького повіту, де жили батьки, сестра і брати. На зміну радості прийшов розпач, горе, сльози — у батьківській хаті не було нікого. Хата без вікон і дверей, все розкидане, знищене. Думаю, за що воював, за яку волю і добробут. Лемківщина — такий прекрасний край хліборобів і народних умільців, який не змогла знищити фашистська окупація, знищила польська влада, яка виселила лемків з їх споконвічних земель в Радянську Україну. Коли минула ностальгія, я зібрався з силами, з фронтовим мішком за плечима поїхав на Україну шукати своїх батьків. Знайшов їх у селі Усовка на Полтавщині. Перезимував з батьками, а навесні поїхав до Львова, де влаштувався на роботу. пізніше навчався в Москві, Києві і знову — Львів.

Життя завжди прекрасне, коли з тобою кохана дружина, діти і внуки. Так я прожив життя, минула молодість у важких життєвих умовах. Але, мабуть, з благословінням мами і Божої ласки я вижив, радію своєму життю і на долю ніколи не жаліюсь.

ТЕМУ ПОРУШУЄ ЧИТАЧ

ЗОНА БОЛЮ

9 вересня 1944 року між урядом Радянської України та Польським комітетом національного визволення була підписана угода, яка запустила армагедонський сценарій у плин лемківського літочислення. Незабаром виповниться вже шість десятиків літ акту депортації лемків з правікової батьківщини. Але щодо цього народу термін «депортація» вживається допоки лише на рівні окремих публікацій та ще у деклараціях деяких громадських об'єднань лемків, що лягають казенно-мовчки «під сукно» на офісних столах столичних чиновників і багатопартійних функціонерів.

Для називання факту депортації лемків здебільшого — і це вже стало, на жаль, звичним — послуговуються публіцистичним поняттям «переселенці» та «насилено вивезені». Ці поняття не мають юридичних визначень, а, отже, не передбачають ніякого механізму владнання справ постраждалих людей — слухних терпеливців Христової віри, котрі душею увібрали її постулати ще від святих Кирила і Мефодія. У довідках, що видавали радянські коменданти територій, блюзнірськи зазначалось: «для дальнейшей эвакуации в СССР». Депортація й евакуація — це абсолютно різні речі. Визнання депортації передбачає процедуру реабілітації.

У незалежній Україні на рівні держави аналогічний факт законодавчо визнано щодо кримсько-татарського народу, і це дає можливість їм хоч якось розв'язувати непрості нинішні проблеми у відновленні історичної справедливості в межах правового поля. Повернення закиримських (від тюркського *кирим* — *перекон*) автохтонів в Україну почалось зі створення Курултаю і мало подальшу опіку цього своєрідного «національного парламенту» на громадських засадах, а зараз впливового політичного фактора.

Зрозуміло, що розв'язання проблеми Лемківщини та її етносу (політичне та юридичне — першочергово!) лежить у площині міждержавних відносин України і Польщі. Власне, для цього ми й маємо свою незалежну Державу. Але в першу чергу факт депортації

треба визнати законодавчо у своєму суспільстві (насамперед для цього суспільства), яке небезпідставно ж називається правовим. Тоді б, можливо, і Рада Європи внесла у свій порядок денний цю болючу ретро-тему. Та й європейська спільнота, отримавши шанс для спокути (саме так!), могла б дати самокритичну оцінку подіям шістдесятричної давності на своїх теренах і, певно, почувалась би після цього значно ліпше. В європейському домі має бути затишно всім.

Зрозуміло, що йдеться не про перегляд існуючих нині державних кордонів. Але мовчати далі — значить погоджуватись із віднесенням депортації лемків до категорії за давних фактів. Сущо нині сите міщанство країн ЄС у ліпшому випадку співвідносить лемківське лихоліття (якщо хтось про це щось знає) із прикрими непорозуміннями на шляху історичного поступу. Бувало всяке, мовляв.

Кримські татари відновлюють в незалежній Україні свої права корінного народу території, мають автономію, представлені в парламенті; водночас аналогічні проблеми лемківського етносу залишаються нерозв'язаними.

Тож і для лемків настала пора не просто збиратися на кермеш чи якусь іншу фольклорну забаву, а йти купно «до громади» і домагатися торжества Правди для свого народу, врахувавши також депортованих українців Надсяння, Холмщини, Підляшшя, Любачівщини. Годі на когось сподіватися, окрім на самих себе, і не варто млосно втішатися неминучістю торжества справедливості на засіданні Суду Всевишнього, де воздається свім за содіяне. Бо там питають: чому мовчалисьте, браття?..

*Ярослав ШВЯГЛА, голова Фондації дослідження Лемківщини у Львові;
Іван ЩЕРБА, секретар Світової Федерації українських лемківських об'єднань;
Микола ГОРБАЛЬ, голова Київського товариства «Лемківщина»;
Іван КРАСОВСЬКИЙ, вчений історик-етнограф;
Володимир РОПЕЦЬКИЙ, голова товариства «Лемківщина» у Львові;
Стефан ГЛАДИК, голова Об'єднання Лемків Польщі.*

ЛЕМКІВСЬКЕ «РУСАЛЛЯ» У ШЕВЧЕНКІВСЬКОМУ ГАЮ

Десять років існує у Шевченківському гаю (Львівський скансен) культурний осередок лемків — Фондація дослідження Лемківщини, яка першим своїм завданням поставила справу будівництва церкви лемківського типу, Музею історії та культури лемків, розгортання видавництва.

Лемківська церква святих Володимира і Ольги (копія церкви 1841 р. з с. Котань) побудована тут у 1992 році. При церкві, в довгій лемківській хижі, створено експозицію Музею історії та культури лемків. Громадське об'єднання «Бібліотека Лемківщини» підготувало і видало за 10 років 25 лемкознавчих книжок, в т. ч. 9 щорічних «Лемківських календарів».

Особливо похвальною робота Фондації, Церковного комітету і активу у минулому році. На Зелені свята (на Лемківщині їх називали також «Русальними святами»)

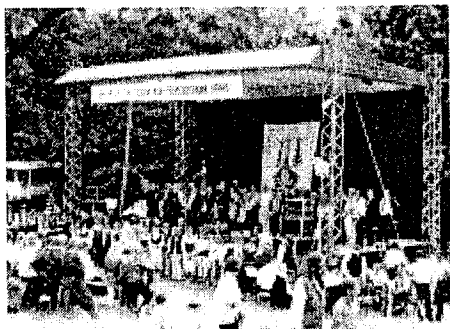
*Народна хорова капела «Лемковина»
Фото Р. Фабрики*

проведено традиційне лемківське «Русалля». Приємно відзначити, що давні традиції лемків не лише успішно відроджуються, але й збагачуються новим змістом і формою, не дивлячись на те, що в результаті насильної депортації, лемків розкинено чи не по всій планеті. Близько 200 тисяч автохтонів Західних Карпат знайшли нову батьківщину в Україні.

4 червня 2001 року (другий день Зелених свят) після Служби Божої, що її уже 10 років незмінно відправляє о. Анатолій Дуда — лемко, який походить з Криниці, — свято знайшло своє продовження на церковному майдані. В концертній програмі взяла участь народна хорова капела «Лемковина», естрадні виконавці, тріо «Три барви», Іван Мацялко та інші. За планом товариства «Лемківщина» лемківські забави у цьому році лише почалися...

ТРЕТІЙ КРАЙОВИЙ ФЕСТИВАЛЬ ЛЕМКІВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

Вже третій рік запалюється «Ватра» на фестивалі лемківської культури в Україні, тим разом у Монастириськах Тернопільської області. Фестиваль організувало товариство «Лемківщина», обласна і районна адміністрації 9—10 червня 2001 року.

На сцені лемківського фестивалю.
Фото Р. Фабрики

Чудове ватряне поле серед лісів нагадало нам рідну Лемківщину. Урочистому настрою сприяла сонячна погода. На Фестиваль з'їхались лемки і місцеві подоляни не лише з Тернопільської, Львівської та Івано-Франківської областей, але й гості з інших закутків України, лемки з Польщі. Понад три тисячі людей різного віку прибуло тут, аби відтворити в пам'яті красу рідної культури, традицій, почути рідну пісню, поспілкуватися з крянами.

Задовго до початку імпрези ватряне поле було заповнене прибулими. Урочистість розпочалася молебнем на сцені, що його відслужив о. мітрат Анатолій Дуда в супроводі греко-католицького і православного священиків. Відкрив свято голова товариства «Лемківщина» Олександр Венгринович. Гостей вітали голова обласної та районної адміністрацій, представник управління культури. Від імені лемків з Польщі вітання

Народна лемківська капела «Бескид».
м. Івано-Франківськ.
Фото Р. Фабрики

проголосив голова Ради музею культури лемків у Зиндрановій Федір Гоч.

Концертну програму розпочав лемківський народний хор «Яворина» з Монастириська. Потім виступили хори «Калина», «Криниця», «Бескид», «Лемки», «Дзвін», «Смеречан-ка», «Краяни», «Лемківська студенка» та інші. У неділю, 10 червня, успішно виступила також львівська «Лемковина».

Хочеться відзначити високий рівень виступів народних лемківських хорів. Особливої похвали заслуговують дитячі колективи «Лемчатко» і «Діти світла». Гарно виступали соло, дуети, тріо, лемківські гудачи.

І так трапляється серед літа на
«Ватрі».

Фото Р. Фабрики

Теплими були зустрічі лемків біля вогнища, що нагадувало літні собіткові традиції на Лемківщині. На запрошення о. Анатолія гості відвідали Музей культури лемків в Монастириськах, організатором якого був саме він. У шести кімнатах розташовано пам'яткові експонати: народний одяг, предмети побуту, культури, мистецтва і літератури. Доповнюють експозицію вельми вдало скомпоновані документи, фотографії, пояснювальні тексти. Музей, без сумніву, належить до найцінніших і найкращих музеїв цього типу на планеті. Отець Анатолій з дружиною Марією приготували нам, гостям зі Львова, гарну гостину і зачарували теплотою прийому

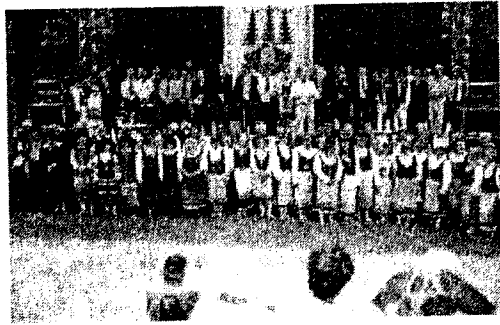
Дуже приємним і корисним є те, що лемки в Україні зберігають і відроджують культуру, традиції предків, передають молодому поколінню відчуття краси і любов до рідної землі.

ДО ДЖЕРЕЛ ДУХОВНОСТІ

Ольга ФАБРИКА.
Роман ГЛАДИШ,

ДІТИ ВТРАЧЕНИХ БЕСКИДІВ...

Два дні в урочищі «Дубовиця!», що неподалік Монастириська, проходив третій крайовий фестиваль лемківської культури «Ватра». Два дні поспіль лемки, що з'їхались на гостинну тернопільську землю з усіх-усюд, зустрічалися і питали один одного «як ся маш?», і бажали один одному «буд здоров!».

Відкриття III фестивалю культури лемків.
м. Монастириська 9.06.2001 р.
Фото І. Опалака

Кінець Другої світової війни став початком великої лемківської трагедії. В 1844—1947 роках у результаті так званої операції «Вісла» їх було насильно позбавлено прадідівських земель і розселено по всій Україні та на північно-західних землях Польщі.

Минули десятиліття. Та не забули лемки рідних Бескидів, пам'ятають, що їх прашури — білі хорвати становили колись єдину народність із русинами Подніпров'я, вірно служили в княжій дружині, героїчно боролися за незалежність Київської Русі, а в 1649 році під проводом русина із західних Карпат Андрія Савки повстали проти польської займанщини та пішли назустріч козацькому війську Богдана Хмельницького.

Гори наши, гори наши
Што ви для нас, лемків, вартате, Пам'ят про вас
от забитя
Хцу сховати.

Ця сумна і трагічна, як лемківська доля, пісня птахом злітала у погідне червене небо золотого Поділля та летіла через кордон у рідні не свої Бескиди. У Монастириському урочищі «Дубовиця», що так нагадує старим лемкам і лемкиням рідні краєвиди втрачених Криниці, Ждині, Нового Санча, співало, танцювало і веселилося лемківське свято. Лемки, що з'їхались на нього зі Львова, Києва, Тернополя, Івано-Франківська, Калуша, Надвірної, Збаража і Підволочиська, шукали і знаходили на ньому кривняків та сусідів із далеких і напівзабутих сіл Кам'яної, Лабови, Вороблика, Новиці, Злоцького, Мушини, Шляхтової. А із фестивальної сцени, наче реквієм по втраченій вітцівщині злітала народжена у переселенських «теплушках» лемківська пісня:

На ватрянному полі.
Фото Р. Фабрики

Нас порозселяли од Одри до Дону,
Чи ся верну юж тепер
Я до рідного дому?

Так склалося, що новою лемківською столицею на теренах східної Галичини став Монастириськ. Тут компактно проживають переселенці та їх діти і внуки чи не з усіх закутків Лемківщини від Сяну аж до Попраду. Багато лемків осіли і в Лошневі на Тереховлянщині та неподалік Бережан у Гутиську. Саме в ньому проходили два попередні лемківські фестивалі — у 1999 та 2000 роках. Та тягне лемків, наче магнітом, до Монастириська. Тут створили вони чи не єдиний в Україні Музей лемківської культури і побуту. До Монастириська з'їжджатимуться вони і на наступні лемківські забави. Так, принаймні, порішили вони тоді на схилах дубовицького урочища.

У цей день фестивальний вогонь лемківської ватри спалахнув не тільки в Монастирську, але й на далекому Американському континенті у Філадельфії. Про це повідомив учасників святкової лемківської імпрези науковець зі Львова Іван Красовський, автор «Енциклопедичного словника Лемківщини».

Коли низькорослі карпатські коники тягли завантажені нехитрим лемківським скарбом вози, відтворюючи перед учасниками та гостями лемківської феєрії у дубовицькому лісі трагічні події 1945-го, а серця присутніх краяла стара, як Бескиди, співанка «Ой верше, мій верше, юж мі так не буде, як мі було перше», з очей старих лемків текли сльози. І згадали вони, напевно, у ту мить, як польські жолнежи та московські чекісти «запустили армагедонський сценарій у плин лемківського літочислення...»

Запрошення лемківські фестини у Монастирську автори цієї публікації отримали від Івано-Франківського «лемка з Криниці» голови місцевого товариства «Лемківщина» Стефана Криницького. Пан Стефан до безтями закоханий у все, що пов'язане з Лемківщиною. Він годинами може оповідати про історію та культуру батьківського краю, хвалитися тим, що лемками були будитель підкарпатських русинів Олександр Духнович, ректор Духовної семінарії в Станіславові Йосафат Коциловський та митрополит Галицький Йосиф Сембратович. Створена паном Криницьким народна лемківська хорова капела «Бескид» була окрасою лемківського фестивалю в Монастирську, а пісня на його слова «Лемко я си, лемко» стала візитною карткою цієї імпрези. Такими ж, як і пан Стефан, ентузіастами лемківської справи є наші краєви адвокат із Надвірної Леся Лаврик, професійний музикант із Івано-Франківська Орест Турок, доцент Прикарпатського університету художній керівник «Бескиду» Петро Чоловський, сестра пана Криницького пенсіонерка Юлія Фатула та багато інших.

Український письменник лемко із Сянока Дмитро Бездик створив трилогію «украдені гори», що стала енциклопедією лемківського буття початку минулого століття. Про трагедію своїх краєви наприкінці 40-х він написати так і не зміг, хоча, як

стверджують ті, хто його добре знав, дуже хотів. А правнуки тих лемків, про яких він писав, на порозі третього тисячоліття із сльозами на очах виспівують:

Цне мі ся тобом
Мій лемківський краю...

ВОНИ ЛЮБИЛИ РІДНУ ЛЕМКІВЩИНУ

Цей наш постійний розділ «Лемківського календаря» розповідає про кращих синів і дочок Лемківщини, які уже відійшли від нас. Розділ присвячений пам'яті вчених та культурних діячів, які багато сил і енергії віддали інтересам рідного краю, справі покращення життя лемків.

Ми не маємо змоги одночасно віддати шану усім тим, хто заслужив нашу любов і повагу. Їх багато. Тому щорічно вибираємо лише тих, чия дата народження (або ж смерті) збігається з округлою датою.

ДОБРЯНСЬКА ІРИНА

(До 110-річчя від дня народження)

Серед найбільш заслужених етнографів, які всі сили і уміння вклали у справу розвитку культури і мистецтва лемків, на передових позиціях завжди знаходилась І. Добрянська.

Народилася 11 листопада 1892 року в м. Сяноці. Початкову школу закінчила в Сяноці, навчалась в Коломийській та Сяніцькій гімназіях. З 1912 р. працювала в страховому товаристві «Дністер».

Після Першої світової війни переїхала до Перемишля, де за порадою О. Кульчицької розпочала дослідницьку працю на Лемківщині, записувала народні традиції і фольклор, збирала пам'ятки народного мистецтва (писанки, вишиванки, орнаменти хатніх розписів, різьбу).

У 1930-х рр. надала велику допомогу Л. Гецу в створенні музею «Лемківщина» в Сяноці. Збирала і описувала експонати,

впорядковувала фонди народного мистецтва. Здійснила численні зарисовки і малюнки хатніх розписів на Сянїччині. Цінний альбом її зарисовок зберігається у Музеї народної архітектури і побуту у Києві.

У 1945 р. переселилась до Львова, працюючи етнографом Музею художнього промислу. Уклала великий «Каталог українських вишивок», є автором праць «Хатні розписи українців Західних Карпат» (1964), «Настінний розпис Лемківщини» (1968) та інших.

Померла у Львові 14 березня 1982 року.

ЛАБОШ ФЕДІР

(До 100-річчя від дня народження)

Вчений-економіст, історик, громадський діяч серед русинів в Югославії Ф. Лабош народився 14 січня 1902 року в селі Дюрдів. Основну школу закінчив у Кецурі, гімназію у Великому Бечкеріку, економічні студії продовжив у Загребі, де у 1928 р. захистив докторат.

Після закінчення студій до 1940 р. працював у Белграді, потім у місцевій адміністрації Загреба. З 1968 р. перебував на пенсії.

Ще гімназистом виявив інтерес до історії земляків. Працював над архівами й іншими джерелами. Автор багатьох статей і монографій про історію і культуру русинів Югославії, наприклад, «Мено Русин уж в I ст. н. е.» (Нова думка, 1973) та ін. Основну працю «История русинок Бачкей, Сриму і Славениі 1745—1918» (Вуковар, 1979) підготував уже на пенсії, видана після його смерті.

Коли у 1973 р. засновано в Загребі культурно-освітнє Товариство русинів-українців, з самого початку був його членом і активним співпрацівником. Брав участь у роботі семінарів і конференцій, виступав з лекціями про русинів Югославії. Був співавтором «Руських календарів» (1921—1941), а після Другої світової війни — співробітником «Нової думки». Залишив багатий архів рукописів. До кінця життя був гідним поваги патріотом рідного народу.

Помер 5 листопада 1977 р. в м. Загреб, Югославія.

МАНДИЧ ОЛЕНА

(До 100-річчя від дня народження)

Видатний скульптор Словаччини лемківського походження (батько з с. Осикова Бардіївського округу) О. Мандич (дів. Шинала) народилася 20 вересня 1902 р. в с. Дюлафагва (тепер Румунія).

Середню освіту здобула в Кошицях та Будапешті. У 1921—22 рр. навчалася у Празькій художньо-промисловій школі, у 1922—5 — у Празькій Академії образотворчих мистецтв, у 1926 — виїхала до Мукачєвого.

Ще студенткою почала працювати над портретами діячів культури Закарпаття. На замовлення Студентського товариства створила бюст Є. Фенцика (встановлений в Ужгороді у травні 1926 р.). Учасниця 1-ої Руської народно-культурної виставки 1927 р. в Ужгороді, де експонувалися три її роботи: «Козак» (бронза), «Жіночий акт» (мармур), «Голова хлопчика» (мармур). У 1927 р. створила проект пам'ятника президенту Т. Масарику, бюст А. Добрянського, встановлені у Михайлівцях (1928) та Ужгороді (1929).

На початку 30-х рр. працює над галереєю портретів: «Дівчина», «Портрет лікаря» та іншими. Її двофігурну композицію «Карпаторуська пісня» (1930, бронза) закупило Міністерство освіти Югославії. Найвизначніші її твори було призначено для Закарпаття і Східної Словаччини. Серед них — пам'ятник О. Митраку в Мукачєвому (1931), пам'ятник О. Духновичу в Пряшеві (1933).

На той час була єдиним професіоналом-скульптором у середовищі українців Закарпаття, чия творчість розвинулася на кращих традиціях народного різьбярства по каменю і дереву.

Померла 12 березня 1975 р. в Кошицях (Словаччина).

ЮРКОВСЬКИЙ ПАВЛО

(До 100-річчя від дня народження)

Культурний і громадський діяч серед лемків в Україні П. Юрковський народився 4 жовтня 1902 р. в с. Радоцина

Горлицького повіту в родині сільського вчителя. Після закінчення початкової школи в рідному селі вчився в Горлицькій гімназії, а опісля в Бердянському (під час Першої світової війни у 1914 р. виїхав на Схід) закінчив VI клас гімназії і перейшов у VII. Після повернення до Горлиць вступив у VII клас, але незабаром був звільнений з гімназії «jako rusin». У 1927 р. закінчив Варшавську духовну семінарію.

Одружившись у с. Сквiртному, займався сільським господарством, був головою місцевої кооперативи «Сила народу». Багато уваги приділяв культурно-освітній роботі при читальні ім. М. Качковського.

У перші дні фашистської окупації був арештований. Згодом арештовано його брата Миколу, відомого громадського діяча. Пробув у тюрмі в Яслі 6 місяців, а брат — два роки. Повернувшись з ув'язнення, вступив у партизанський загін, в якому було багато лемків. Загін діяв на Ясельщині і Горличчині. після війни працював у державних організаціях Польщі.

У 1945 р. переселений до Полтавської області, згодом переїхав у селище Рудно під Львовом. До виходу на пенсію працював на залізниці. П. Юрковський — активний діяч на культурній ниві. Він був одним з засновників хору «Лемковина», довголітнім його учасником і старостою.

Помер у Рудному 11 грудня 1982 року.

ШЕВЧИК ТРОХИМ

(До 90-річчя від дня народження)

Відомий культурний діяч на лемківській ниві, педагог-філолог, географ, працівник системи освіти Т. Шевчик народився 5 серпня 1912 року в с. Ждиня Горлицького повіту. Самостійно опанував програму і склав екстерном іспити за курс гімназії в Горлицях, давав приватні уроки з математики та інших предметів. Вступив на історико-філософський факультет Краківського університету, але війна перервала навчання.

У 1945 р. виселений в Україну. Закінчив географічний факультет Львівського університету, працював викладачем. був на посаді завідувача учбової частини Інституту вдосконалення вчителів, директором вечірньої школи та вчителем географії і іноземних мов у середніх школах. Крім слов'янських мов, володів німецькою, англійською та французькою. Заочно закінчив аспірантуру при Ленінградському університеті, підготував кандидатську дисертацію «Фізична карта світу».

Велику увагу присвятив географії, історії та культурі рідного краю. Виготовив адміністративну карту Лемківщини з обширним до неї поясненням. Написав ряд статей, заміток про Лемківщину, кілька з них були вміщені на Лемківській сторінці тижневика «Наше слово». Працював над створенням п'єси «Трагедія Лемківщини» про події від 1914 до 1917 року. Несподівана смерть не дозволила йому завершити літературний твір.

Помер у Львові 1 липня 1979 року.

ВЕЛИЧКО ОСИП

(До 80-річчя від дня народження)

Народний різьбяр, маляр і педагог О. Величко народився 4 січня 1922 р. в с. В'язівниця біля Ярослава. Його дитинство і юність минули в с. Босько Сянницького повіту, куди переведено його батька парохом. Неповну середню школу закінчив у Сяноці, де його вчителем був Л. Гец. У 1936—1939 рр. навчався в Українській гімназії в Перемишлі. Тут його вчителькою була О. Кульчицька. У 1940—1943 рр. навчався в Українській учительській семінарії в Криничі, де познайомився з творчістю маляра Никифора Дровняка.

У 1945 р. виселений до м. Бережани на Тернопільщині. У 1949 р. переїхав до м. Стрия на Львівщині. Працював учителем виробничих класів середньої школи та різьбярем сувенірного цеху. Засобом контурної та сухої різьби і техніки плоскої різьби на лакованій поверхні створив галерею портретів кийвських князів, українських гетьманів, класиків української літератури, митців, науковців.

Особливо захоплювала митця рідна йому лемківська тематика. Це карпатські етюди, портрети («Андрій Савка», «Володимир Хиляк», «Григорій Гануляк», «Никифор Дровняк» та інші). Його талант, що викристалізувався на традиціях лемківського народного мистецтва, щедро розцвів. У 1972—1997 рр. митець організував 12 персональних виставок у різних містах України.

О. Величко брав активну участь в громадській праці. Був членом мистецько-літературного об'єднання «Хвилі Стрия», активістом товариства «Лемківщина». Він— автор хроніки-альбома «Українська вчительська семінарія».

Помер в м. Стрию 13 листопада 2000 року.

ШАЛАЙДА ВАСИЛЬ

(До 80-річчя від дня народження)

Талановитий лемківський різьбяр Василь Шалайда народився 21 березня 1922 р. в с. Балутянка Сянського повіту. У 1943 р. закінчив Торговельну школу в Сяноці.

У 1945 р. виселений до Одеси. Певний час працював викладачем мистецтва різьби Одеської архітектурно-художньої школи. Понад 25 років трудився у виробничому комбінаті Одеського художнього фонду.

У 40-х рр. спеціалізувався в ділянці традиційної лемківської народної плоскої різьби (таці, тарілки, попільнички). У 50-х рр. розширив тематику виробів засвоєнням техніки круглої різьби. Його вироби «Материнство», «Лисичка з півнем», «Олень», «Кінь» позначені творчою винахідливістю, оригінальністю, складною технікою виконання, з умінням наділити персонажів своїх виробів особливою динамікою руху.

Помітним успіхом у творчості митця було засвоєння техніки скульптурного портрету. Його «Тарас Шевченко» (1964), «Риболов» (1968), «Леся Українка» (1976) — високохудожні твори, виконані на рівні скульптора-професіонала.

Твори В. Шалайди експонувалися на всесоюзних виставках

(1951, 1961), республіканських у Києві (1954, 1957, 1964) та обласних в Одесі. За успіхи в ділянці народного мистецтва був нагороджений кількома почесними грамотами, дипломами.

Помер в Одесі 21 червня 1978 р.

МАЦИНСЬКИЙ ІВАН

(До 80-річчя від дня народження)

Відомий український поет у Словаччині, публіцист, літературний редактор і громадський діяч І. Мацинський народився 9 квітня 1922 р. в с. Межилабірці Гуменського округу.

Закінчив Учительську семінарію в Пряшеві (1937—1941), працював учителем. У 1945—1949 рр. навчався у Вищій політичній школі у Празі, де заснував літературно-громадський місячник «Костер» (1946—1947). Від 1949 р. постійно жив і працював у Пряшеві. З його ініціативи створено у 1953 р. українську секцію Спілки словацьких письменників та альманах «Дукля». Друкуватися почав на сторінках студентського журналу. Перша збірка віршів «Білі хмари» (1949) написана російською мовою. Збірку «Наша мова» (1956) видано російською і українською мовами. У збірках «Зимова ніч» (1961) та «Карпатські акорди» (1962) остаточно перейшов на українську мову. У вступній статті до збірки «Розмова сторіч» (1965) охарактеризував стан літературної, наукової, суспільної праці закарпатських лемків протягом останніх двох сторіч. Остання його книга «Вінки сонетів» (1986) свідчить про напружену й плідну працю поета над словом і образом.

Багато творів присвятив лемкам, описові їх щоденного життя, побуту. Тонкий знавець психології земляків, він слушно розглядав проблему закарпатських лемків з проблемою галицьких лемків. Підтримував постійний контакт із збирачем фольклору лемків О. Гижєю та етнографом І. Красовським.

Помер у Пряшеві 4 березня 1987 р.

Іван МАЦИНСЬКИЙ

ЛЕМКИ

Ми лемки. Карпатські лемаки чи лемки.
 Доволі в нас всього, лиш долі нема.
 Розпродані оптом, ми всі помаленьки
 Вже знаєм: усе в нас горить не дарма...
 — Ще раз хто більше? Кажіть, товариство! —
 Гендляр істерично пробив молотком...
 — Товарчик, як золото... неначе намисто,
 Цей Лемківський край з журавлем і ставком.
 Ми лемки — на захід від Лабірця і Сяна.
 Чи чуєш, Україно, наш жалібний гімн?
 Ні, що тобі древня лемківська рана?
 Безболісність стала законом твоїм.
 Тож далі... й надалі себе продавай,
 Шматуй своє тіло на лезах прозорих...
 Лиш болю до тебе розрісся розмай
 У лемківських грудях і гордих, і хворих!

ОРИСИК АНДРІЙ

(До 80-річчя від дня народження)

Відомий майстер художнього різьблення по дереву, член Спілки художників України, син визначного митця Михайла Орисика (1885—1946) А. Орисик народився 9 травня 1922 р. в с. Вілька Сянницького повіту. Мистецтва різьби навчився від батька.

У 1945 р. виселений в Україну (село Гутисько поблизу м. Бережани на Тернопільщині). Згодом переїхав до м. Трускавця на Львівщині. Вирізував великих орлів, оленів, «Араба на верблюді». також творив невеликі скульптури з побутовими сценами життя лемків, різні варіанти домашніх і диких тварин: «Телятниця» (1956), «Ведмідь-пасічник» (1969) і інші. Він — автор відомих композицій до творів Т. Шевченка як: «Катерина», «На панщині», «Козаки в турецькій неволі» і багатьох інших.

Брав участь у численних художніх виставках. Твори зберігаються в музеях Києва, Львова, у приватних колекціях.

Помер у Трускавці 16 березня 1998 р.

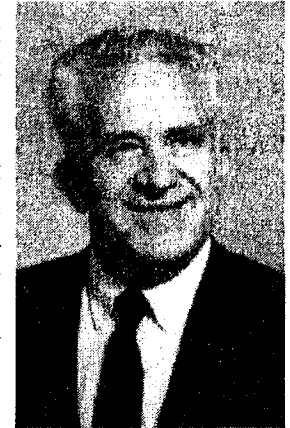
НАШІ ЮВІЛЯРИ

ВАСИЛЬ МАДЗЕЛЯН

(До 85-річчя від дня народження)

Василь Мадзелян — славний син Лемківщини, але доля розпорядилася так, що любов до Лемківщини дає йому енергію і творчу наснагу, але все ж доля закинула його в далеку Каліфорнію (США).

Народився 22 червня 1917 року у Монсин (Пенсильванія, США). Дитиною повернувся у рідне село батьків — Більцареву в повіті Новий Санч. Тут закінчив сільську школу і став учнем гімназії у Н. Санчі, а через три роки перевівся до гімназії у Тернополі. Хоч після матури (1937) повернувся на Лемківщину, уже наступного року виїхав до Пенсильванії.

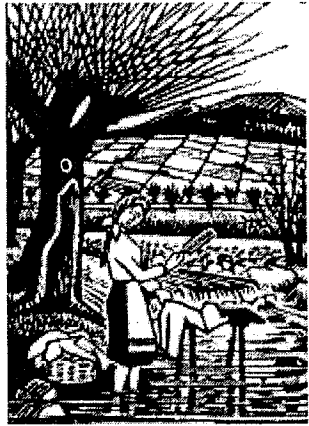

В. Мадзелян

Закінчив Мериляндський університет, у 1964 р. здобув диплом магістра мистецтва. У 1964—1979 рр. викладав у середній школі живопис, графіку, кераміку, скульптуру. Це свідчить про широкий різнобічний профіль його творчості. Був учасником персональних та групових виставок, неодноразово нагороджувався різними почесними відзнаками.

Він — тонкий живописець, майстер краєвиду багатого колоритом, філігранністю деталей. Пейзажі «Вільхи», «Руська річка коло Донкин Мил», «Вечірній пейзаж» та інші нагадують краєвиди Лемківщини. Прекрасно втілений задум у картинах «Спокій побережжя Сонми», «Каліфорнійське побережжя», в яких досконало відчутні краса природи, простір. Сповнена ліризмом і теплою робота «Лемківський бача», місце якої, без сумніву, в одному ряду з шедеврами всеслов'янського образотворчого мистецтва.

Оригінальні витвори художника у малій скульптурі. Твори ці в основному представляють тваринний світ. Варто зазначити, що

В. Мадзелян
Дівча пере.
Гравюра

В. Мадзелян
Баба робить масло.
Гравюра

Лемки в Україні щиро вітають свого славного земляка — митця Василя Мадзеляна з нагоди його Ювілею і бажають йому ще багато років щасливого творчого процвітання.

окремі композиції створені під впливом лемківських традицій круглого різьблення. Це «Бізон» (камінь), «Бізон» (бронза), «Медвежатко» (дерево).

Василь Мадзелян — неперевершений майстер графіки. У графіці уникає нагромадження деталей. Йдучи шляхом узагальнення, виділяє найголовніше, надає персонажам життєвості, динамічності, психологічної правдивості і виразності. Найважливішою ділянкою в графіці митця є створення ним серії гравюр (всіх — 33) з лемківської тематики, які мають історичну, мистецьку та етнографічно-пізнавальну цінність.

У 1993 році автор прислав серію згаданих гравюр як подарунок для Музею історії та культури лемків, що при Львівському скансені. У тому ж році правління Фондації дослідження Лемківщини підготувало і видало книгу-альбом «Лемківщина у творчості Василя Мадзеляна» (упорядник і автор передмови Іван Красовський, автор пояснювальних текстів Семен Мадзелян). Твори у альбомі поділяються на чотири тематичні розділи: історія лемків — 11, господарські роботи — 8, народні промисли — 4 і побут лемків — 10. Оригінали гравюр В. Мадзеляна є прикрасою експозиції Музею історії і культури лемків.

Михайло КРУПА

ШЛЯХОМ СПОДІВАНЬ І МРІЙ

(До 75-річного ювілею Івана Красовського)

Ще у IV ст. до н. е. давньогрецький філософ Платон назвав три складові частини людської душі: розум — у голові, мужність — у серці, апетит — у шлунку. Розум прагне знань та істини, серце — честі і слави, шлунок — жадоби насолоди.

Прошу не дивуватися, що я, хоч говоритиму про сучасну людину — вченого, історика-етнографа і суспільного діяча Івана Красовського, — розпочав розмову про Платона. Це не випадково. Міркування давнього філософа мають відношення до теперішніх подій. Особливо, коли йдеться про душевну достоїнність згаданого сучасника.

І. Красовському сповна характерні дві перші складові частини людської душі: розум і мужність. Розумом дивував оточення ще в дитячому віці. Своєю допитливістю він не давав спокою бабусі, матері, батькові, старшим сестрам. Вони не завжди були спроможні відповідати на несподівані питання малого «фільзофа». Мати згадувала: «Як Іван був ще малим, іноді просипався серед ночі. Сідав на ліжку, довго щось рисував пальцем на перині і муркотів незрозумілі «премудрості». В школі був найталановитішим учнем серед ровесників. Після четвертої класи здав вступні іспити на I курс Української вчительської семінарії в Криниці, і в трудних умовах війни і окупації, не рідко в голоді і холоді, успішно закінчив III курс. Після переселення закінчив Терехівський культосвітній технікум, Львівську юридичну школу, а в 1958 р. Львівський університет (історичний факультет). Дослідженням історії та культури лемків займається від 1956 року.

У свої 75 років (народився 22 жовтня 1927 р. в с. Дошно на Сяніччині) в різних збірниках, періодиці України, Польщі,

І. Красовський

Словаччини, Югославії, Канади, США надрукував понад 1500 статей, нарисів, рецензій. Є автором двох десятків книжкових видань, серед яких: «Хто ми, лемки...» (1991), «Тільки з рідним народом» (1992), «Прізвиська галицьких лемків у XVIII ст.» (1993), «Михайло Орисик — визначний лемківський різьбяр першої половини XX ст.» (1995), «Лемківська церква святих Володимира

*Лемки з с. Дошно в народному одязі.
Зліва направо: Петро Храпцьо, Анна
Коваль, Данько Коваль, Катерина
Красовська і Юлія Бебло.
1941 р.*

і Ольги у Львові» (1997), «Діячі науки і культури Лемківщини» (2000). Є співавтором і упорядником дев'яти щорічних «Лемківських календарів». Враховуючи складні життєві умови, можна сміливо твердити, що це непомірно велике досягнення, для чого потрібна була неабияка мужність. Це друга особливість душі І. Красовського.

У 60-х рр. був зарахований до Інституту мистецтвознавства, фольклору

і етнографії АН УРСР ім. М. Рильського для підготовки і захисту наукових дисертацій. В короткому часі здав кандидатські іспити, опрацював текст кандидатської дисертації, автореферат та приступив до опрацювання докторської дисертації. Але за вказівкою партійних властей і КДБ, як «український буржуазний націоналіст» не був тоді допущений до захисту наукових ступенів.

Скільки мужності потрібно було проявити, щоб написати обширного листа М. С. Хрущову, тоді ще генеральному секретареві ЦК КПРС, про русифікацію в Україні, безпідставні переслідування передової інтелігенції. Цей вчинок активізував акцію травлень І. Красовського зі сторони секретарів обкому партії Ф. Ковалю, В. Маланчука (хоч Красовський ніколи не був членом партії).

Багато зусиль доклав він, щоб відбити наступ компартії і КДБ

на його особу і честь. Єдине, що врятувало йому відносну свободу і життя було те, що головні події відбувалися уже після смерті «дорогого вождя» Й. Сталіна, і лише велика мужність дозволила Красовському надалі творчо працювати, друкувати (переважно за кордоном) чергові праці.

Він очолив справу створення лемківської зони на території скансену, організував поступове її забудування. Крім трьох лемківських дворів з Закарпатської обл. за його старанням в 1992 р. збудована мальовнича Лемківська церква святих Володимира і Ольги, створена експозиція Музею історії і культури лемків. Мріє відкрити у Львові Архів і бібліотеку Лемківщини.

*І. Красовський вітає Владика
Юліана Гбура біля Лемківської
церкви.
11 серпня 1996 р.*

З повною відповідальністю хочу ствердити, що І. Красовський ніколи не був ворогом ні російського, ні польського, ні інших народів і з повагою відносився до сусідів, до національних меншин в Україні. У той же час проявом справжньої мужності Красовського є те, що він завжди, навіть у найскладніших ситуаціях, залишався вірним, переконаним українцем, який ніколи і нікому не продавався, не зраджував рідної України і ніколи не виступав проти інтересів українського народу, хоч терпів за це.

Третя особливість людської душі, за визначенням Платона, це жадоба насолоди через шлунок. Ця особливість у Красовського не знайшла свого розвитку. Він усе життя відзначався скромністю і хоч у часі війни часто голодував, не змінював скромних до себе вимог і після війни, стверджуючи, що «їсть, щоб жити, а не живе, щоб їсти».

Хоч він друкує багато власних праць, і, здавалось би, що це приносить йому додаткові прибутки, але це не так. До 1996 р. всі виручені за літературу кошти, він віддавав на потребу новозбудованої церкви і на підтримку видавництва. Останні роки за власні твори

не отримує гонорари, а виділені йому авторські примірники дарує друзям і знайомим. Деякі друзі ще й заздять йому. А він і колись нікого нічого не просив, і тепер не просить. Він не демонструє свій патріотизм на трибунах і майданах, а без зайвого шуму займається науковою працею, підносить авторитет нашої держави.

У своїй творчій праці І. Красовський завжди консультувався, ділився думками з відомими науковцями, мистецтвознавцями,

Група культурних діячів України в с. Дошно.

Квітень 2001 р.

Фото А. Тапаша

літераторами. Серед них академіки І. Крип'якевич, К. Гуслистий, професори Д. Похилевич, Ю. Редько, П. Чучка та ін. У лемкознавця Красовського зберігається об'ємна папка з листами митця професора Льва Геца, листами учених Богдана Загайкевича (США), Миколи Мушинки (Словаччина), польських учених Романа Рейнфуса, Януша Рігера, композитора і

диригента Ярослава Полянського, письменників Ольги Дучимінської, Івана Мацинського (Пряшів), фольклориста Ореста Гижі. Надалі підтримує дружні стосунки з Миколою Горбалем (Київ), митцями Василем Мадзелеюном (США), Павлом Лопатою (Канада), Григорієм Пецухом (Польща), суспільним діячем Олегом Іванусівим (Канада) і багатьма іншими.

З нагоди ювілею варто би виправити несправедливу обоятність до Ювіляра і хоч би на схилі його віку потішити людину заслуженою теплотою наших сердець.

Лемківська громада в Україні і зокрема на Львівщині, правління і актив Фундації дослідження Лемківщини у Львові, комітет Лемківської церкви святих Володимира і Ольги, численні друзі і знайомі бажають Ювілярові щасливого довголіття.

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань культури і духовності

252019, Київ -19, вул. Грушевського, 3, тел. 236-89-30

м. 06-7/20-509

№ 11-2001/197

Історику, епистографу,
лемкознавцю

ІВАНОВІ КРАСОВСЬКОМУ

Вельмишановний Іване Дмитровичу!

Комітет Верховної Ради України з питань культури і духовності сердечно вітає Вас з ювілеєм-70-літтям від дня народження.

Ми високо цінуємо Ваш вклад у дослідження культури і побуту українців Лемківщини.

Ваші наукові праці вносять вагомий вклад у консолідацію української нації.

Ми вдячні Вам за постійне висвітлення у засобах масової інформації трагедії цієї частини українства.

З воли і роси Вам, наш славний лемку!

З поклоном і шанобою

Михайло Михайло КОСІВ
Лесь Лесь ТАНОК
Микола ГОРБАЛЬ
Ярослав Ярослав КЕНДЗЬОР
Микола Микола ЖУЛИНСЬКИЙ
Володимир Володимир КУЛІНИЧ
Вячеслав Вячеслав ЧОРНОВІА

Поздоровлення Комітету з питань культури і духовності Верховної Ради України Іванові Красовському з нагоди його 70-ліття у 1997 році.

СТАХІВ-КРУПА Марія

ПОЗДОРОВЛЕННЯ І. КРАСОВСЬКОМУ З НАГОДИ
ЮВІЛЕЮ

Наш дорогий лемку,
Вас поздоровляю.
Тим, що найцінніше
В своїм серці маю.
Щоб завжди були здорові
І розумом багаті,
В своїй творчій праці
Були все завзяті.
Нехай в Вашій душі
Смутку вже не буде,
Хай Вас оточують
Добрі, щирі люди.
Ви — нам світла промінь,
Золота перлина.
Ви — нам гордість і надія,
Ви — нам Лемківщина.
Цвітуть хризантеми
В цей осінній час,
Білі і прекрасні,
подібні на Вас.
Ніжні, теплі квіти
Низько ся схиляють...
Скільки б не минуло,
Ще 100 Вам бажають...

КОМПОЗИТОР ІВАН МАЙЧИК

(До 75-ліття від дня народження)

Український композитор, диригент, фольклорист, заслужений діяч мистецтв України (1993), член Спілки композиторів України (2000) Іван Майчик народився 26 грудня 1927 року в с. Одрехова біля Сянока (Східна Лемківщина).

Після виселення у 1945 р. студював музику, а після закінчення Львівської консерваторії (1961), заснував і був головним диригентом хору при Львівському обласному комітеті по радіомовленню і телебаченню (1960—1970). Одночасно він — художній керівник та головний диригент заслуженої хорової капели «Трембіта» (1964—1966).

Творчий доробок митця охоплює понад 450 позицій вокально-хорової музики з багатим жанровим розмаїттям: романси, обробки народних пісень для голосу в супроводі фортепіано, хорові обробки а-capella, вокальні ансамблі, хорові твори на слова українських поетів. Диригентові і композиторові Майчику властива глибока любов до рідного краю, до улюбленої Лемківщини. Не дивно, що у нього найбільше творів (22) на слова поета Б. І. Антонича, також вихідця з Лемківщини. Композитор мріє підготувати окремі збірки музичних творів на слова українських поетів Т. Шевченка, О. Олеся, М. Вороного, Лесі Українки, Івана Франка, Степана Чарнецького, Ліни Костенко, В. Стуса, В. Сосюри, Б. Стельмаха, М. Петренка, Д. Павличка, О. Ольжича, М. Рильського, М. Людкевич, Л. Забашти, В. Куйбіди. Кільканадцять композицій автор створив на власні слова.

Музика І. Майчика свіжа, нова, вона чекає своїх виконавців, свого інтерпретатора, професійних співаків, на яких і розрахована. Вся творчість Майчика овіяна чаром Лемківщини, за якою він тужить усе своє життя. Як педагог виховав 24 диригенти, 16 із них

І. Майчик

закінчили консерваторію і успішно працюють на ниві українського мистецтва.

Клас вокальних ансамблів, якими керує композитор Майчик у Львівському музичному училищі ім. Ст. Людкевича вже майже 30 літ завжди відзначається високопрофесійним звучанням, вишуканими програмами. Це у його класі можна почути цікаві септети, секстети, квінтети, квартети, терцети...

І як пише син Тарас у вступній статті до збірки «Українські народні пісні» (2000): «Іван Майчик невтомний трудівник, постійно шукає і знаходить цікаві старовинні пісні, шліфує їх і повертає знову її творцям, як чисте, барвисте першоджерело. Збагачуючи наше мистецтво, І. Майчик іде з ним до людей, ще раз засвідчуючи свою велику любов до свого народу, втраченого лемківського краю, до пісні, до мистецтва, бо має в серці те найсвятіше, що зветься Божою Іскрою — справжній талант ...»

Бажаємо Іванові Майчику довгих років успішної творчої праці.

Правління ФДЛ

Редколегія «Лемківського календаря».

ЗБІРКИ І. МАЙЧИКА, ЯКІ ВИЙШЛИ ДРУКОМ:

1. Співаночки мої... Київ, 1967.
2. Лемківські народні пісні Б. Дрималика. Київ, 1969.
3. Українські народні пісні з репертуару Соломії Крушельницької... Київ, 1971.
4. Українські народні пісні з репертуару Павла Кармелюка. Київ, 1976.
5. Українські народні пісні. Київ, 1980.
6. Лемківські народні пісні. Київ, 1980.
7. Ой зацвіла черемшина. Бойківські народні пісні, зібрані М. Ільницьким. Київ, 1981.
8. Українські народні пісні з репертуару Олександра Врабеля. Київ, 1982.
9. Хорові твори на слова українських поетів. Київ, 1989.
10. Хорові твори на слова Б. І. Антонича. Нью-Йорк, 1989.

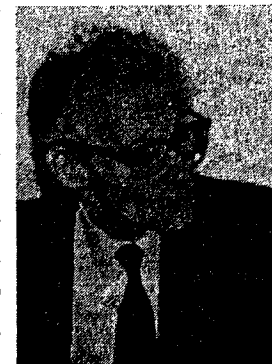
11. Хорові твори на слова українських поетів. Львів, 1997.
12. Романси та вокальні ансамблі на слова українських поетів. Львів, 1999.
13. (У співавторстві з М. Цуприком) Одрехова в минулому. 1419—1999 рр. Львів, 1999.
14. Українські народні пісні в обробці для хору. Львів, 2000.

ПАВЛО СТЕФАНІВСЬКИЙ

(До 70-річчя від дня народження)

Відомий лемко-етнограф, музейник, поет, активний громадський діяч серед лемків Польщі П. Стефанівський народився 3 березня 1932 року в с. Білянка Горлицького повіту (Лемківщина).

Початкову школу закінчив у рідному селі, неповну середню — у сусідньому селі Ропі (1947). Після виселення на західні землі Польщі закінчив у 1952 р. в Квідзині школу механізації сільського господарства. У 1957 р. відряджений на курси Міністерства культури і ГП УСКТ в Ядвісіні поблизу Варшави. Працював інструктором ВП УСКТ в Зеленій Горі, навчаючи місцевий колектив українських і лемківських пісень і танців. З того часу зацікавився фольклором лемків і поруч з дослідженням лемківського народного танцювального мистецтва, успішно записував і досліджував народні пісні рідного краю.

Павло Стефанівський

У 1959 р. повернувся до рідного села Білянки. Став секретарем секції лемківської культури при ГП УСКТ та її інструктором, членом редколегії «Лемківського слова» (додаток тижневика «Наше слово»). Організував хорові, танцювальні, драматичні та музичні гуртки в селах Білянка, Команча, Лосе, Висова, а також організував виступ художнього колективу лемківської пісні з Білянки у Свиднику, чим

започаткував післявоєнні контакти між лемками обох схилів Західних Карпат. Був одним з ініціаторів фестивалів лемківських колективів у Лосю (1962), Устю руському (1963).

Створив музей пам'яток культури лемків у Білянці, активно допомагав у створенні лемківських музеїв у Зиндрановій і Бортному. Постійно займається різьбярством по дереву, малюванням лемківських церков.

На теми матеріальної і духовної культури лемків опублікував ряд статей і репортажів. Відомий як поет. У 1956 р. написав вірш «Про лемка». Окремою збіркою «Лемківська ікона» вийшли його вірші у 1985 р. Одним із кращих поетичних творів є триптих «Молитва до Тараса». Є автором п'єси «Любов неволю ламле» (Йонкерс, 1980). У 1991 р. вийшла його поетична збірка «Лем». Більшість творів присвячена оспівуванню краси рідного краю. Є видавцем квартальника «Лемко». Присвячує увагу боротьбі за повернення лемкам лісів, які до 1947 р. були їхньою власністю.

З нагоди 70-річного ювілею Фондація дослідження Лемківщини у Львові та редакція «Лемківського календаря-2002» бажають Шановному Павлові Стефанівському дальшого творчого зростання, щасливого довголіття.

Павло СТЕФАНІВСЬКИЙ

ЛЕМКОВИНО-МАТИ

Лемковино-мати, не дай пропадати:
 Діти свої рідні клич до рідної хати.
 До бою за правду, за кривди народа,
 Дай братови, брате, руку: — Най жие свобода!
 Станут в ряди гори, ліси і потоки,
 Сонце й сині хмари і громи далеки.
 До бою за правду, за кривди народа,
 Дай братови, брате, руку: Най жие свобода!
 Кров-слези ті отру лєняним прапором,
 Засьпіваяот, як вмру, братя величавим хором.
 До бою за правду, за кривди народа,
 Дай братови, брате, руку: — Най жие свобода!

НАШ ЛЕМКІВСЬКИЙ МАЛЯР

(До 70-ліття народження Дмитра Солинка)

Хоч лемківська земля гірська, кам'яниста, маловрожайна, зате багата на талановитих людей, які прославляли і прославляють історію, мистецтво та культуру рідного краю.

У цьому році відзначатимемо сімдесятирічний ювілей одного з таких людей, а саме члена правління Фондації дослідження Лемківщини у Львові, живописця-лемка Дмитра Солинка, картини якого зберігаються в окремих музеях, приватних колекціях. З доробком нашого земляка мали можливість познайомитися відвідувачі його художніх виставок в Україні, Польщі, Словаччині.

Народився 10 листопада 1932 року в с. Жидівському, поблизу Дуклі. Ще дитиною любив рисувати різні фігури, орнаменти то вуглем, то патином на піску, що нерідко викликало щире захоплення старших односельчан.

Д. Солинка

Воєнні події, виселення з прифронтової лінії змусили селян виселятися на Схід. Родина Солиноків виїхала у Донецьку область. Внаслідок дуже тяжких матеріальних умов більшість виселенців-лемків повернула в Західну Україну. Родина Солиноків зупинилася в с. Остап'є на Тернопільщині. У 1950 р. Дмитро з братом переїхав до Бережан, де закінчив середню школу та працював у художній майстерні. У 1951 р. вступив до Львівського лісотехнічного інституту і одночасно в художню студію при Будинку вчителя.

Після інституту працював на відповідальних посадах у лісотехнічному інституті, на заводі телеграфної апаратури, науково-технічному об'єднанні РЕМА, а від 1983 р. до виходу на пенсію — директором фабрики картонажних виробів. Але це лише одна

Д. Солинка
Кирило і Мефодій на
Лемківщині.
Церква св. Володимира і
Ольги у Львові

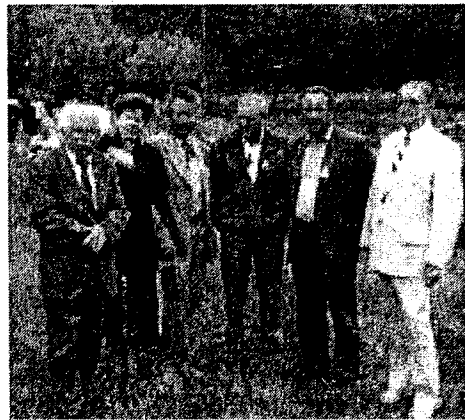
сторона його біографії, бо головна у нього ціль — це мистецтво. З пензлем він не розлучався ні на один день.

Самобутній митець, закоханий у чарівну красу рідного краю, малює пейзажі гір і лісів з їх чарівними річками, потічками, церкви, хижі, образи святих, портрети людей. Окрасою іконостасу лемківської церкви у Львові є Христос-Пантократор, як також твори «Князь Володимир і княгиня Ольга», «Слов'янські апостоли — брати Кирило і Мефодій на Лемківщині». Для церкви св. Трійці в Сяноці намалював портрет великомученика Максима Сандовича. В його колекції чимало портретів видатних лемків, серед яких портрет Івана Красовського, вручений йому від ФДЛ

у день 70-річчя, портрет Ф. Гоча та інші. Про талановитість митця красномовно говорять численні записи в книзі відгуків відвідувачів виставок його творів.

Дмитро Солинка активний громадський діяч. Він один з засновників товариства «Лемківщина», Фондації дослідження Лемківщини, співавтор книжки «Хто ми, лемки...», автор ряду статей з лемківської тематики.

Друзі бажають Ювілярові щасливого довголіття і нових творчих успіхів.

С. Зиндранова. 25.06.1995 р.
Д Солинка третій зліва.

ЛІТЕРАТУРНА ЧАСТИНА

Михайло КОСТИК

ЛЕМКІВСЬКІ ОПОВІДАННЯ

Від упорядника: Поміщаємо оповідання, записані М. Костиком у селі Гирова поблизу Дуклі (рідне село автора). Оповідання ці давні і у первісній формі могли друкуватися. Але за багато років, у переказах з покоління у покоління, напевно змінили форму. Таким чином, можемо сміливо трактувати ці оповідання як літературно-фольклорні мініатюри мешканців Західних Карпат.

1. Лем в біді друга мож познати...

Прекрасний наш край — Лемківщина. Тут і сонце гріє ласкаво, природа усміхається своїми чарами, ніжно погладжує вітерець, а жайворонки та інше птацтво співають свій гімн природі. В додаток таємничо гуркотить гірський потічок, перешіптуються віковічні ялиці, смереки, дуби...

Одного такого чудового дня, попід ліском, мандрували собі два друзі Максим і Клим, злегка підспівуючи:

Ой верше, мій верше,
Мій зелений верше.
Юж мі так не буде
Як мі било перше...

— Повіч мі, Максиме, што бис вдіав як би мав крила? Ци бис полетів високо-високо, а мене бис оставив на землі?

— Йой, як можеш подумати таке. Подібні бим нігда не зробив...

— А як би на нас напав вовк?

— Та ми оба такі моцні, же дали бизме му раду...

Так ідут далі, жартуючи.

Аж тут раптом штоси загуділо, чути тріск ламаючих ся конари. Нараз серед гущавини появил ся медвід, што голосно штоси ричав і прямував просто на вандрівників.

— Што нам тепер робити? ...

Максим різко вирвався од Клима, втюк в другий бік і зачав ся драпати на дерево. Клим, перестрашений і змучений, впав без памяти на землю. Лем як в сні одчув, же медвід приблизив ся до нього і зачав го нюхати... Потім злісні замуракотів штоси над ухом Клима, покрутив головою, ліниво ся повернув і помали одишов.

По якімси часі Максим обережно зишов з дерева і зо страхом підишов до Клима, што лежав нерухомо.

— Та ставай, треба нам втікати!

Клим отворив очи і не одразу збагнув, што ся з ним стало. Згадав ся, же мебвід незадоволеный нюхав його нагавки не випадково. Перестрашений Клим наробив до нагавок.

— Йой, та повіч мі, Климе, што ті так довго медвід шептав до уха?

— Запам'ятай, Максиме! Медвід мі правду повідав, же добрих друзів лем в біді мож познати...

Їх попередня дружба дала тріщину.

2. Пригода на озері

Тоту пригоду розповідав нам Гнат, што прилетів з озера, тримаючи нагавки в руках.

— Ишов ем понад берегом замерзлого озера домів. Смотрю на середину озера, а там штоси ся рушат... Та то борсат ся в оболонці гарда, велика серна. Не може пройти по слискім леді, який навет ся проломив під задніма ей ногами...

Думам, што робити? Зняв ем з нагавок ремін, помаленьки підишов ем до серни, а она, бідна навет не мала сили втікати. підишов ем до нього, зав'язав ремін на шию і зачав ем помагати серні, крок за кроком, тягнув ем ей што сили, бо ся барз операла. Думав ем, же дотягну ей домів.

Ледво ем дотяг ей до берега. Ту серна цавком ся заспокоїла, смиренно ступила кілька кроків по березі. Потім зачала копати ногами і шарпати ся. Та як ся шарпнула несподівані, вирвала ся і з моім ремнем як вітор шаснула до поблизкого лісу, а я без ремня пришов домів...

По якімси часі повідав мі еден приятіль, же відів в лісі гарду серну з ремнем на шиі.

3. Йой, ци то не вовк!? ...

На лемківських вечірках молоді люди, особливо парібки, любили розповідати про ріжні пригоди. Слово взяв сільский газда Ваньо:

— Послухайте, што я вам розповім. Раз ем вертав з ярмарку в Змигороді. Одразу за місточком зашов ем до корчми дашто випити, бом змерз. Вийшов ем юж пізно гвечер і пішов без верх лісом найближчом дорогом. Засьпівав ем сой:

Моя мила шурле-мурле, же я п'ю.

Почкай, мила, пожалієш, як я гмру...

Ишов ем одважно, бех страху, бо дорогу добрі знам. Нараз перед мною заблищали огники. «Певні вовк...», — пришло мі мисли. Помали иду далі. Тоті світлячки ся не уступають. «Што робити? ...» Не знам, одкаль ся взяла сила і сьміліст. Шмарив ем ся на вовка, хопив го за уха і штовхав ногами, жиби ишов вперед. Страшні змучив ем ся, таксамо змучив вовка.

На подвірю вовчиско ся вирвав мі з рук, а я якоси заліз до хиж і впав на постіль. Рано зьвідую ся жени:

— А чом-то наш пес не гавкат?

— Лежит і навет істи не хоче, якийси барз змучений.

Нарешті я зрозумів, же нічний звір бив не вовк, а мій псиско.

Михайло Баб'як

КІНЕЦЬ ВІКУ

(міні-репортаж)

На той виїзд я не був приготований. Хоч машина була його — їхати мені просто не пасувало. Поїдемо на другий рік! Тепер не маю «вільного», а й в полі жито, засіяне на сілезькій землі, повній піску — бо тільки така вона була і є для вигнанців — чекало на женців. Як я не викручувався, він усе-таки поставив на своєму: їдемо цього року і все... а потім поїдемо вже в двадцять першому віці — сказав.

Сіріло надворі, як по чотирьох годинах їзди Верхньою Сілезією опинились ми в Кракові. Мій водій і мій друг вперто давав то вперед, то назад. Куди він так їде? (я був трохи заскочений, бо в дорозі придрімав). Нарешті думаю, що хай їздить, як не знає, що місто можна було обминути. Авто затрималося на вулиці Канонічній. Дивлюся на написи, один по-нашому: «Книгарня»! От що в голові мав, добре, що жінка не дала йому надто грошей, бо знаю, що викупив би цілу.

Довго не виходили ми з книгарні, дівчина від книжок щиро раділа, виходячи, мій знайомий ще кинув оком на книжки, немов хотів би сказати, що за другим разом, хоч уже в двадцять першому столітті, я таки буду вас мати.

З Кракова до Горлиць. Мій знайомий всюди по дорозі купляє якісь газети, переважно місцеві, а не ті великі загальнопольські. Так було і в Горлицях. Доїхали до Руської Ропиці, яка тепер зветься Гірською. Стали на нічліг у знайомого господаря. Надворі страшна негода, наче хмари порозривалися на гірських смереках та й випустили весь дощ. Зате в хаті зробили ми собі читальню (та й чекальню).

На другий день сонце гарно засвітило на нашу Лемківщину. З Ропиці вдарили на Маластів, «злюстрували», що ще є, а чого вже нема. При моїй хаті зробили фотку, але на його батька подвір'ї зосталася тільки керниця...

Потім через Магуру — до Ждині, і по інших селах. Мого товариша ніяк не тягло вертатися на Захід. Удень їздили, а вечорами читали. Правда, найбільш він ковтав книжки, списані нашим словом, піснею. І не хотілося йому вертатися на Захід, так. Там чекало жито, а він тут собі їздив, та їздив. Ще трохи, ще день — просив. Господи! Якби я знав, у чім тут справа! ... А він ніяк не міг розстатися з Лемківщиною. І вийшло нарешті так, що я поїхав на Захід сам, а він залишився далі там, на Лемківщині. Хай натішиться, думав я, як щось його тут так тримає, так якби не міг приїхати на другий рік, як сам і казав. Навіть обговорили ми малий плян, що добре було б десь тут на селі купити малу хату...

Була гарна днина 9 вересня 2000 року. З церкви (костела) в Коморніках, що біля Глогова виходить прощальний «кондукт», бо мій друг Євген помер, помер мій Євген Шкирпан. Мав усього 52 роки. Не купив уже хати в ріднім Маластові, не поїхав у двадцять першим столітті на Лемківщину. Якби я знав тоді, не гнав би його на Захід, йому так не хотілося тоді їхати на той Захід...

Присвячую йому на прощання цей вірш:

ВИЙТИ З СЕБЕ

Вийти з себе,
там, на свою гірку
молодости,
і на снях мрій
заїжджати ген — у долину.
І зі щастя
закричати,
задертись — на цілу Лемківщину!

* * *

Скривив уста,
мов до плачу,
але вкусив
більшу половину
століття.
Решту залишив
на потім,
на стик віків.
відложив
на час,
де не буде років.

«Вісник Закарпаття», 3/2001.

Йосип ЖВІРИК

ТИ — ЛЕМКО

Ти — лемко... Мусиш теє знати,
 Свій край лемківський пам'ятати,
 Мати-лемкиня тя вродила,
 То й земля єї тобі мила.
 Ти — лемко, русин-українець,
 І хай не думає чужинець,
 Що ти — безродная дитина,
 У тебе мати — Лемківщина.
 Шануй її, Бескидів сину,
 В сумну і радісну годину,
 Варуйсь неправди і олжи,
 Свою культуру бережи.
 Хто має Край у своїм серці,
 Стоїть, мов лев, за нього в герці,
 За мову рідну і народ,
 Що йде до сонячних висот.

Роман ВАРХОЛ

ТАМ, У БЕСКИДАХ

Синьоокі лемківські олені...
 Синьоокі церкви дерев'яні...
 Ліричний голос малини
 І гордий гірських потоків,
 (Як шугаї сміливих).
 Прадід з очима світлими
 Виходить на шлях весною,
 Щоби життям засіяти
 Гарячі літа нащадків.
 Стануть вони лелеками,
 З Бескидами попрощаються,
 Стануть самі птицями
 Навіки-віків.

НАШ РІДНИЙ КРАЙ

Добірка поезії лемків

Богдан-Ігор АНТОНІЧ

БАТЬКІВЩИНА

— Що це є батьківщина? — раз питалась Оля.
 А батько радо відповів на це дитині:
 — Знай: Батьківщина — це ріка, що серед поля,
 Поза селом, ген, по-під лісом, тихо плине,
 Це в саді нашому дерева, зілля, квіти,
 Це на ланах пшениця золотокоса,
 Це той, що віє з піль, пахучий теплий вітер,
 Це на левадах скошена трава в покосах,
 Це наші всі пісні і молитви щоденні,
 Це рідна мова — скарб, якого ти не згубиш,
 Це небо, синє вдень, а серед ночі темне,
 Це, моя Олю, все, що ти так щиро любиш.

Федір ЛАЗОРИК

МАКОВИЧАНИН

(Скорочено)

Свого народу син я вірний,
 Простого люду Маковиці,
 Мій край — то Бескид непокірний,
 То Свидник — краща всіх столиця:
 Мій край — то, правда, тісні гори
 І на горбах хатини милі,
 Але мій дух — то дух просторів,
 Рівнин широкого Поділля.
 Прості пісні мій слух милують,
 І шум лісів, і річок тони,
 Але в душі одвічно чую
 Я Лаври Київської дзвони.

Я вірний син свого народу,
За приклад в тім мені Павлович,
З Поділля корінь мого роду
Який привів тут Коретович.

Гавриїл КОСТЕЛЬНИК

БАЧКО МОЯ

Бачко моя, Бачко в тім широком світі,
Я за тобом тужу, — не маш ся де діти.
Волю твої пісні, што їх вечер несе,
Як тоти, што грають царям і принцесам.
Волю твої поля, житом засіяни,
Як цілого світа палаци кам'яни.
Ти мі серце дала, і лем тебе оно
Любит, розуміє, як лем серце годно.
Во широком світі як без серця жию —
Мам ту дос заняття, а о тобі снюю.

Іван ГОЛОВЧАК

ДО РІДНИХ ГІР

В душі моїй любов вирує давня
До рідних гір й лісів зеленолицих,
Де вітру спів і розквіт світотравня
Овеснює мій край каміння і ялиці.
І знов думки мандрують по вершинах,
Що в барвах квітів палахтять барвисто,
Я знов на мить малесенький хлопчина
З суніць сплітаю зоряне намисто.
А наді мною квітне сонце літа,
Рум'яний червень спину й лоб малює,
І Лемківщина, в маєво сповита,
Під рідним небом щось собі міркує.

Володислав ГРАБАН

ЛЕМКІВЩИНА КЛИЧЕ

Будуйте хижі свої, лемки,
Де хащі, де руїна стоїть,
Там наші предки
Палили священні вогні
Не вершечках гір крилатих.
Є місце там для живих,
Для тих, що вернуться в надії
Будувати знов нове життя.
Браття і сестри, вертайтесь
В зелені обійми лісів,
Туди, де під небом вічним
Вічні святі Бескиди,
Будувати свою будучину,
Бо кличе всіх Мати свята —
Лемківщина.

Володимир БАРНА

КРЕВНЕ

Вже скільки літ,
Ріднесенька матусю Лемківцино,
Осиротілою вдовою вікуєш
На пращурній землі між гір,
І бродиш, никаєш помежи хиж,
Роззорених і спалених гніздечок,
Помежи спаплюжених церков,
Сплондрованих цментарів,
Іржавих, розіп'ятих крижів...
Чорніша чорної землі, як перст!
А горе жертовним німбом зайнялось
Над твоїм спечаленим чолом,
Журба застигла у сльозі,

Душа змордована не квилить,
 Лиш пам'ять не застигла, горить!
 І гори возвели тебе у лик святих,
 Великомученице Лемківщино!
 А ти, а ти усе несеш свій криж,
 Щодень виходиш на найвищу з гір.,
 І смотриш через чуб Бескидів туди,
 Куди повезли кровненьких твоїх
 І просиш у небес і в Бога:
 — Діточки й онуки! Чуйте!
 Допокіль я іще жива,
 Допокільпісня не зніміла,
 То хоч на день, на два, на три...
 Вертайтесь назад, рідненькі!

Іван ЖЕЛЕМ

РІДНІЙ ЛЕМКІВЩИНІ

Моя священна Лемківщино,
 Країно гір крутих й лісів,
 Ти — рай для нас й священне віно
 Безсмертних лицарів-дітів.
 До тебе, рідна, серце лине
 Крізь дні вагання, смутку дні
 На голос матері чайний,
 Що кличе нас в самотині.
 Тобі всі сили я готовий
 І весь синівський гордий спів
 Віддати в праці та любові,
 Щоб вид твій щастям заяснів.
 Я свято вірю, земле рідна:
 Пригорнеш дочок і синів,
 Бо вже, мов грім, їх глас побідно
 Про наші кривди прогрімів!

НИКИФОР ДРОВНЯК З КРИНИЦІ

(Із спогадів про Лемківщину)

Коли я був дитиною, я дуже любив рисувати. Великим полем для цього мого попису служила кухня плебанії в селі Завадка Риманівська, де батько був парохом. Долівка в дуже великій кухні була бетонована, гладенька. І тут я давав волю своїм присрастям. Брав в руки крейду (яку мені батько приносив із школи, де викладав релігію), чорний вуголь із кухонної печі і давав волю своїй фантазії. І хоч мене трохи за це лаяла моя сестрінка, яка мусила потім змивати з долівки мої мальовидла, все ж я розрисував майже всю цементну долівку кухні квітами, деревами, а то й цілими картинами на побутові теми. Зокрема улюбленою моєю темою для рисування було лемківське весілля, а точніше сюжет на тему: Їде весілля!

І так одного разу, коли на долівці кухні красувались баскі коні (один білий розрисований крейдою, другий чорним вугіллем) розмаєні китицями, які тягнули воза, на якому сиділа молода пара і музики, батько застав мене за моєю роботою. Я саме дорисовував церкву, до якої наближався весільний кортеж, коли батько підсміхаючись промовив: Рисуєш, як Никифор з Криниці!

Я попросив батька розповісти про цього маляра Никифора і довідався багато про нього.

В 1926—1928 рр. мій батько, отець Михайло Жеплинський, був парохом в місті Криниці і відправляв в греко-католицькій церкві, куди приходив на Богослужіння бідний Никифор, який часто заходив до отця пароха, де все міг дещо перекусити і головне дістати хоч трохи якогось паперу, а деколи і крейди (кольорові олівці) чи навіть акварельні фарби. Никифор погано говорив, але міг дещо розказати про себе, свою маму і навіть сповідався та причащався, бо відвідував церкву не тільки в неділі і свята, але часто навіть у будні дні, коли церква була відчиненою.

Никифор, який був в батьковому записнику парохіян, значився як Никифор Дровняк, обряду греко-католицького, пристрасно рисував і малював. Особливо залюбки малював всюди, де міг (на

папері, дощинках, обгортках товарів, навіть стінах) доми, вулиці, церкви, дзвони, людей, які спішать до церкви.

Наша мамця кожної неділі чи в свята готовила для Никифора не тільки щось поїсти, але обов'язково і хоч будь-якого паперу, бо після Літургії в церкві до нас завжди заходив «бідний Никифор» (так його називали тоді в Криниці). А Никифор дарував мамці і батькові свої рисунки і малюнки.

Коли батько одержав посаду пароха в с. Завадка Риманівська і родичі переїхали туди, багато цікавих мальовил Никифора пропали при переїзді. Але деякі його малюнки з підписами цього маляра-примітивіста мамця мені ще показувала, коли ми жили в Завадці Риманівській. Тоді ще ніхто нажаль не придавав належної ваги і оцінки роботам невідомого маляра Никифора з Криниці і тому решту багатющої цікавої спадщини цього маляра, яка була у нас, пропала при переїзді нашої сім'ї в 1938 р. в село Наконечне І на Яворівщині, де батько одержав нову парохію.

І тільки згодом, коли роботами Никифора Дровняка зацікавились мистецтвознавці і дали високу оцінку його творчому доробку, мої батьки дуже жаліли, що не вберегли цінної спадщини цього народного митця-примітивіста. Батько й мамця не раз, згадуючи своїх парохіян, молилися і за бідного Никифора Дровняка з Криниці.

*Богдан Жеплинський
м. Львів*

Ольга ПЕТИК

НИКИФОР І КРИНИЦЯ

Не сказав ніколи
Зайвого слова. Сам Бог
Оборонив його від мерзості такої
Проте — говорив. І цілий світ
пабачив ті слова. Джерелом,
Що з нього черпав удоволі,
Було місце, де родився,
І куди вертав. Була ще глибина
Світів неймовірних,
Криниця найповніша — його душа.

1922, м. Мушина

Роман ВАРХОЛ

РУСИНИ В ГОРАХ

... А була ця земля нічия, — тільки Божа,
Як прийшли в сині гори русини-лемки,
Щоб розквітла Лемківщина, мов рожа,
І розтали віків потемки.
Газдували сумирно на праві волоськім,
Поклонялися магії чудодійних карпатських трав,
Помагали собі і ходили у гості,
Бо не могли обійтись без веселих забав.
Закладали русини села: Новицю і Репедь,
Балутянку і Рівне й Гирову...
Підросли збійники Савка і Челец
Й вибирали долю свою крутоброву.
... А була ця земля нічия, — тільки Божа,
Та прийшли в сині гори лемки, —
І розквітла Лемківщина, мов рожа,
І розквітли віків потемки.

Петро КОГУТ

НАСТАНЕ ЧАС

Настане час, і з попелу й руїни
 Возродиться знов наша Лемківщина
 Трудом орлят незламних із Бескидів
 Й забудуться всі лиха наші й біди.
 Ожиють села і постануть храми
 Й нові оселі з пишними садами,
 І цвинтарі із пралісу й тернини
 З хрестами стануть у погожі днини.
 І живе у радісні години
 Культура й мова люду Лемківщини,
 І горда пісня з Лемківського краю
 Полине з гір до тихого Дунаю!

Семен ВОЗНЯК

ТУГА

Туга за краєм найгірша,
 навіть гіркіша од сліз.
 Та сторона наймиліша,
 Де ти родився і зріс.
 Лемківський краю зелений
 Туга моя ти земна,
 Світку забутий пісенний,
 Лину до тебе щодня.
 Лину до тебе, мій краю,
 У пориваннях стрімких...
 Чую, як плачуть-ридають
 Гори твої і струмки.
 Бачу, як ллються ще сльози,
 Сльози твої по стерні,
 Там, де косили нас коси,

Сталінські коси страшні.
 Вивезли нас, наче пашу
 Й скинули в ясла тісні...
 Хто тепер лемківські наші
 Буде складати пісні?
 Гине карпатська говірка,
 В'яне під світу дощем,
 Наче та з яблуні гілка,
 Стята хижацьким ножем.
 Мають гуцули і бойки
 Рідні оселі й міста,
 Тільки тебе, наче сойку,
 Вигнали звірі з гнізда.
 Вигнали й порозмітали
 Ген по далеких світах...
 Русь, що Карпатською звали
 Кат розпинав на хрестах.
 Чи не пора на цю тему
 Радити раду панам?
 Щоб повернути з гарему
 Мову і землю горян.
 Гляньте, татари до Криму
 Їдуть — дорослі й малі,
 Знову вітчизну любиму
 Матиме люд на землі.
 Може, хто скаже: — Панове!
 Нащо говірка ця нам?
 Є ж українська в нас мова...
 — Є, та чи звісно панам,
 Як вигибають народи?
 Мов виноградна лоза...
 Хто їх корінню нашкодить,
 В'яне повік вже краса.
 Гине культура і мова —

Гине і край, і мужі...
 Боже наш, Віро Христова!
 Ти нам всю правду скажи:
 Як повернути в Карпати
 Голос народу дзвінкий?
 Хто за цю пісню заплатить
 І за страждання людські?

м. Буришин

*Йосип РУСИНЯК
 (з с. Верховлі)*

СОН

Єдного то разу в ночі
 Дивно мі ся снило
 Як пригадам собі гнески
 Робит ся не мило.
 Отож іду я дорогою
 І так ся задумав,
 Што аж зишов я з догоги
 В інший бік ся подав.
 Переходжу поля, ріки
 І ліси, і бори.
 А далеко за лісами
 Видно велькі гори.
 Підходжу я штораз ближче
 Видно сади, хати.
 Тоті гори певно будут
 Дорогі Карпати.
 Юж не иду помаленьки,
 А лечу весело,
 Бо там деси, недалечко
 Буде мое село.
 Виходжу я на поляну

Смотрю: — ест могила.
 Откаль она ся ту взяла,
 Ци ту битва била?
 На могилі ест табличка
 Медже камінями.
 «Лемківщина» написано
 Грубима буквами.
 Поховали, закопали...
 «Аміль» засьпівали.
 Ліси гнівно зашуміли, Гори заплакали.
 Снило ся..., все пропало.
 Прощай наша мати
 Неє пошто нам ту гнеска
 В гори заглядати.
 Приклякнув я на коліна
 Опала голова.
 А в могилі чую шелест,
 А потім і слова:
 — Хто ти такий і де идеш,
 Мій дорогий сину...
 Ти, напевно, лемко будеш
 Йдеш в Лемківщину?
 — Правду кажеш, я си лемко!
 Признати ся мушу.
 І тягне мене до тебе
 Туга мучит душу.
 — Чого идеш? Юж запізно.
 Ту вшитко не твое.
 Оставили сте мя саму
 На нещастя моє.
 Обдерли мя вороженьки
 решту вас прогнали.
 Не був хто м'я боронити,
 В землю закопали.

***

І раптом розкриваю очі
В тім я пробудив ся
І з вами, дорогі браття,
тим сном поділив ся.

Відшукав і до друку подав Б. Тихий

ПРО РІДНИЙ КРАЙ

Прислів'я та приказки

Рідний край — то земний рай.
Тота страна мила, де мати родила.
Кожда вербичка любить свою земличку.
Любить птах ліс, в якому зріс.
Кождий пташок ма свій дашок.
Під рідном стріхом — радіти з утіхом.
Дороге віконце, де єс гвидів сонце.
Чловек без Вітчизни — яко птах без гнізда.
Чловек в ріднім краю — як дуб серед гаю.
Лем в ріднім краю щиро витають.
На своїм поли і терня не коле.
Ніт смачнішої водиці, як з рідної криниці.
Зо своей ролі смачни і пісни бараболі.
В своїй хижи — не страшні згризи.
Та сторона мила, де вирости крила.
На своїй постели і солома м'ягка.
В чужім краю неє раю.
Чужа сторона коле, як борона.
На чужині — яко в домовині.
Під чужим плотом тяжко і зо злотом.
По людині судят о єї країні.
Під чужим тином будь достойним сином.
Кожда пташина летит в свою країну.
Всяди добрі, а вдома найліпше.
Всяди бивай, а свій дім не забивай!

ПОСМІЙМОСЯ

— Чи це правда, що у нас жінки живуть довше від чоловіків?
— Не всі, а тільки удовиці.

* * *

— Куме, а за які гроші депутати будують такі дорогі котеджі?
— За наші кровні, що їх з нас здирають...
— Тоді дулю їм під ніс! Ходімо у бар, проп'ємо ті, що залишилися,
щоби їм не дісталися.

* * *

Бог запитав українця, чим його нагородити з умовою, що для
сусіда виділить удвічі більше.

— Забери у мене одне око, — без вагання відповів.

* * *

— Федоре, навіщо ти пробив дірку в новій парасольці?
— Щоб бачити, коли дощ закінчиться...

* * *

— Де це ви, куме, так набралися?

— Та ... склалися на трьох.

— Щось не віриться...

— Та два не прийшли.

* * *

— Це попросту жах! Тебе приносить нечиста сила посеред ночі,
а я до ранку не можу заснути!

— А ти давай мені більше грошей і я приходитиму додому
вранці...

* * *

— Гей, друже, що ти там виливаєш в озеро?

— Краплі для апетиту. Кляті риби не хочуть брати наживу.

* * *

— Що таке бізнес по-російськи?

— Вкрасти ящик горівки, продати, а гроші пропити.

* * *

— Лікар сказав, що за два тижні ходитиму своїми ногами...

— Ну і як?

— Сталося, як він сказав. Я мусив продати автомобіль, щоб оплатити лікування.

* * *

У картинній галереї

Чоловік: Це найгірший портрет у експозиції.

Жінка: Не плети дурниць. Це ж — дзеркало...

* * *

Зимою, десь у лютому, чоловік прийшов до коханки, що на дев'ятому поверсі. Нараз — стукіт у двері.

— Йой, це муж повернувся. Вдягай штани і гайда на балкон. Спустися по ринві...

У любовника закостеніли руки і він зірвався десь з восьмого поверху. Успів подумати: «О, Боже, як лиш збережеш мені життя, обіцяю, що ніколи не піду до коханки, не питиму горівки, буду вірний жінці...»

Геннув у кочугуру м'якого снігу, став і голосно промовив:

— Як це в житті буває — так коротко летів, а скільки дурниць залізло у голову...

* * *

— Як ти можеш так зраджувати свого чоловіка?

— Як усі. Може ти знаєш інший спосіб?

* * *

— Можна, я вас поцілую?

— Ви що, з розуму зійшли?

— Але я бачив, як учора вас цілував офіцер...

— Та ж він не питав дозволу.

* * *

Авраама визвали до управління КДБ.

— Ми чули, що завзято вивчаєш іврит. Чи не збираєшся втікати до Ізраїлю?

— О ні. Я прочитав у Біблії, що у раю саме на цій мові розмовляють...

— Звідки ти взяв, що попадеш у рай. А як до пекла?

— О, російську я вже знаю...

* * *

— Я віддала тобі найкращі роки свого життя!

— Не говори так. Мені страшно подумати, що будуть ще гірші!

* * *

Зробити жінку щасливою дуже легко... Тільки дорого.

Спростування

В кн. Івана Красовського «Діячі науки і культури Лемківщини» (2000 р.) допущена помилка: у замітці «Адам» (Архієпископ) на ст. 53 дату народження подано «14 вересня», а має бути «14 серпня».

Щиро перепрошуємо Преосвященного Владику Адама і Шановних Читачів.

Несподівано 16 вересня 2001 року, у віці 75 років, відійшов з життя

+ Михайло Костик

активний діяч на ниві культури лемків.

Народився 25 серпня 1926 року в селі Гирова поблизу Дуклі на Лемківщині. Від 1945 року жив в Україні.

Був постійним співавтором «Лемківського календаря» незмінним членом правління Фондації дослідження Лемківщини, членом Комітету церкви святих Володимира і Ольги в Шевченківському гаю.

Вічна Йому Пам'ять.

ЗМІСТ

Вступне слово	3
В. Хомик. Поздоровлення ювілярові	4
Церковний календар	16
Пасхалія	17
Історичний календар	18
М. Костик. Щедрівка	27
Т. Кищак. Лемківська писанка	29
О. Фабрика. Ляльки Ірини Криницької	31
Н. Бригідир. Майстриня А. Колтунюк	33
В. Хомик. Молитва лемків	35
СТЕЖКАМИ ІСТОРІЇ	36
Іван Красовський. Гірка доля в історії лемків (до 230-річчя Барської конфедерації)	36
В. Хиляк. Уривок з повісті “Шибеничний верх”	38
Д. Ступак. Причинки до історії лемківського села Святкова	48
Р. Лубківський. Діалог на місці вітцівської хати у Святкові Великій	61
В. Качмарський. З історії села Бонарівка	63
М. Крупей. Мое рідне село Дальова	71
В. Трохановський. Білцарева — село у нашім ріднім краю	63
М. Кузяк-Шлянта. Коротко про село Бортне	96
Б. Жеплинський. Завадчани	98
І. Красовський. Пам'яті художниці О. Кульчицької	102
Дослідник фольклору і діалекту лемків (до 115-ліття народження І. Панькевича)	105
В. Дошнянський. Ліське повстання 1932 року	106
І. Красовський. Десять років Лемківській церкві у Шевченківському гаю	108
Ф. Лабик. “Студенці” Калуша-10 років	117

І. Красовський. Лемківські села, котрі припинили своє існування (Баниця, Бліхнарка, Вернеївка, Воля Нижня, Душатин, Завої, Кам'яне, Клопінниця, Липне, Розтока Мала, Складисте, Суковате, Суравиця, Тиханя, Чертижне)	122
З ЖИТТЯ ФУНДАЦІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕМКІВЩИНИ ...	130
П. Когут. Ювілей в Радоціні	130
Я. Дуда. На зустрічі з Президентом України	133
ТЕМУ ПОРУШУЄ ЧИТАЧ	135
Зона болю	135
Лемківське "Русалля" в Шевченківському гаю	137
Третій крайовий фестиваль лемківської культури в Україні	138
О. Фабрика, Р. Гладиш. Діти втрачених Бескидів	140
ВОНИ ЛЮБИЛИ РІДНУ ЛЕМКІВЩИНУ	143
Добрянська Ірина	143
Лабош Федір	144
Мандич Олена	145
Юрковський Павло	145
Шевчик Трохим	146
Величко Осип	147
Шалайда Василь	148
Мацинський Іван	149
І. Мацинський. Лемки	150
Орисик Андрій	150
НАШІ ЮВІЛЯРИ	151
Василь Мадзелян (до 85-ліття народження)	151
М. Крупа. Шляхом сподівань і мрій (До 75-річного ювілею Івана Красовського)	153
М. Стахів. Поздоровлення І. Красовському	158
Композитор Іван Майчик (до 75-ліття)	159
Павло Стефанівський	161
Наш лемківський маляр (до 70-ліття Д. Солинка)	163
ЛІТЕРАТУРНА ЧАСТИНА	165
М. Костик. Лемківські оповідання	165

М. Баб'як. Кінець віку	167
И. Жвірик. Ти-лемко. Вірш	170
Р. Вархол. Там, у Бескидах. Вірш	170
Б. І. Антонич. Батьківщина. Вірш	171
Ф. Лазорик. Маковичанин. Вірш	171
Т. Костельник. Бачко моя. Вірш	172
І. Головчак. До рідних гір. Вірш	172
В. Грабан. Лемківщина кличе. Вірш	173
В. Барна. Кревне. Вірш	173
І. Желем. Рідній Лемківщині. Вірш	174
Б. Жеплинський. Никифор Дровняк з Криниці (спогад)	175
О. Петик. Никифор і Криниця. Вірш	177
Р. Вархол. Русини в горах. Вірш	177
П. Когут. Настане час. Вірш	178
С. Возняк. Туга. Вірш	178
Й. Русиняк. Сон. Вірш	180
Про рідний край (прислів'я і приказки)	182
ПОСМІЙМОСЯ	183

Науково-популярне видання

ЛЕМКІВСЬКИЙ КАЛЕНДАР
НА 2002 РІК

Упорядник
Красовський Іван Дмитрович

Здано до складання 10.05.2001. Підписано до друку 30.10.2001.
Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Офсетний друк. Умовн. друк. арк. 11.16. Умов. фарбовідб. 11,63.
Обл.-вид. арк. 9,05. Тираж 1000 пр. Замовлення № 536

Видавництво «Каменяр». 79000, Львів, МСП, Підвальна, 3
Свідоцтво Держ. реєстру: серія ДК, № 462.

Друкарня Поліграфічного технікуму Української Академії Друкарства
вул. Винниченка, 12, Львів, 79008

Лемківський календар на 2002 рік / Упоряд. І. Д. Красовський;
Фундація дослідження Лемківщини у Львові. — Львів:
Каменяр, 2001. — 189 с.: Іл. — (Бібліотека Лемківщини, ч. 24).
ISBN 5-7745-0897-8

У виданні у хронологічному порядку подаються дані про
найважливіші для лемків події, які відзначатимуться у 2002 р.

Λ 4406010000 = 41 Замовне
2001

ББК 92 я2